

STAMBOGEN FOR SDM – DANSK HOLSTEIN

1881 - 2006

DE SIDSTE 25 ÅR

1981 - 2006

Forside: Hos Søren Baisgaard, St. Brøndum, Skørping (Foto: Elly Geverink)
Bagside: Raunhøj Nixon Pretty fra familien Therkildsen, Spørring

STAMBOGEN FOR SDM – DANSK HOLSTEIN

1881 - 2006

DE SIDSTE 25 ÅR

1981 - 2006

SDM – DANSK HOLSTEIN

**Stambogen for SDM – Dansk Holstein
1881 - 2006**

**De sidste 25 år
1981 - 2006**

er udgivet af
Avlsforeningen SDM – Dansk Holstein
Udkærvej 15
8200 Århus N

Redaktion:

Anders Vestergaard
Landskonsulent Keld Christensen

Layout/tryk:

AlphaKannike A/S

© 2006:

SDM – Dansk Holstein

Fotos:

Han Hopman, Elly Geverik, Jørn Bak Rasmussen, Olav Vibild,
Erik Haahr Pallesen og medarbejdere ved SDM – Dansk Holstein

Indhold

<i>Af Peder V. Laustsen</i> En spændende periode	7
<i>Af Anders Vestergaard</i> De ”gamle” avlsforanstaltninger før og nu	9
<i>Af Erik Ørnsbjerg Johansen</i> Stambogen – fra avlskatalog til dataregister	15
<i>Af Torben Møller</i> Registrering – Identifikation – Ydelseskontrol	29
<i>Af Gert Pedersen Aamand</i> S-indekset – et moderne avlsredskab	43
<i>Af Keld Christensen</i> Avlsmæssig udvikling	51
<i>Af Gert Pedersen Aamand</i> International Avlsværdivurdering – en værdifuld service	55
<i>Af Niels Bo</i> Avlsplanen i de sidste 25 år	61
<i>Af Jens Holm Danielsen</i> Et tilbageblik	85
<i>Af Keld Christensen</i> Præget af tyrene	99
<i>Af Jan Bierma</i> Det prægtige land – Danmark	111
<i>Af Kaj Ole Pedersen</i> Organisering i kvæg og avl	115
<i>Af Keld Christensen</i> Internationalt samarbejde	121

En spændende periode

*Af Peder V. Laustsen,
formand for SDM - Dansk Holstein*

Bestyrelsen for SDM - Dansk Holstein udsender hermed et jubilæumsskrift for at markere stambogens 125 års jubilæum. For 25 år siden blev der udgivet et meget stort jubilæumsskrift med en grundig beskrivelse af kvægavlen i Danmark gennem mere end hundrede år naturligvis med størst vægt på den sortbrogede races historie. Desværre er ikke alle i besiddelse af dette flotte jubilæumsskrift fra 1981. - Måske der ved en anden lejlighed som denne kunne laves en sammenskrivning af disse udgivelser af jubilæumsbøger, men det lader vi andre om til den tid.

At beskrive 25 år med den strukturudvikling kvægbruget har været igennem viser sig at være ret omfattende. Udviklingen har i perioden været præget af store forandringer. Væksten i vort samfund har været enorm. Konjunkturudviklingen, ydelsesudviklingen og reducere i antallet af kvægbedrifter samt hele den teknologiske udvikling har været stor. De mange kvægbrugere som ikke er i besiddelse af det store jubilæumsskrift fra 1981, har ikke umiddelbart mulighed for at danne sig et indtryk af, hvor store slag der egentlig er foregået omkring sammenhold og ensartethed i avlsarbejdet gennem 125 år.

Visionære personer har formået at skabe resultater, som gør, at SDM - Dansk Holstein tilhører verdenseliten.

Bestyrelsen for SDM - Dansk Holstein udgør i dag stambogsudvalget for racen. Regler for registrering fastlægges i Dansk Kvæg, og alle data findes i Dansk Kvægs store database. Førhen bestod stambogsudvalget af repræsentanter fra landbo-, husmands- og avlsforeninger samt racens landskonsulent, Udvalg for Avl godkendte herefter stambogsudvalgets arbejde eller indstillinger.

Fastlæggelse af avlsmålene, såsom vægtning og optimum af eksteriør og avlsværditallene er alene SDM - Dansk Holsteins avlsforums ansvar. Hvis racen har problemer af anden art (defekter eller sygdom) skal disse accepteres og godkendes af Dansk Kvæg, som igen har ansvaret overfor ministeriet. Hvis et dyr mangler sin S-markering, men har 15/16 racerenhed, er det som regel problemer der løses i bestyrelsen for SDM - Dansk Holstein.

Peder V Laustsen

"Væksten i vort samfund har været enorm"

"Fastlæggelse af avlsmålene er alene SDM - Dansk Holsteins avlsforums ansvar"

Mange har i tidens løb sagt, at det er godt at kende fortiden for dem der skal forme fremtiden. SDM - Dansk Holstein har i mere end 50 år importeret genetik fra udlandet. Først gennem indkøb af tyre og senere gennem indkøb af frossen sæd og embryoner.

"Fremtiden bliver helt klart avlsarbejde på tværs af landegrænser"

Fremtiden bliver helt klart avlsarbejde på tværs af landegrænser. Begyndelsen blev gjort med dannelsen af Nordisk Avlsværdiberegning (NAV). Fælles avlsværdital og eksteriørtal mellem Finland, Sverige og Danmark tog et vigtigt skridt i 2006, godt hjulpet af, at vi i Danmark har været langt fremme med registrerings- og bedømmelsesarbejdet. Derfor kan NAV hurtigt vise sig at være et stort aktiv for det nordiske samarbejde, set med internationale briller. En større population vil være en fordel omkring kortlægning af bl.a. genmarkører (QTL), og der hilses samarbejder og fusioner velkomne i bestræbelserne på også økonomisk at løse disse opgaver.

At SDM - Dansk Holstein er blevet sat på verdenskortet viser sig bl.a. ved en øget efterspørgsel af Dansk Holstein-genetik i form af sæd og embryoner. - Et resultat som er skabt af dygtige og visionære kvægavlere, der i enighed og fællesskab har ført racen frem i første række. Det har givet genlyd verden over. Med på banen har kendte genetikere, forskere og avlskonsulenter på fornemste vis støttet avlsarbejdet til at nå målet. Vores registreringer er unikke, og vi har fået data fra veterinærsiden, men vi kan blive endnu bedre. Metoderne skal forenkles og redskaberne forbedres.

"Kvikkoen blev introduceret i 2006"

Kvikkoen blev introduceret i 2006, med dette redskab har kvægavleren mulighed for at gå rundt med hele stambogen i lommen. Han har alle sine data og tal på sin besætning lige ved hånden, og der kan indberettes fødte kalve og afgåede dyr, og alt hvad der ellers rører sig i besætningen med direkte adgang til Kvægdata-basen.

Alle skribenter takkes for indsatsen omkring tilblivelsen af dette jubilæumsskrift for 1981 - 2006. Landskonsulent Keld Christensen takkes ligeledes for at have ført initiativet til denne bog ud i livet. Må jeg med disse ord takke alle i vort land, som har ydet en indsats for SDM - Dansk Holstein i Danmark og samtidig ønske alle et godt arbejde med den tid der ligger foran os.

De ”gamle” avlsforanstaltninger før og nu

Af tidligere stambogsfører

Anders Vestergaard, True

Aldrig er der sket større ændringer indenfor dansk kvægbrug og kvægavl end i den periode, som dette skrift skal belyse. - Det gælder produktionsforhold, antal bedrifter, besætningsstørrelse, ydelsesfremgang og avlsforanstaltninger. Sidstnævnte kategori omfatter bl.a. stambogsføringen, som jo er det jubilerende organ, men da denne gennem tiden har været baseret på dyrskuer, kåring og afkomsbedømmelse, vil disse også blive omtalt i det følgende.

En mindst lige så vigtig sektor i avlsarbejdet - Ydelseskontrollen - redegøres der for i et særligt afsnit.

Da det må forudsættes, at mange yngre læsere af dette jubilæumsskrift ikke er bekendt med den fyldige og interessante bog, der blev udgivet i forbindelse med stambogsføringens 100 års jubilæum i 1981, skønnes det formålstjenligt at opridse kvægavlsarbejdets historie i Danmark i store træk fra dets begyndelse i 1800-tallet.

Stambogsføringen

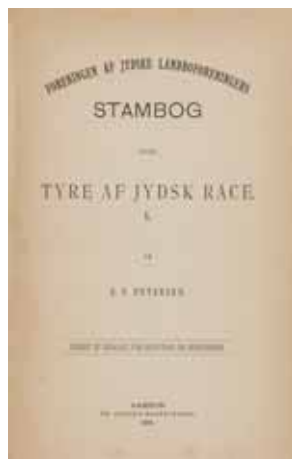
Den første egentlige kvægstambog i Danmark udkom i 1889 og omfattede 309 tyre af jydsk race. Men 8 år tidligere var der udgivet hvad der blev kaldt ”Hefte I af Stambog over Heste og Kvæg af jydsk Race”, og det er så den publikation, der fejrer jubilæum i 2006. Foruden 18 hingste og 19 hopper var der i hæftet medtaget 27 tyre og 44 køer, der betegnedes som malkekvæg, 10 tyre og 8 køer i en afdeling for ”kødkvæg” samt 1 tyr og 1 ko, som repræsenterede en mellemform.

I Hefte II, der udkom i 1883, var der kun malkekvæg, nemlig 11 tyre og 30 køer. Først i 1918 blev der herefter udsendt stambog for køer og i 1922 en egentlig elitestambog med skrappe krav til både tyre og køer. Fra 1934 til 1979 udsendtes hvert år et bind af stambogen, opdelt i en almindelig og en elite afdeling.

Med sammenslutningen af jydsk og hollandsk kvæg i 1949 fik dyr med hollandsk-frisisk afstamning adgang til stambogen, og

Anders Vestergaard

Stambog fra 1889

tilsvarende skete senere for dyr med ”Amerikanerblod”. Fra 1974 blev der for alle tyre krav om blodtypebestemmelse (faderskab). Dette blev senere strammet til også at omfatte tyrens mor, og ligeledes stilledes der minimumskrav til dens smørfedtydelse, hvilket enkelte med privat tyrehold ikke syntes særligt godt om.

”I 1986 udkom det sidste bind med betydelig forsinkelse”

Efter at der gennem nogle år op til 1980 var udsendt registre over tyremødremner, kom der dette år en kombination af dette og elitestambogen for køer med det formål at informere udførligt om eventuelle tyremødre på et tidligt tidspunkt. I jubilæumsbogen ”Sortbroget Kvæg” antydes at denne publikation næppe havde fundet sin endelige form, hvilket viste sig at holde stik - i 1986 udkom det sidste bind med betydelig forsinkelse.

Efterhånden som adgang til det centrale kvægregister blev udvidet og dette indeholdt flere og flere data, kunne de nødvendige oplysninger hentes der, når der var brug for dem, og på den måde overflødiggøre de trykte stambøger. Også den enkelte kvægbruger har jo i dag mulighed for at kalde relevante oplysninger frem på sin PC eller få dem udskrevet f.eks. i form af stamtavler.

Fra 1992 betragtes hundyr med 15/16 racerenhed som stambogsdyr. Grundlaget for en sådan anerkendelse er de afstammingsoplysninger der findes i kvægregisteret.

Tyre der opfylder de afstammingsmæssige krav og ønskes benyttet til avl, tildeles stadig et specielt stambogsnummer, men sidste bind af den trykte tyrestambog udkom i 1989, og hermed var en 100 år gammel tradition i dansk kvægavl til ende.

Dyrskuerne

”Det første dyrskue i Danmark fandt sted i Randers i 1810”

Det første dyrskue i Danmark fandt sted i Randers i 1810, men i de følgende år skete der ikke meget på denne front. I 1852 vedtoges landets første husdyrlov, hvorefter der blev givet statstilskud til dyrskuepræmier, og fra dette tidspunkt kom der skred i tingene.

Lektor E. J. Ipsen, KVL, nævner i afsnittet Dyrskuer i den før-omtalte jubilæumsbog, at der i 1887 afholdtes 115 lokale skuer. Hertil kom statsskuer for ældre tyre, landmandsforsamlingerne indtil 1900, amts- eller fællesskuer og landsdelsskuerne.

I 2006 er der vel kun ca. 15 dyrskuer tilbage. Her som på andre områder er tendensen gået mod større enheder og længere afstan-

I 1990 var der mange tilskuere til besætningsgruppekonkurrencen på Ungskuet

de mellem skuerne, men der er jo også langt bedre transportmuligheder for både folk og fæ end for år tilbage.

Gennem tiden har både de mindre og de større dyrskuer ændret sig på flere punkter. F.eks. var tyrefremstillingen i mange år en betydningsfuld del, men dette kapitel afsluttedes stort set, da kvægavlsforeningerne - vel især af veterinære årsager - ophørte med at udstille deres tyre. I dag ses tyre af malkeracerne ikke, ligesom samlinger af køer og kvier er udgået. Dog findes kosamlingerne i en vis forstand i form af besætningsgrupper, som er et indslag, der tiltrækker sig stor opmærksomhed. Siden 1984 har SDM - Dansk Holstein benyttet en-dommersystemet, og fra 1996 har en udenlandsk dommer medvirket ved skuet i Herning.

"Gennem tiden har både de mindre og de større dyrskuer ændret sig på flere punkter"

En nyere udstillingsform, der vel må betragtes som permanent, er vinterskuerne Agromek i Herning og Agro Nord i Aars.

Dyrskuer har ikke den samme betydning for kvægavlsarbejdet som i deres barndom, men de vil nok bestå længe endnu, også på grund af det sociale element, der altid har været en del af alle skuer, store som små.

Afkomsgrupper vises nu som før på udvalgte skuer; - her en afkomsgruppe efter NJY Hubert på Landsskuet 1995

Kåring af køer

I Jylland påbegyndtes kåring af enkeltkøer i 1910, og tilsyn med besætninger, hvor køerne kåres med regelmæssige mellemrum, etableredes i 1914. I begyndelsen opdeltes dyrene kun i 2 klasser, men senere skete der en stærkere graduering i form af en point-skala med 10 som maksimum.

"Midt i 1950'erne enedes man om ensartede kåringsregler på landsplan"

Midt i 1950'erne enedes man om ensartede kåringsregler på landsplan, og ved denne lejlighed indførtes en speciel skala for malkeorganer med 5 points som højeste karakter, - det var på tide, mente nogle!

I 1979 skete der en væsentlig ændring, da det 10x10-system, som siden 1972 var benyttet ved døtregruppebedømmelse efter kvæg-avlforeningstyre, efter et par prøveår indførtes i besætninger under landstilsyn og gradvis også til alle andre kåringer.

Siden 1990 er døtregrupperne bedømt efter den såkaldte lineære skala, og fra efteråret 1992 er denne tillige brugt ved kåring i tilsynsbesætninger og af enkeltkøer. Den lineære skala omfatter en detaljeret bedømmelse af en række enkelttegenskaber - efterhånden i alt over 20 - og desuden udregnes dyrets avlsværdi.

En bedømmelse med så mange detaljer kræver selvsagt en vis øvelse, og et stigende antal køer kåres da også af afkomsinspektørerne, som oprindeligt kun varetog dötregruppebedømmelserne.

Afkomsbedømmelser

Straks efter oprettelse af statskuekommisionen for tyre i 1887 påbegyndtes bedømmelse af tyrenes nedarvningsevne med hensyn til eksteriør gennem en offentlig fremstilling af et antal afkom, og denne gren af avlsarbejdet fortsatte i princippet uændret i næsten 100 år - fra 1927 administreret af landboorganisationerne - men naturligvis med visse korrektioner undervejs.

Som allerede nævnt etableredes fra 1972 en eksteriørbedømmelse efter 10x10-skalaen af dötregrupper. Denne form for vurdering af en tyrs avlemåde blev snart bredt anerkendt og har nu helt afløst den "officielle" afkomsfremstilling, som i mange foldige år havde tiltrukket masser af kvægavlsinteresserede, men efterhånden var blevet meget ressourcekrævende.

"Etableredes fra 1972 en eksteriørbedømmelse efter 10x10-skalaen af dötregrupper"

Trods ihærdige forsøg på modernisering og rationalisering dalede antal tilmeldinger til et uacceptabelt lavt antal og var det sidste år bedømmelsen gennemførtes, i 1984, skrumpet ind til kun 2 samlinger.

Ved de førnævnte vinterskuer og ved Landsskuet i Herning vises der udover enkeltkøer også mindre grupper efter tyre, som har dokumenteret positiv avlsværdi, men iøvrigt må kvægbrugeren stort set forlade sig på bedømmelsesresultaternes tal.

Den nuværende form for afkomsbedømmelse efter den lineære skala anvendes vel i dag af alle betydende kvægavlslande og må også betragtes som mere fyldestgørende end nogen tidligere model.

Moderniseringer

De mange aktiviteter er gennem årene blevet tilpasset nye muligheder for bedre registreringer af data og beregninger af resultater, - bl.a. i form af bedre avlsværdital. Kvægdatabasen med alle dens data fra mange kilder på den enkelte bedrift, - mejeri, slagteri, registrering, ydelseskontrol, kvægavlsforening, dyrlæge, fodring, kåring m.m. - er et enestående redskab, som giver uanede muligheder for at kunne levere data tilbage til mange af kilderne og i sidste ende være til gavn for bedriftens ledelse og udvikling.

"De mange aktiviteter er gennem årene blevet tilpasset nye muligheder"

Stambogen

- fra avlskatalog til dataregister

*Af tidligere landskonsulent for SDM
og DRK Erik Ørnsbjerg Johansen*

Racedannelsen

Renavlsprincippet og styring af avlsarbejdet gennem en systematisk registrering af avlsdyr har sit udgangspunkt i England. I slutningen af 1700-tallet blev kvægracerne Engelsk Langhorn og Engelsk Korthorn gennem et målrettet registreringsarbejde fremavlet til at få en stor ensartethed.

Samtidig blev der opnået en betydelig kvalitetsforbedring indenfor den definerede racebestand. Korthorn blev en verdenssucces, som ikke blot fulgte med til de engelske kolonier, men også i høj grad bevirkede den såkaldte ”korthornsmani”, som gik sin sejrsgang over det meste af Europa i perioden fra 1840 til ca. 1900.

Det var kvæghandlerne og hestehandlerne, som blev bestemmende for hvilken retning kvægavlen i Jylland skulle tage. Den store eksport af både kvæg og heste, specielt fra Jylland, gjorde at handelsfolkene forsøgte at præge kvægavlen på de egne, hvorfra de aftog deres handelsprodukter.

I dag kalder vi begrebet ”globalisering”. Det var derfor oplagt, at kvæghandlerne medbragte tyre af den nye succesrace - Korthorn - tilbage til de egne, hvor de hvert år opkøbte stude til afsætning på de store markeder i hertugdømmerne syd for den nuværende dansk-tyske grænse. Kvægavlen i Danmark og specielt Jylland var således planløs.

Et forsøg fra statsmagten (den enevældige kongemagt) med oprettelse af et avlscenter for kvægavl i årene 1804 - 1806 i forbindelse med Frederiksborgstutteriet blev en fiasko. Derfor betegnede den senere nestor og drivende kraft i dansk kvægavl - Axel Appel, den første tredjedel af det nittende århundrede som en tarvelig periode for kvægavlen i Danmark.

*Erik Ørnsbjerg
Johansen*

***”Det var kvæghand-
lerne og heste-
handlerne, som
blev bestemmende
for hvilken retning
kvægavlen i Jylland
skulle tage”***

Statskonsulent Axel Appel fik sat styr på avlsarbejdet med både Jydsk kvæg og Korthornskvæget i begyndelsen af det 19. århundrede

De store personligheder

Det nationale sammenhold og opvågningen efter tabet af hertugdømmerne og Sønderjylland i 1864 betød, at store og visionære personligheder trådte i karakter for at udvikle dansk landbrug. Her skal kun nævnes få af de personligheder som var med til at definere racedannelsen for det Jydske kvæg, og arbejdet kom først til at tage rigtig form efter at Foreningen af Jydske Landboforeninger blev stiftet i 1872. Den egentlige beslutning om at indføre en fælles stambogsføring for den jyske husdyravl blev taget på Foreningen af Jydske Landboforeningers delegeretmøde i Århus i november 1875.

Det er antydnet, at som så ofte før havde størsteparten af forsamlingen ikke nogen særlig forståelse for vigtigheden af gennemførelsen af en fælles stambogsføring og dermed definering af race og avlsmål.

Efter kraftig argumentation og anbefaling fra bl.a. Harald Branth, (godsejer på Sdr. Elkjær ved Ålborg) blev det besluttet, at spørgsmålet blev henlagt til behandling i et allerede eksisterende udvalg, som havde til formål at fastlægge rammerne for gennemførelse af bl.a. dyrskuer (fedeskuer). I dette udvalg var Harald Branth repræsenteret og det blev besluttet at nedsætte et egentligt stambogsudvalg.

I det første stambogsudvalg blev det hans far godsejer A. Branth, Klarupgaard (ved Ålborg), som sammen med blandt andre kammerherre Skeel, Birkelse, og professor V. Prosch, Landbohøjskolen, fik til opgave at forberede udgivelsen af den første stambog for Jydske heste og Jydsk kvæg.

Avlsmål

Den store inspirationskilde til gennemførelsen af dette arbejde var uden sammenligning professor V. Prosch fra Landbohøjskolen. I et foredrag ved Jydske Landboforeningers delegeretmøde i 1876 argumenterede han for vigtigheden i at fastholde et avlsmål. Det var den manglende konsekvens i defineringen af hvilken retning det Jydske kvæg skulle avles frem imod, der var hovedemnet i foredraget.

Professoren holdt på, at man skulle fragå at avle mod en mellemform, men indrette avlen efter en linie for malkekvæg og en linie for fedekvæg. I forsamlingen var der en stærk opposition imod denne opfattelse, man foretrak den såkaldte mellemform.

"Det var den manglende konsekvens i defineringen af hvilken retning det Jydske kvæg skulle avles frem imod"

Det blev husdyrbrugskonsulent fra Det kgl. Danske Landhusholdningsselskab, P. Jessen, der ved landmandsforsamlingen i Svendborg 1878 (samme sted som racen RDM blev defineret) fastslog, at det Jydske kvæg ”nærmest må siges at være malkedyr”. Ønskede man en decideret produktion af fededyr, var P. Jessen af den opfattelse, at Korhornskvæget her var den rigtige race til brug for krydsning. Diskussionen om avlsmål er således ikke af nyere dato, og hundrede år senere skulle diskussionen igen stå mellem valget af en mellemform og en decideret malke race. Som bekendt blev den første stambog udgivet i 1881.

”Diskussionen om avlsmål er således ikke af nyere dato”

Diskussionen om avlsmål var ikke afklaret, og der var tre mulige betegnelser for avlskategori, nemlig Tyre og køer af Malkeslags, Fedeslags eller dyr som ikke var bestemt udpræget i ensidig retning. Sekretær for stambogsudvalget var konsulent S. P. Petersen, som også var drivkraften i at få dyrskuerne til at fungere. Præmiering på dyrskuerne var forudsætningen for anerkendelsen af avlsdyr til stambogen.

I 1883 indtrådte statskonsulent Jens Jensen i Foreningen af Jydske Landboforeningers stambogsudvalg. Jens Jensen var ansat som statskonsulent for hesteavl, og kan tilskrives racedannelsen for den Jydske hest.

Jens Jensens opfattelse af stambogsføring, blev betydende for den videre udvikling af stambøgerne i Danmark. Med baggrund i forbilledet fra den engelske stambogsføring indså Jens Jensen, at med det stadie den danske husdyravl var i på daværende tidspunkt, var det nødvendigt at stambogen indeholdt en beskrivelse og bedømmelse af de optagne dyr. Dermed blev stambogen en historieskrivning over de eksisterende avlsdyr samt et avlskatalog. Reglerne for optagelsen blev defineret således, at kun dyr med herkomst af kendte forældre kunne optages. Hermed var den egentlige racedannelse en realitet, og for at bidrage til en bedre oplysning blev der medtaget billeder af de mest typiske avlsdyr for racerne.

Axel Appel og Harald Branth

I 1890 blev statskonsulent Axel Appel ansat og tilknyttet Foreningen af Jydske Landboforeninger. Axel Appel og førertalte Harald Branth blev de to personer, som kom til at betyde mest for den systematiske avl med Jydske kvæg. Dette er sagt, uden dermed at forklejnede de andre personer, som også lagde en stor arbejdsop-

”De to personer, som kom til at betyde mest for den systematiske avl”

Harald Branth, der arbejdede tæt sammen med Axel Appel, ønskede registrering af mælkens fedtindhold. Han var i mange henseender en dygtig foregangsmand inden for landbrugets organisationer og på gården Sønder Elkjær

"Det Jydske kvæg fik en opblomstring og en avlsfremgang, der kunne tage konkurrencen op mod de øvrige racer"

gave i at fastholde det Jydske kvæg, som var trængt i defensen af både korthornskvægets, og det røde kvægs fremmarch.

I 1894 blev de første racestambøger på landsplan oprettet. Indtil da var stambøgerne bestyret af de provinsielle foreninger. Nu anså man stambogsføringen for at være et nationalt anliggende under De Samvirkende danske Landboforeningers forretningsudvalg. Det praktiske arbejde med stambogsføringen for Jydsk kvæg var fortsat i hænderne på Foreningen af Jydske Landboforeninger.

I modsætning til de engelske stambøger var der fortsat åbent for at optage nye dyr, såfremt reglerne for optagelse kunne opfyldes. Dyret måtte være et godt og typisk individ med kendte forældre, som også skulle være danskfødte. Dyr af tvivlsom afstamning blev udelukket.

Hermed var grundlaget (grundstammen) for det videre arbejde fastlagt, og ikke mindst Axel Appels og Harald Branth's utrættelige indsats var med til at sikre, at det Jydske kvæg fik en opblomstring og en avlsfremgang, der kunne tage konkurrencen op mod de øvrige racer. Axel Appel blev også stambogsfører for Korthornskvæget, hvor han på samme måde som for det Jydske kvægs vedkommende fik en hidtil planløs avl lagt i faste rammer med udgivelse af informative stambøger til glæde for det videre avlsarbejde. Axel Appel var også foregangsmand i fåreavl, og bestred til sin død i 1926 en række formands- og sekretæropgaver, der skulle vise sig at få afgørende betydning for husdyravlen i Danmark.

Harald Branth var en person med meget klart fremsyn. Allerede i 1893 argumenterede han kraftigt for, at man på enkeltdyrsniveau begyndte at måle avlsdyrenes evne til at give fed mælk. Baggrunden herfor var, at det nyudviklede kontrolapparat gjorde det muligt at lave en hurtig og nøjagtig analyse af mælkens fedtindhold.

Derfor blev der i 1894 nedsat et såkaldt smørstammeudvalg, med det formål at gennemføre forsøg og iagttagelser med henblik på at kunne måle de enkelte dyrs ydelse af smørfedt. Det forsøgsmæssige arbejde blev gennemført i besætningen hos Harald Branth.

Den første kontrolforening

Det blev imidlertid ikke kvægavlsfolkene, der fik sat kontrolarbejdet i system. I januar 1895 blev den første kontrolforening i verden en realitet. Det var Vejen og omegns Kontrolforening, som

blev stiftet af 13 landmænd på Vejen egnen. Drivkraften var forstander Niels Pedersen, Ladelund Landbrugsskole, som med sit udgangspunkt i mejeriteknologien så vigtigheden i at fremelske kvæg med stor evne til at producere smørfedt. Herefter gik det stærkt, og der blev oprettet kontrolforeninger over hele landet.

Det var dygtige folk med udgangspunkt fra Ladelund Mejeri- og Landsbrugsskole, som i de næstfølgende år klarlagde de mange muligheder, som kontrolforeningsarbejdet kunne give. Ikke mindst med hensyn til styring, drift og fodring af malkekvægsbesætningerne var der store perspektiver, men også for mejeriernes udnyttelse og afregning af mælken var der nu et brugbart redskab.

Også her kom Axel Appel til at spille en stor rolle, i det han blev formand for regnskabsudvalget under Foreningen af Jydske Landboforeninger. Netop her blev et fælles grundlag for kontrolarbejdet defineret og vedtaget. Dermed var koblingen mellem stambogsføringen og kontrolforeningsarbejdet blevet en realitet.

De enkelte avlsdyr kunne nu blive beskrevet med flere oplysninger end blot en præmiering af eksteriøret. Nu var der også oplysninger om produktion og mælkens værdi. Betydningen af dette skridt er beskrevet i andre afsnit, men viser på en god måde, hvordan teknologiske fremskridt blev indarbejdet i kvægavlen.

"Nu var der også oplysninger om produktion og mælkens værdi"

Fortsat nye tiltag

Stambogsføringen blev med de mange nye oplysninger basen for nye udviklingsmuligheder. Stambogsarbejdet blev udvidet med oprettelsen af en speciel kostambog, og i 1933 blev stambogsreglerne ændret, således at en elitestambog for de tyre og køer, der havde fremvist særligt gode resultater, blev oprettet. Det var et omfattende arbejde at indsamle, beregne og fremlægge de mange oplysninger på de enkelte avlsdyr. De trykte stambøger blev mere og mere et udtryk for historieskrivning, idet de efterhånden meget omfattende optryk af oplysninger fremkom lang tid efter at både tyre og køer havde deres aktive avlsperiode.

"De trykte stambøger blev mere og mere et udtryk for historieskrivning"

Landbrugets EDB-Center (LEC)

Langsomt men sikkert gik udviklingen imod, at det blev ydelseskontrollens registre, der blev grundlag for opbevaring af oplysningerne om de enkelte avlsdyr, både på hundyrssiden og på handyrssiden.

*Stamko Nr. 56 hos
Harald Branth på
Sønder Elkjær. 7 års
gennemsnitsydelse
(1897-1904) på 4.000
kg mælk og 3,59 pct.
fedt*

***”LEC var fra
starten ejet af en
bred kreds af
landbrugets
organisationer”***

Ikke mindst oprettelsen af LEC i 1962 betød, at store mængder data kunne opbevares og bruges i avlsarbejdet sideløbende med udviklingen i produktionsrådgivningen.

LEC var fra starten ejet af en bred kreds af landbrugets organisationer, og derfor faldt det naturligt at udviklingen med opbevaringen af kvægbrugets mange data kom til at ske på en fælles database, der med årene skulle vise sig at være en stor og effektiv informationskilde for alle grene af kvægbruget.

Den teknologiske udvikling betød at meget store datamængder kunne lagres billigt, og i 1983 blev den entydige identifikation CKR (centralt kvægbrugsregister) indført. Hermed havde hvert individ reelt et nummer, som kunne anvendes i stambogsmæssig henseende. Avlspopulationen kom nu for alvor til at omfatte alle dyr med kendt afstamning i ydelseskontrollen.

Stambogsudvalgene havde fortsat stor prestige og magt

Stambogsudvalgenes oprindelige betydning med henblik på etableringen af de forskellige racer var for længst et overstået kapitel. Racespørgsmålet blev dog igen aktuelt, da beslutningen om anerkendelsen af andre racer i avlen blev en realitet. Der vedblev at være stor prestige i at være medlem af stambogsudvalget for de forskellige racer.

***”Som den avlssty-
rende instans havde
stambogsudvalgene
betydelig magt”***

Som den avlsstyrende instans havde stambogsudvalgene betydelig magt. Næstefter selve dannelsen af racen var åbningen af stambogen i 1949 for hollandsk, holstensk og frisisk kvæg en

altafgørende beslutning for SDM (sortbroget dansk malkekvæg), som blev det ny navn for racen. Ved den senere indførelse af Holstein-Friesian til racen var der igen betydelige diskussioner, men anerkendelsen af denne blodfornyelse blev smidigt indføjet i stambogens regler. Dette skete som følge af, at en stor del af personerne, som stod bag indførelsen af det nye avlsmateriale, allerede var i racens ledelse.

Ved denne blodfornyelse var det derfor ikke stambogen, der blev det begrænsende element. Den almene skepsis overfor denne immigration af både et nyt avlsmål og nye gener blev understøttet af højlydte advarsler fra forsøgsvirksomheden og landbohøjskolen.

"Ved denne blodfornyelse var det derfor ikke stambogen, der blev det begrænsende element"

Offentlig bevågenhed

Medlemmerne af racernes stambogsudvalg var avlernes repræsentanter, og det egentlige organ, hvor de enkelte racers eksistens og fortsatte udvikling havde hjemme.

I Danmark har der fra stambogsføringens start været en offentlig bevågenhed for, at både regelsæt og gennemførelsen af stambogsføringen blev foretaget korrekt. Meget tidligt har arbejdet også været understøttet af offentlige midler. Dette gjaldt også udviklingen af kontrolforeningerne og anvendelsen af de resultater, der kom herfra. At stambogsføringen og kontrolforeningsarbejdet blev så tæt integreret i Danmark er et resultat af at arbejdet meget tidligt blev koordineret af personer, som både var ansvarlige for ikke blot stambogsføring, men også for udvikling af ydelseskontrollen. Her var det igen Axel Appel, som fra starten så vigtigheden af at kunne bruge resultaterne fra kontrolforeningsarbejdet i kvægavl.

"Meget tidligt har arbejdet også været understøttet af offentlige midler"

Mange år senere blev det selvsagt en nødvendighed at beregningen af Værdital for de aktuelle avlsdyr kom til at foregå i et organ som var adskilt fra avlsorganisationerne.

I 1945 blev afkomsprøverne for mælkeproduktion oprettet. Statens Husdyrbrugsforsøg var ansvarlig for gennemførelsen, og herigenom opstod der et tæt samarbejde mellem forsøgsvirksomheden og den praktiske kvægavl. Afkomsprøverne blev nedlagt i 1974. Det såkaldte LPH-udvalg (Landbrugsministeriets Produktivitetsudvalg, Husdyrbrugsudvalget) blev oprettet i 1962. Udvalget, som var understøttet af offentlige midler, varetog i mange år behandlingen og beregningen af officielle værdital for tyrenes avlemåde. Der henvises i øvrigt til det særlige afsnit om avlsværdital.

"Stambøgerne blev en lukket klub"

Åbne og lukkede stambøger

I denne sammenhæng adskiller den danske - den europæiske tradition - sig fra den udvikling der skete i stambøgernes egentlige hjemland, England. Her udviklede stambogsselskaberne sig til at være magtfulde avlerorganisationer, og her blev stambøgerne en lukket klub, hvor alene afkom efter tidligere stambogsførte forældre kunne få adgang. Dermed begrebet en lukket stambog, som kun ville optage såkaldte "fuldblodsdyr".

Princippet om lukkede stambøger blev også gældende for de største lande i den nye verden (USA, Canada, Australien og New Zealand). Stambøgerne her blev opbygget efter engelsk princip, og med en ikke ubetydelig arrogance fastholdt stambogsselskaberne deres enevældige position med hensyn til at føre deres egne registre.

Dette medførte en tung og svær arbejdsgang, når oplysninger skulle udveksles. Det meget stive stambogsprincip blev en af årsagerne til at den engelske avl med malkekvæg mistede sin styrke, og først efter en regulær "nedsmeltning" har de engelske avlsorganisationer erkendt, at en integration af kontrolforeningsarbejdet og stambogsføringen er nødvendig.

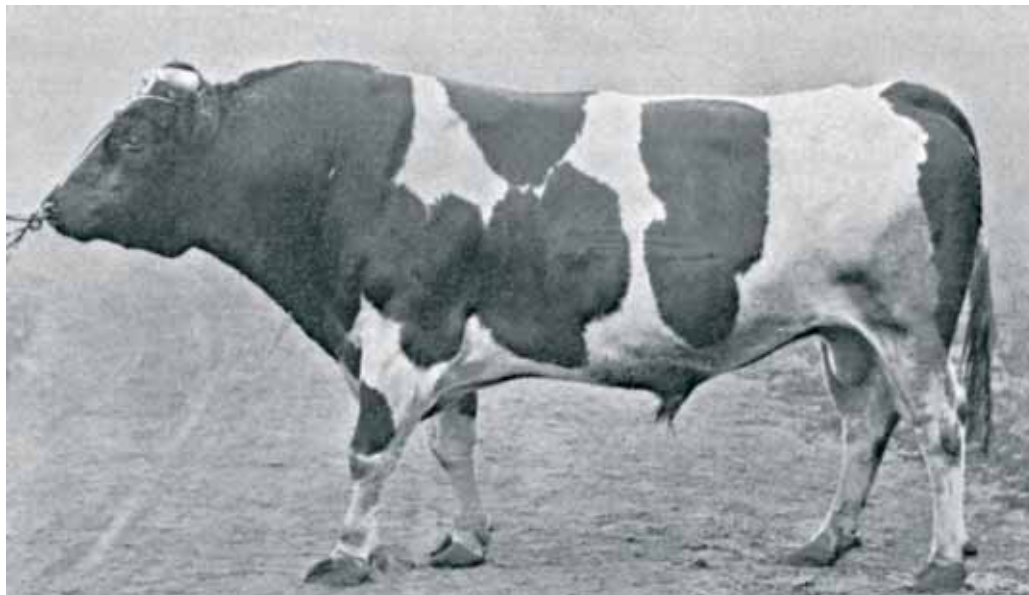
I modsætning til Europa, hvor stambogsføringen i realiteten er opslugt af det brede registreringsarbejde i forbindelse med ydelseskontrollen, da har udviklingen i de engelsktalende lande været den modsatte, hvor der er flere eksempler på at stambogsselskaberne har overtaget de eksisterende kontrolforeninger for på denne måde at få integreret arbejdet.

"Tæt koordinering af stambogsarbejdet og kontrolforeningsarbejdet"

At der i Danmark på et tidligt tidspunkt kom en tæt koordinering af stambogsarbejdet og kontrolforeningsarbejdet skyldes i høj grad også, at den geografiske størrelse er lille, set i forhold til de områder mange af de udenlandske stambogsselskaber har skullet servicere.

Konkurrence mellem stambøger

Udviklingen af husdyrracerne blev med stambøgerne en tydelig markering af en "mærkevare", hvor netop racen stod for at udvikle de bedste dyr. Stambøgernes oprindelige formål var gennem registrering af de bedste avlsdyr at få en bred avlsfremgang for de egenskaber, der havde stor økonomisk betydning. At "mærkevareprincippet" meget hurtigt skulle vise sig at blive en begrænsende faktor i racernes udvikling, er gennem historien ofte blevet beskrevet af

Elkjær Drost, s. 1440, fra Harald Branth, Sønder Elkjær, var en af Axel Appels yndlingstyre. Tyren solgtes ved besætningens ophør i 1907 til en værdi af 4.000 kr.

dygtige avlsfolk. Allerede Harald Branth gav ved mange lejligheder udtryk for, at han kunne have opnået en betydelig hurtigere fremgang, såfremt de typiske racetegn havde haft en mindre prioritering, når avlsdyrene skulle præmieres for at opnå stambogsstatus.

Nedbrydning af de geografiske grænser

Det sortbrogede kvæg er udbredt over hele verden. Derfor har der også været en stor handelsmæssig - kommerciel interesse i at udvikle og sælge avlsmateriale. Med udviklingen af den kunstige sædooverføring og muligheden for at overføre embryoner var de geografiske grænser reelt nedbrudt. Dette blev også starten til nedbrydningen af de grænser, som de enkelte stambøger i mange sammenhænge havde opsat for det lokale avlsarbejde. I den sortbrogede verden blev det relativt tidligt erkendt, at en erfaringsudveksling såvel på europæisk plan som på verdensplan var af stor betydning. Også indenfor kontrolforeningsarbejdet anerkendte man, at der tidligt måtte et internationalt samarbejde til for at udveksle og tilrette kontrolmetoderne. Dette arbejde har siden udviklet sig til det meget opfattende standardiseringsprogram der foregår under organisationen ICAR, hvor et af de seneste tiltag har været udvikling af INTERBULL, som på tværs af landegrænser og stambogstilknytning laver en vurdering af avlsmateriale.

"Det sortbrogede kvæg er udbredt over hele verden"

"En harmonisering af principper for husdyravl, kontrolforeningsarbejde og avlsværdivurdering var nødvendig"

Politiske overtoner

Med dannelsen af Det europæiske Fællesmarked blev der sat politisk fokus på vigtigheden af at husdyravlen blev underlagt ensartede retningslinier. Set i det politiske lys om et større ønske om frihandel i Europa blev det erkendt, at en harmonisering af principper for husdyravl, kontrolforeningsarbejde og avlsværdivurdering var nødvendig. Dette arbejde blev vedtaget at skulle foregå i regi af ICAR. Det blev en understregning af, at stambogsføring er en underafdeling af det registreringsarbejde, der er basis for hele vurderingen af avlsdyr og dermed racerne.

Hermed blev racebegreberne også sat under pres. I den sortbrogede avl ønskes der fortsat gennemført et renavlsprincip, men mange andre kvægracer samt hesteracer har for længst opgivet en egentlig racedannelse for at opnå et større avlsgrundlag. Det fælles regelsæt for registrering og stambogsføring blev herefter underkastet direktiver fra EU.

"I 1971 blev Landsudvalget for Kvæg oprettet"

Oprettelse af Landsudvalget for Kvæg

I 1971 blev Landsudvalget for Kvæg oprettet. Stambogsføringen for SDM blev herefter flyttet fra Foreningen af Jydske Landboforeninger til det nyoprettede Landskontor for Kvæg. Som hidtil var det Landbrugets hovedorganisationer, der overordnet var tildelt retten til at føre stambog for de danske husdyrarter.

Det betød, at i EF-sammenhæng blev det De danske Landboforeninger og Danske Husmandsforeninger, der blev anerkendt som avlsorganisationer og dermed stambogsførende organisationer. Den egentlige kompetence vedrørende generelle regler for optagelse i stambøgerne var et anliggende for Landsudvalget for Kvæg. Landsudvalget for Kvæg stod som ansvarlig overfor myndighederne samt for at de internationale standarder for ydelseskontrol blev overholdt.

"Stambogsudvalget havde hermed til opgave at godkende og endelig beslutte de overordnede avlstiltag for racerne"

Stambogsudvalgets opgaver

De af Landsudvalget ansatte landskonsulenter for racerne blev udnævnt som stambogsførere for de respektive racer. Sekretæren for stambogsudvalgene blev udpeget fra Landsudvalget for Kvægs ledelse, og det faglige arbejde blev gennemført af racens stambogsudvalg i samarbejde med racens stambogsfører. Stambogsudvalget havde hermed til opgave at godkende og endelig beslutte de overordnede avlstiltag for racerne.

Stambogsudvalget bestod af 5 medlemmer, hvoraf 3 var valgt af raceforeningen og et medlem fra henholdsvis landboforeningerne og husmandsforeningerne. Reglerne for at optage dyr i stambogen blev fastlagt her, ligesom eventuelle dispensationssager blev behandlet med hensyn til optagelse af dyr. Stambogsudvalget fungerede som en form for ”overhus” hvor de beslutninger, som var vedtaget i raceforeningen og i Landsudvalget, blev konfirmeret.

Dette var regler for styring af arvelige lidelsers udbredelse/bekæmpelse, de generelle avlstiltag, såsom regler for kåring, godkendelse af tyrefædre fra sædimporten, samt almindelig informationsvirksomhed. I 1983 blev det bl.a. besluttet, at private tyre skulle stambogsføres (med blodtypebestemmelse), for at deres afkoms afstamning kunne godkendes. Tilsvarende var det et princip, at racens stambogsudvalg som øverste myndighed godkendte indstillingerne af vægtingen i racernes avlsværdital, og stambogsudvalget stod dermed som ansvarlig overfor myndighederne.

Den teknologiske udvikling betød som tidligere anført, at de trykte stambøger ikke længere var aktuelle. Alligevel var der en lang række spørgsmål, som fortsat var af betydning for racens definition og mulighed for at udvikle sig. Arbejdet i stambogsudvalgene blev i perioden 1971 - 2001 reduceret til mere at omfatte efterretningssager frem for egentlige udviklende opgaver. Alligevel var stambogsudvalget en vigtig del af avlsarbejdet, idet det fortsat var racens repræsentant over til de lovmæssige bestemmelser, samt var et udvalg, hvor racens regelsæt for stambogsføring og registrering blev anerkendt. Udvalget havde desuden bemyndigelse til at dispensere for optagelse af dyr til stambøgerne, såfremt udvalget gennem en nøje vurdering havde skønnet, at dyret var værdigt til at indgå i den registrerede avl.

”Den teknologiske udvikling betød som tidligere anført, at de trykte stambøger ikke længere var aktuelle”

Stambogsarbejdet bliver trængt i baggrunden

I begyndelsen af 1980-erne besluttede Landsudvalget for Kvægs ledelse at samle stambogsføringen i en central afdeling på Landskontoret for Kvæg. Alle racer skulle have en fælles stambogsfører, og dermed fulgte en nedlæggelse af racesektionerne. RDM, Jersey og Kødkvæg tilsluttede sig denne ordning. SDM og DRK var imod og beholdt efter meget heftig forhandlingsaktivitet deres egen Landskonsulent.

”Alle racer skulle have en fælles stambogsfører”

Centraliseringen kom aldrig til at fungere og efter ca. et år blev en selvstændig landskonsulent for kødkvæg ansat. RDM og Jersey

fik igen hver deres Landskonsulent. Ved denne omstrukturering blev der på Landskontoret lavet en såkaldt ”Afdelingen for Avl”, hvorunder racerne hver især, produktivitetsafdelingen (beregning af avlsværdital) og De samvirkende Danske Kvægavlsforeninger blev sektioner.

”10 år senere blev Avlsforeningerne skubbet ud af Landsudvalget for Kvæg”

Stambogsudvalgene fortsatte som hidtil, dog var kompetencerne nu ændret således, at de fagligt tekniske spørgsmål var underlagt Afdelingen for Avl, og de racespecifikke emner var underlagt racernes stambogsudvalg. 10 år senere blev Avlsforeningerne skubbet ud af Landsudvalget for Kvæg.

I denne sammenhæng blev det såkaldte ”Udvalg for Avl” dannet. Her havde racerne sæde, og generelle avlsspørgsmål blev behandlet her for senere at kunne indstilles til godkendelse i Landsudvalget for Kvæg. Stambogsudvalgene fungerede som hidtil. Et par år senere fulgte på ny en strukturændring. En fornyet ”Afdelingen for Avl” skulle forsøge at samle raceopgaverne i Landsudvalgets regi sammen med arbejdet i De samvirkende Danske Kvægavlsforeninger.

De opgaver, der hidtil var foregået i Produktivitetsafdelingen (beregningen af avlsværdital), blev flyttet til en den ny oprettede ”Afdeling for Udvikling”. Stambogsføringen blev henlagt til Afdeling for Udvikling. Stambogsudvalgene eksisterede fortsat, nu med den forskel at Landskonsulenterne for racerne i stambogsopgaver arbejdede sammen med Afdelingen for Udvikling, uden egentlig reference til Afdelingen for Avl.

Stambogsreglerne bliver dikteret fra myndighederne

”Veterinærdirektoratet blev nu den myndighed, der skulle tage stilling til, om stambogsreglerne blev overholdt”

Med baggrund i tilpasningen af de danske love og regelsæt til det ”Indre marked”, blev stambogsreglerne nu dikteret fra EU. Veterinærdirektoratet blev nu den myndighed, der skulle tage stilling til, om stambogsreglerne blev overholdt i henhold til EU-forordningerne.

Ved flytningen af det overordnede tilsyn med stambogsføringen til en afdeling på Landskontoret for Kvæg, som ikke havde direkte kontakt til racerne, betød det, at såvel information som almindelig respekt for arbejdet i stambogsudvalgene blev udvandet.

Stambogsudvalgene forsvinder pludseligt

I midten af 1990'erne blev det fra Landsudvalget for Kvægs side vedtaget, at en række af de beslutninger, som hidtil havde foregået i racernes avlsforeninger for derefter at blive vedtaget i racernes stambogsudvalg, nu skulle drøftes og godkendes i Udvalget for Avl.

I 1997 blev der uden drøftelse med racerne meddelt i Udvalg for Avl, at indkaldelse af stambogsudvalgene ikke længere ville foregå. De valgte repræsentanter fra Landbo- og Husmandsforeningerne blev ikke orienteret, og det er forsat et åbent spørgsmål, hvor beslutningen om at nedlægge stambogsudvalgene reelt blev taget.

Organisationen Dansk Kvæg

Landsudvalget for Kvæg var i slutningen af 1990'erne præget af en svag folkevalgt ledelse, og i 2001 blev organisationen Dansk Kvæg dannet. I 2002 blev De danske Kvægavlsforeninger nedlagt, og Kvægavlsforeningen Dansire tog over i 2003. Sammenhængen til Dansk Kvæg ophørte hermed for samtlige avlsforeninger og kvægavlsforeninger.

Udvalg for Avl blev nedlagt allerede i 2001, og der forefindes derfor ikke et forum med deltagelse af racerepræsentanter som i dag er medvirkende i behandlingen af stambogsspørgsmål samt almene registreringsproblemer i regi af Dansk Kvæg. I samme periode er kontrolforeningsarbejdet og dermed indsamlingen og registrering af ydelsesdata overgået til organisationen RYK. RYK står for i dag for det praktiske arbejde med hensyn til udskrivning af stamtavler, stambogsblade og almene udskrifter vedrørende avlsarbejdet.

Ansvar for stambogsføringen ligger i organisationen Dansk Kvæg, uddelegeret fra organisationen Dansk Landbrug (tidligere De danske Landboforeninger og Husmandsorganisationerne). Med hensyn til kompetencefordelingen i stambogsspørgsmål er der derfor i jubilæumsåret (2006) stor uklarhed om, hvor kompetencerne for de egentlige racespørgsmål befinder sig. Der kan med god grund stilles spørgsmål ved, om organisationen Dansk Landbrug og dermed Dansk Kvæg kan betragtes som værende en avlsorganisation. Dansk Kvæg har fralagt sig alt ansvar og tilknytning til gennemførelsen af kvægavlsarbejdet. Organisatorisk er kvægavlen alene repræsenteret ved et medlem fra Kvægavlsforeningen Dansire i Dansk Kvægs bestyrelse. Set i denne sam-

"Ansvar for stambogsføringen ligger i organisationen Dansk Kvæg"

menhæng er ansvaret for racernes stambogsføring overladt til en organisation, hvor avlsforeningerne end ikke fagligt har noget tilhørsforhold. Der kan tilsvarende stilles spørgsmålstejn ved om Kvægavlsforeningen Dansire, som er en kommerciel forretning, kan repræsentere kvægavlen i stambogssammenhæng.

Derfor skal der som afslutning på dette afsnit sendes en opfordring til, at der visionært kommer en afklaring på de rejste spørgsmål, sådan at avlens reelle ledelse såvel fagligt som organisatorisk har sit udgangspunkt i racens brugere/avlere, - Avlsforeningen SDM - Dansk Holstein.

Registrering – Identifikation – Ydelseskontrol

Af afdelingsleder Torben Møller, RYK Syd

Fra sirligt førte familiestambøger i mange besætninger til EDB-udskrifter fra Kvægdatabasen med mulige check af afstamning af alle dyr i den lovpligtige registrering - fra identifikation af dyrene via randklip over forskellige typer øremærker til det seneste hjælpemiddel, elektroniske øremærker - og endelig ydelseskontrol med alle de elektroniske hjælpemidler, som teknikken stiller til rådighed. Det er i korte træk den store udvikling, som besætningsjerne har været vidne til gennem de seneste 25 år.

Registrering, identifikation og Ydelseskontrol skal i det følgende omtales i ret kortfattet form – mere tillader pladsen ikke. Naturligvis fokuseres der på 25-års-perioden 1981-2006, som dette jubilæumsskrift omhandler, og tiden før denne periode omtales kun med enkelte bemærkninger for at skabe forbindelsen bagud i tid.

Registrering

Familiestambog

Før i tiden havde man for ganske mange besætninger ud over landet en familiestambog. Hvornår den første familiestambog er oprettet, vides ikke, men de ældste er i hvert fald så gamle som fra 1900-tallets første årti. Familiestambogen var - trods brug af ordet bog - et system af løblade, et blad for hver ko, og disse løblade indsattes i et kraftigt, stift bind forsynet med skruer i siden, således at der løbende kunne indsættes nye blade.

For de enkelte køers vedkommende anførtes faktisk alle tilgængelige oplysninger, såsom koens fødselsdato, dens fader og moder, dens ydelsesresultater samt dens eventuelle kåringsresultater og præmieringer ved dyrskuer, og dertil anførtes afkommets anvendelse. I nogle, men dog langt fra alle tilfælde, suppleredes der med en eksteriørmæssig beskrivelse af koen. Familiestambogen blev ajourført en gang årligt, nemlig så snart efter et kontrolårs afslutning som det var praktisk muligt, og ajourføringen skete i regi af det stedlige kvægavlkontor, og det skete så godt som altid med

Torben Møller

"Familiestambogen blev ajourført en gang årligt"

håndskrift. Ved ajourføringen kontrolleredes det, om den angivne fødselsdato og afstamning for de i kontrolåret indgåede køer i besætningen var korrekt ud fra tidligere optegnelser i familiestambogen. Ligeledes kontrolleredes de i kontrolåret fødte kalves fødselsdato og fader ved at sammenholde disse med optegnelser om inseminering/løbning. Således forstås, at ajourføringen af et betydeligt antal familiestambøger var en omfattende og tidskrævende opgave på et kvægavlskontor, og i takt med, at ny teknik vandt frem, stoppede ajourføringen.

På landsplan er der aldrig taget nogen beslutning om, at ajourføringen af disse familiestambøger skulle ophøre på en given dato, og hvornår den sidste familiestambog er ajourført, vides ikke med sikkerhed, men det har formentlig været engang omkring midten af 1980'erne. Selv en del år efter, at den nye teknik faktisk havde gjort ajourføringen af familiestambøger uaktuel, var der stadig nogle, der kæmpede bravt for deres bevarelse, men da deres mere end 75-årige æra var til ende, blev det næppe begrædt af ret mange.

Hovedbogsblad

Efterhånden som EDB-teknikkens anvendelse skred frem, blev det muligt at udarbejde stadigt flere og bedre udskrifter fra systemerne, og med virkning fra kontrolåret 1971-72 blev der udarbejdet et hovedbogsblad for hver ko omfattende stort set de samme oplysninger, som familiestambogen indeholdt, dog undtaget oplysninger om præmiering ved dyrskuerne. Disse hovedbogsblade udarbejdedes for samtlige køer i alle landets ydelseskontrollerede besætninger, og de fremsendtes ved kontrolårets slutning som et fast led i arbejdet inden for ydelseskontrollen - en absolut markant forbedring og et betydeligt fremskridt.

Ved nogle kvægavlskontorer foretog man en årlig gennemgang/revision af disse hovedbogsblade for en del besætningers vedkommende, nemlig altovervejende de besætninger, for hvilke der tidligere havde været ajourført en familiestambog, men denne aktivitet blev dog af ret begrænset omfang og også kun ret kortvarig.

Stamtavle – årsopgørelse

Hovedbogsbladets afløser blev stamtavle-årsopgørelse, som lanceredes først i 1980'erne og stadig anvendes. Den væsentlige forskel på disse var, at stamtavle-årsopgørelse omfatter flere afstammingsmæssige oplysninger på den enkelte ko, end hovedbogsbladet gjorde, ligesom den omfatter de væsentligste af de inddeksler, som nu beregnes for den enkelte ko.

Efterhånden som EDB-teknikkens anvendelse skred frem, blev det muligt at udarbejde stadigt flere og bedre udskrifter fra systemerne

Kvægdatabasen

Efterhånden som de tekniske muligheder og de praktiske såvel som de økonomiske forhold muliggjorde det, samledes flere og flere oplysninger i en database, som fra 1982 betegnes kvægdatabasen. Registreringen af kvæg og ydelseskontrollen må siges at være rygraden i kvægdatabasen, men fra mange sider bidrages der med oplysninger til, og trækkes der oplysninger fra denne database, såsom insemineringsarbejdet, avlsarbejdet, produktionsvejledningen, dyrlægenes arbejde, mejerierne, slagterierne m.v., og det er naturligvis ikke kun malkekvæget, men også kødkvæget, som gør brug af kvægdatabasen. Alt i alt er kvægdatabasen i sin udformning ganske unik, men dog er det naturligvis sådan, at intet output er bedre og mere sikkert end de input, som danner grundlag herfor, og derfor er datadisciplin fra alle involveredes side af største vigtighed.

"Alt i alt er kvægdatabasen i sin udformning ganske unik"

Lovpligtig registrering

Med virkning fra 1. januar 1999 blev det besluttet ved lov, at alt kvæg i landet skulle registreres i CKR (se senere). Dansk kvægbrug har internationalt set gennem masser af år befundet sig på et veterinært meget højt stade, og at kunne bevare dette høje stade var en af de meget væsentlige begrundelser for indførelsen af den lovpligtige registrering af alt kvæg.

I de ydelseskontrollerede besætninger har en registrering af det enkelte dyr i sagens natur altid været et led i ydelseskontrollens bestemmelser, men der har ikke været nogen garanti for, at de registrerede oplysninger ikke gik tabt ved handel med dyret. I de ikke-ydelseskontrollerede besætninger fandt der før den lovpligtige registrerings indførelse enten slet ingen registrering sted, eller registreringen bestod kun af besætningsejerens eventuelle notater, og disse var jo på ingen måde officielle og kunne som sådan ikke anvendes af helheden. Den lovpligtige registrering skal som minimum for det enkelte dyr omfatte: Dyrets fødselsdato (og dermed kælvinger), dyrets moder (men ikke nødvendigvis dets fader) samt dets omsætning såvel til levebrug som til slagting eller eventuel destruktion, og omsætninger skal indberettes af såvel sælger som køber for at gøre oplysningerne så sikre som overhovedet muligt. Med den lovpligtige registrering kan man således følge et dyr "fra vugge til grav". Dette er naturligvis af stor betydning veterinært set, idet det sikrer, at der ved eventuelle udbrud af alvorlige, smitsomme sygdomme kan ageres så hurtigt og effektivt som vel muligt. Det byder også på en gevinst avlsmæssigt set, idet afstamning ikke går tabt ved handel.

"Med den lovpligtige registrering kan man således følge et dyr fra vugge til grav"

Indførelsen af den lovpligtige registrering vakte ikke unaturligt nogen modstand, idet det jo var et brud på principperne om frivillighed, men ret hurtigt skabtes der dog i meget vid udstrækning accept af og forståelse for denne foranstaltning.

Identifikation

En ting er registreringen af det enkelte dyr, noget andet er selve identifikationen af det enkelte dyr. Efter de første kontrolforeningers oprettelse var identifikationen af det enkelte dyr gennem de første år udelukkende baseret på dyrets udseende. Lidt senere anvendtes også en overgang systemer som brændemærkning af huden eller hornene, tatovering og metaløremærker. Bemærkes kan, at identifikation baseret på dyrets udseende for blot få år siden stadig anvendtes inden for de brogede kvægracer i visse lande, også lande med et højt udviklet kvægbrug.

”En kalv blev straks efter fødsel forsynet med et nummer”

Randklip

Omkring 1915 blev man inden for kontrolforeningerne enige om at benytte et fælles system landet over, nemlig randklip. Systemet bestod i, at klip i randen af dyrets øre angav en bestemt talværdi alt efter, om klippet var placeret i ørets overkant, i ørets spids eller i ørets underkant, og alt efter, om klippet var placeret i højre eller venstre øre, og på denne måde kunne angives numrene 1-99. Dertil kunne man ved klip af et hul midt i dyrets hhv. højre og venstre øre angive talværdierne 100 og 200, og dermed kunne angives numrene 1-399, medens systemet ikke var baseret på numre på 400 og derover. En kalv blev straks efter fødsel forsynet med et nummer ved hjælp af dette system, og det var vel at mærke moderens ko-nummer. Når en kvie så kælvde første gang, blev hun tildelt et ko-nr., og den fremtidige registrering foretoges ved brug af dette ko-nr., men kontrolreglerne foreskrev intet om, at koen på nogen synlig måde skulle forsynes med dette ko-nr. – det fandtes kun ”på papir”. Dette system fungerede udmærket og fik en meget lang levetid, nemlig næsten 70 år. Systemets fordele var, at det var let at anvende, at brugen af det var uden økonomiske omkostninger, og at nummeret kunne aflæses på en vis afstand alt afhængig af, hvor langhåret dyret var. Systemet havde også sine ulemper, først og fremmest den, at der ikke var tale om et entydigt system. Således kunne flere dyr i samme besætning være forsynet med samme randklip, nemlig alle mødrende halv- og helsøskende – for slet ikke at tale om indkøbte dyr, for et givet randklip fortalte jo intet om, hvilken besætning dyret stammede fra. En ulempe var

det selvsagt også, at systemet ikke var baseret på numre fra 400 og opefter, men gennem mange år havde dette ikke nogen særlig praktisk betydning, idet der normalt ikke anvendtes højere ko-nr. Det normale var nemlig, at når man alt efter besætningens størrelse nåede til ko-nr. 100, 200, 300 eller 400, så stoppede man og begyndte igen med ko-nr. 1. Endnu en klar ulempe ved systemet var, at det ikke indebar, at en ko var synlig identificeret med sit eget ko-nr. Denne ulempe blev naturligvis et stigende problem, efterhånden som besætningerne blev større, og derfor blev det også mere og mere almindeligt, at man valgte at forsyne køerne med deres eget ko-nr. på en synlig måde, men det skete vel at mærke frivilligt. Fra 1960'erne blev det således mere og mere almindeligt, at køerne forsynedes med deres ko-nr. i form af en frysemærkning på det ene lår. Senere begyndte man i mange besætninger at forsyne køerne med et øremærke af plastik med ko-nr. påtrykt eller påført med egen skrift, men der var vel at mærke ikke tale om de nuværende obligatoriske plastikøremærker.

Metaløremærker – Det Centrale KvægbrugsRegister (CKR)

Efterhånden som besætningerne blev større og større, stod det op gennem 1970'erne klart, at indførelse af et nyt system for identifikation af det enkelte dyr var påkrævet, og der nedsattes under Landsudvalget for Kvæg et udvalg med den opgave at udvikle et nyt system. Det nye system baseredes på oprettelsen af CKR og brug af metaløremærker, og systemet toges i anvendelse i 1982. I CKR tildeltes samtlige besætninger inden for ydelseskontrollen et fem-cifret nummer, et såkaldt gårdnummer. Dette nummer tildeltes den enkelte ejendom og forbliver der – altså ejeren kan ikke f.eks. ved køb af en ny ejendom flytte nummeret med derhen.

”Det nye system baseredes på oprettelsen af CKR og brug af metaløremærke”

Systemet var endvidere baseret på, at samtlige kalve født i besætningen straks efter fødsel blev forsynet med et metaløremærke, et CKR-øremærke. Dette øremærke var præget med et ni-cifret nummer, nemlig førnævnte fem-cifrede gårdnummer samt et fire-cifret løbenummer. CKR-øremærket isattes således, at det sad bøjet omkring ørets øverste rand, og således at gårdnummeret vendte ind i øret, og løbenummeret vendte udad. Senere har det vist sig nødvendigt at udvide CKR-nummeret således, at gårdnummeret nu er seks-cifret, medens løbenummeret er fem-cifret, men et eller flere af de første cifre kan godt være nul. CKR-nummerets store styrke er den, at det er entydigt, altså kun et dyr i det ganske land er forsynet med et givet CKR-nummer, hvilket er et vældigt fremskridt i forhold til tidligere. Som før nævnt var et dyr ved

brug af systemet med randklip registreret og identificeret med et nummer som ungdyr og registreret med et andet nummer som ko, men med indførelsen af CKR-øremærkerne får det enkelte dyr et nummer, som det beholder hele livet igennem. Metaløremærkernes store svaghed var, at de kun kunne aflæses på meget tæt hold, og derfor fortsatte man også i mange besætninger med at anvende en supplerende identifikation, såsom frysemærkning og øremærker af plastik som før nævnt.

Da dette system indførtes, havde langt størsteparten af landets kvægbrugere erkendt nødvendigheden af et nyt system, og man accepterede brugen af metaløremærker trods svagheden med læsbarheden. Dog var der nogle, som satte sig stærkt imod indførelsen af det nye system. Nogle mente, at det gamle system med randklip stadig var godt nok osv. osv., men nogle talte også om, at det var synd for dyrene at isætte disse metaløremærker (ordet dyrevelfærd var vist ikke lanceret dengang), ja sågar ordet dyrplageri nævntes (egentlig mærkeligt at tænke på, når man i dag ser mange ganske små piger få lavet huller i ørene for at kunne isætte smykker). Enkelte steder var modviljen mod det nye system endog så stor, at der etableredes et par såkaldte frie kontrolforeninger – en i Vendsyssel og en på Lolland-Falster – men de fik dog begge en kort levetid. Modstanden førte også til et par retssager om, hvorvidt det var lovligt at indføre et sådant system som obligatorisk inden for ydelseskontrollen – retssager, hvis dom dog faldt ud til sagsøgtes fordel (den stedlige kontrolforenings/Landsudvalget for Kvægs fordel). Således vil forstås, at indførelsen af dette system, og hvad deraf fulgte, en rum tid var godt stof for pressen.

CPR-nummerets store styrke er den, at det er entydigt

Efter randklip, metaløremærker og gule plasticmærker kom de elektroniske øremærker til hurtigere og lettere registrering

Med den lovpligtige registrerings indførelse i 1999 blev samtlige kvægbesætninger i landet tildelt et CKR-nr.

Det skal bemærkes, at der også findes Det Centrale HusdyrRegister (CHR). CKR er erhvervets eget register, mens CHR er myndighedernes register. Forskellen på de to registre er mest af teknisk karakter, og CHR kan nærmest betegnes som et spejl af CKR.

Plastikøremærker

CKR-øremærker, som kunne læses på nogen afstand, var naturligt nok et stort ønske hos kvægbrugerne, og i 1990 blev metaløremærkerne erstattet af plastikøremærker. På disse plastikøremærker er dyrets nummer præget med ret store typer på både den side, som

vender fremad, og den, som vender bagud, når øremærket er isat. Plastikøremærket blev endvidere forsynet med Landsudvalgets for Kvægs logo, hvilket dog senere er erstattet af en kongekrone, og dette er selvfølgelig gjort for at markere, at der er tale om et officielt øremærke, som ikke må forveksles med andre plastikøremærker, som det er muligt at købe. Disse plastikøremærker kan – som det også var tilfældet med metaløremærkerne – tabes/rives ud. Når det sker, kan det med stigende besætningsstørrelser blive en opgave af et betydeligt omfang, ja en næsten uoverkommelig opgave at konstatere, hvilket dyr der er tale om. Derfor blev det i 1998 obligatorisk, at alle dyr skulle forsynes med et CKR-øremærke i hvert øre. Der er så senere åbnet mulighed for, at CKR-nummeret i det ene øremærke kan præges med noget mindre typer, således at man derudover, efter eget valg, kan få øremærket forsynet med andre oplysninger i begrænset omfang, såsom f.eks. navnet på dyrets fader. Disse øremærker bruges stadig den dag i dag.

Elektroniske øremærker

Gennem de seneste år er der endvidere fremkommet ønske om at kunne få elektroniske øremærker, og dette er for kort tid siden blevet muligt. Ønsker man dette, fås øremærket til det ene øre som et normalt øremærke, som beskrevet ovenfor, medens det andet er et mindre, rundt øremærke, hvor dyrets CKR-nr. er præget med forholdsvis lille skrift, men dertil indeholder øremærket en chip med dyrets CKR-nr. indkodet, og dette kan så aflæses elektronisk.

Spørgsmålet om, hvordan disse elektroniske øremærker bedst aflæses på en sikker og praktisk måde, må siges endnu ikke at have fundet sin endelige løsning, men forskellige metoder er forsøgt

”Gennem de seneste år er der endvidere fremkommet ønske om at kunne få elektroniske øremærker”

Sådan foregik ydelseskontrollen i alle besætninger gennem mange år.

afprøvet, ligesom der naturligvis indhentes erfaringer på området fra udlandet, hvor sådanne øremærker også findes visse steder. Disse elektroniske CKR-øremærker vil fremover utvivlsomt blive anvendt i stor udstrækning – ja, måske vil brugen af dem endog blive obligatorisk

Ydelseskontrol

”Danmarks – og dermed Verdens – første kontrolforening oprettedes på Vejen-egnen i Sydjylland i 1895”

Danmarks – og dermed Verdens – første kontrolforening oprettedes på Vejen-egnen i Sydjylland i 1895. Lige fra begyndelsen omfattede ydelseskontrollen registrering af den enkelte ko's mælkeydelse (kg mælk) samt bestemmelse af mælkens fedtprocent, og sådan var det i masser af år. Først i 1985 indførtes bestemmelse af mælkens proteinprocent som et fast led i ydelseskontrollen, og i 1989 kom måling af celletallet med. For begge deles vedkommende var der dog naturligt nok en periode forinden analyseret for disse parametre på forsøgsbasis. I sidste halvdel af 1990'erne blev der på forsøgsbasis i visse områder af landet analyseret for mælkens indhold af urea, uden at der dog straks blev nogen særlig stor og generel interesse herfor blandt kvægbrugerne. Enkelte kontrolforeninger indførte dog analysering for denne parameter som et fast led i ydelseskontrollen, og blandt kvægbrugerne konstateredes efterhånden en vis stigende interesse herfor, men først i 2006 er det indført som et fast led i ydelseskontrollen i hele landet. Fra kontrolforeningernes start kontrolleredes der i den enkelte besætning hver anden uge, senere hver tredje uge, senere 13, så 12 og nu 11 gange årligt – dog gennem de seneste år med mulighed for kun 6 kontrolleringer årligt.

Udstyr til mælkekontrollen kobles på i malkestalden

For at begrænse skrivearbejdet anvendes der nu elektroniske mælkemålere, hvor data sendes direkte til Kvægdatabasen

Prøvemalkningen

Selve prøvemalkningen på kontroldagen er gennemført ved brug af forskelligt udstyr op gennem tiden, men allerede noget før indledningen af den 25-års-periode, som dette jubilæumsskrift omhandler, var der introduceret to mælkemålere, som anvendtes overalt i landet, nemlig det såkaldte milcoscop og den såkaldte tru-tester. De to mælkemålere fungerer efter de samme principper, men efterhånden gled milcoscopet ud af brug til fordel for tru-testeren, som stadig anvendes.

Efterhånden som den tekniske udvikling skred frem, og besætningerne blev større og større, opstod ønsket om noget elektronik til brug på området, og lige først i 2000-tallet introduceredes den elektroniske mælkemåler (EMM). EMM registrerer mælkemængden elektronisk, og der udtages en mælkeprøve til analysering i et lille glas forsynet med en mærkat med strejkode. Desuden bruges der sammen med EMM en såkaldt datahandler, hvori den respektive besætnings data (ko-nr.) er indlæst forud for kontrolleringen. Ved brug af denne datahandler under malkningen registreres såvel den enkelte ko's CKR-nr. som dens mælkemængde og strejkoden på den udtagne mælkeprøve, og derved behøver man ikke på anden måde at holde styr på mælkeprøverne fra de enkelte køer.

Efter kontrolleringen overføres besætningens data så elektronisk fra datahandleren til kvægdatabasen. En af de meget store udfordringer ved fremstillingen af EMM var at fremstille en mælkemåler holdbar og robust nok til at kunne transporteres rundt fra besætning til besætning, og således at den kunne fungere lige problemfrit såvel i sommervarmen som i vinterkulden. Disse nye EMM bruges i dag i en række besætninger landet over, men der er endnu ikke indkøbt et tilstrækkeligt antal EMM til, at alle landets besætninger kan betjenes med disse mælkemålere.

"Først i 2000-tallet introduceredes den elektroniske mælkemåler (EMM)"

"I en del besætninger findes der i dag fast installerede mælkemålere"

I en del besætninger findes der i dag fast installerede mælkemålere. Der er her tale om mælkemålere fremstillet til brug på netop det fabrikat af malkeanlæg, som der nu er tale om, og disse mælkemålere er også godkendt til brug inden for ydelseskontrollen, såfremt de vedligeholdes og efterses i henhold til forskrifterne.

Ydermere har man efterhånden i ganske mange besætninger indkøbt forskelligt EDB-udstyr og programmer til brug for styringen af besætningen, såkaldte management-programmer. Besætnings ejere med egne mælkemålere og/eller management-programmer har naturligt nok et stort ønske om, at disse ting kan kommunikere direkte med kvægdata-basen, og mange er givetvis også ved købet af disse ting blevet stillet i udsigt, ja måske næsten lovet, at dette ville kunne lade sig gøre meget snart. Muligheden for at etablere denne kommunikation har efterhånden været på dagsordenen gennem flere år uden at have fundet sin løsning, og en af de store forhindringer her er, at den enkelte forhandler naturligvis sælger sine produkter, og de er i sagens natur anderledes end kollegaens/konkurrentens, og så er vi jo straks ovre i de kommer-cielle interesser fra de forskellige firmaers side.

Udstyr til udtagning af mælkeprøver i robotter

De forskellige former for indretning af malkestalde skal ikke omtales her, men dog skal nævnes malkekarruseller og Automatiske-MalkeSystemer (AMS). Den første malkekarrusel installeredes her i landet i 1960'erne, men det er dog først de seneste år, at denne type malkestald har fået nogen udbredelse af betydning.

"Den første malkekarrusel installeredes her i landet i 1960'erne"

Hvad selve prøvemalkningen angår, gennemføres den rent teknisk på samme måde i en malkekarrusel som i en anden type malkestald.

AMS - i daglig tale ofte kaldet malkebotter - holdt sit indtog i Danmark i 1997, men har efterhånden fået en ret betydelig udbredelse med i dag omkring 425 besætninger med AMS. Prøvemalkningens gennemførelse ved brug af AMS skal her kun skitseres kort. Hidtil har det været sådan, at de udtagne mælkeprøver stod i samme rækkefølge som køerne var blevet malket i, men derudover har man ikke haft anden form for identifikation af de enkelte mælkeprøver. Der har således efter malkningen været et betydeligt arbejde med at sætte mælkeprøverne i ko-nummerorden - en opgave, som uvægerligt har udgjort en fejlkilde. I skrivende stund ses der frem til, at man også ved kontrolleringen i besætninger med AMS kan anvende noget helt nyudviklet udstyr med en stregkodelæser, således at man også i de besætninger kan anvende prøveglas forsynet med stregkoder, hvilket vil være en betragtelig arbejdslettelse, ligesom det absolut vil øge sikkerheden.

I besætninger med AMS har man af praktiske grunde hidtil ved kontrolleringen kun udtaget mælkeprøve ved en malkning, hvilket ikke har været helt tilfredsstillende, men med brug af det nye udstyr vil man fremover formentlig udtage flere mælkeprøver ved den enkelte kontrollering. Nævnes skal, at man ved udviklingen af dette nye udstyr endnu engang har måttet sande, at forskellige fabrikater altså er forskellige, og ovennævnte udstyr er udviklet til og kan indtil videre kun bruges til et fabrikat - ærgerligt nok.

Analysearbejdet

Gennem ydelseskontrollens første mange år foretoges bestemmelse af mælkens fedtindhold ved brug af den såkaldte Gerber-metode - en meget arbejdskrævende metode set med nutidens øjne. I 1960'erne lanceredes en Milco-tester til dette brug - et måleapparat, som mange kontrolforeninger anskaffede, og som normalt var placeret på den enkelte kontrolassistents bopæl, dog i en del tilfælde på et mejeri. Allerede sidst i 1950'erne opstod tanken om at lade analysearbejdet gennemføres i større enheder, nemlig på et Centrallaboratorium. I de følgende år oprettedes flere sådanne

"I 1960'erne lanceredes en Milco-tester"

laboratorier, og det skete i mejeriernes regi, og efterhånden overdrog flere og flere kontrolforeninger analysearbejdet til disse laboratorier. Gennem en del år var der nogle stykker sådanne laboratorier, men senere blev nogle igen lukket, og nået frem til omkring år 2000 var der kun et tilbage, nemlig Mejeribrugets Centrallaboratorium i Holstebro (nu STEINS Laboratorium).

Nævnes skal, at to steder i landet, nemlig i Sønderjylland (Vojens) og i Vestjylland (Varde), etablerede man sidst i 1970'erne egne laboratorier, hvor man gennem årene anskaffede analyseapparatur i takt med tidens krav, og disse laboratorier fungerede helt frem til årsskiftet 2005/2006, da de blev solgt til STEINS Laboratorium.

Beregningsarbejdet – TP-stationer (TP=Tele Processing)

I ydelseskontrollens første mange år beregnedes de enkelte køers og besætningers ydelse manuelt af kontrolassistentene. Den første spæde begyndelse med brug af EDB i dette arbejde skete i 1956, hvor man traf en aftale med Mejeribrugets Hulkortcentral (det senere LEC, nu IBM). Dette indebar, at kontrolassistentene indberettede diverse data med såkaldt optisk læsbare tal, hvorefter beregningsarbejdet foregik ved brug af EDB – først i 1970'erne var alle kontrolforeninger tilsluttet denne løsning.

*”Mejeribrugets
Hulkortcentral”*

*”Fremme først i
1980'erne opstod
der ønsker om
yderligere ra-
tionaliseringer på
området”*

Fremme først i 1980'erne opstod der ønsker om yderligere rationaliseringer på området, hvilket førte til oprettelsen af TP-stationerne, som i realiteten var de enkelte Fællesledelser/Fællesudvalg for Kvæg's kontorer – nogle steder etablerede man dog samarbejder dækkende større områder. Disse TP-stationer overtog alt arbejdet med indberetning, og de blev EDB-mæssig direkte opkoblede til LEC, så al indberetning/opdatering skete on-line. Dette var en betydelig rationalisering af arbejdet og bød endvidere bl.a. på den fordel, at tiden, fra kontrollering til de opdaterede resultater forelå, blev reduceret med typisk 3 dage (fra 7-8 til 4-5 dage). Fra 1984 var alle kontrolforeninger tilsluttet denne løsning.

Organisatoriske forhold

Danmarks - og dermed Verdens – første kontrolforening oprettedes som før nævnt på Vejen-egnen i Sydjylland i 1895. Efter ganske få års forløb steg antallet af foreninger støt og toppede

med 1817 kontrolforeninger omkring 1940, hvorefter antallet igen mindskedes. Det største antal besætninger såvel som køer tilsluttet ydelseskontrollen nåedes midt i 1950'erne med hhv. omkring 80.000 besætninger og 875.000 køer. Omkring 1980 var der omkring 200 foreninger med i alt godt 700.000 køer tilsluttet ydelseskontrollen, hvorefter antallet af foreninger fortsat mindskedes. Da den lovpligtige registrering indførtes i 1999, overdrog myndighederne (nu Fødevarestyrelsen) ved en aftale/kontrakt opgaven til Landsudvalget for Kvæg (nu Dansk Kvæg), som så igen traf aftale med de lokale kontorer om udførelsen af det praktiske arbejde – i alt 16 kontorer ud over landet.

Nået frem til 2003 skete der store forandringer på det organisatoriske område. På dette tidspunkt var antallet af kontrolforeninger nede på godt og vel 30 udover landet, men der var tale om foreninger af meget forskellig størrelse, idet den mindste havde under 10 medlemmer med nogle få hundrede køer, medens den største havde godt 1400 medlemmer med godt 120.000 køer. På dette tidspunkt var der på foranledning af Dansk Kvæg nedsat et udvalg, hvis opgave var at komme med forslag til den fremtidige organisering af hele arbejdet med registrering og ydelseskontrol. Udvalgets konklusion blev, at arbejdet burde kunne rationaliseres og effektiviseres ved at gennemføres i betydeligt færre enheder. Resultatet blev, at organisationen RYK (Fonden til varetagelse af Registrering og YdelsesKontrol) oprettedes, og det besluttedes, at arbejdet med den lovpligtige registrering skulle gennemføres i RYKs regi i 4 regioner i landet med et kontor i hver region, og man foreslog ligeledes landets kontrolforeninger tilsluttet denne organisation.

Medens Dansk Kvæg kunne beslutte, hvorledes arbejdet med den lovpligtige registrering skulle gennemføres, så var de enkelte kontrolforeninger jo selvstændige foreninger, hvor organisatoriske ændringer skulle vedtages af de respektive foreningers kompetente forsamlinger (generalforsamlinger/ repræsentantskaber). Bestræbelserne på at få de enkelte kontrolforeninger tilsluttet RYK medførte nogle måneders til tider intense og vel også sommetider hårde forhandlinger, men resultatet blev dog, at i foråret 2004 var 31 tidligere kontrolforeninger med over 95% af landets ydelseskontrollerede køer tilsluttet RYK, og kun nogle ganske få og små foreninger i det nordlige Jylland stod udenfor RYK, hvilket de stadigvæk gør. RYK's hovedkontor er placeret hos Dansk Landbrugsrådgivning, Landscentret i Skejby, medens der er oprettet 4 regioner i landet, hvor det daglige arbejde med den lovpligtige registrering og ydelseskontrollen gennemføres, nemlig

"Omkring 1980 var der omkring 200 foreninger med i alt godt 700.000 køer tilsluttet ydelseskontrollen"

"I foråret 2004 var 31 tidligere kontrolforeninger med over 95% af landets ydelseskontrollerede køer tilsluttet RYK"

Region Nord, Midt-Vest, Syd og Øst, hvor der i de 3 regioner findes et kontor i hver, medens det i forhandlingernes forløb blev aftalt, at region Syd skulle omfatte 2 kontorer.

"Etableringen af RYK stødte ikke unaturligt på indkøringsvanskeligheder af forskellig art"

Som det ville være fremgået, var der her tale om meget store organisatoriske forandringer, og nogle steder i landet mødte ydelseskontrollens tilslutning til RYK da også betydelig modstand. Etableringen af RYK stødte ikke unaturligt på indkøringsvanskeligheder af forskellig art, og opgaven i den forløbne tid har naturligvis været - og vil fremdeles være - at få tingene til at fungere så rationelt og effektivt som vel muligt samt som en god og fasttømret enhed. Alt i alt må det konkluderes, at etableringen af RYK – set i lyset af den stadigt fremadskridende tekniske udvikling samt den hastigt forløbende strukturudvikling med færre og færre, men større og større besætninger til følge – var en rigtig beslutning.

Nogle få tal

Til belysning af den her omhandlede periode nogle få tal – tal fra kontrolåret 1980-81 samt 2004-2005 (tal for 2005-2006 haves i sagens natur endnu ikke).

	1980-1981	2004-2005
Antal besætninger med i YKTR x)	19.849	5.188
Antal køer med i YKTR x)	709.303	508.236
Pct. af landets malkekobestand med i YKTR	71,3	93,2
Gennemsnitsydelse, kg fedt (kg fedt + protein)	225	373 (672)
Besætningsstørrelse, antal årskøer	35,7	98,0
Antal SDM-DH-køer med i YKTR	405.576	366.767
SDM-DHs pct.-andel af køer med i YKTR	57,2	72,2
SDM-DHs gennemsnitsydelse, kg fedt (kg fedt + protein)	221	376 (684)

x) Kun besætninger og køer medregnet i årets gennemsnitstal.
YKTR = ydelseskontrollen.

Tallene taler deres tydelige sprog – såvel strukturudviklingen som ydelsesudviklingen har i den omhandlede 25-års-periode været enormt stor.

S-indekset

– et moderne avlsredskab

*Af direktør Gert Pedersen Aamand,
Nordisk Avlsværdivurdering*

I dag er S-indekset det helt centrale avlsværdital ved udvælgelse af brugstyre, tyrefædre og tyremødre. Kvægavlere i Danmark og i udlandet har for alvor fået øjnene op for nødvendigheden af avlsmæssigt at lægge vægt på både koens produktion og funktionelle egenskaber. I dag er der en udbredt forståelse for, at udvælgelse efter S-indekset er det mest effektive, og samtidig giver det en balanceret avlsfremgang for alle egenskaber i avlsmålet.

Gert Pedersen Aamand

Hvad er et S-indeks?

S-indekset er et samlet avlsværdital, som giver det bedst mulige skøn over et dyrs samlede avlsværdi for alle de egenskaber, der ønskes forbedret. S-indekset er således et totaløkonomisk indeks. I figur 1 er vist en oversigt over alle de delindekser og sammensatte indekser, som ligger til grund for beregningen af S-indekset.

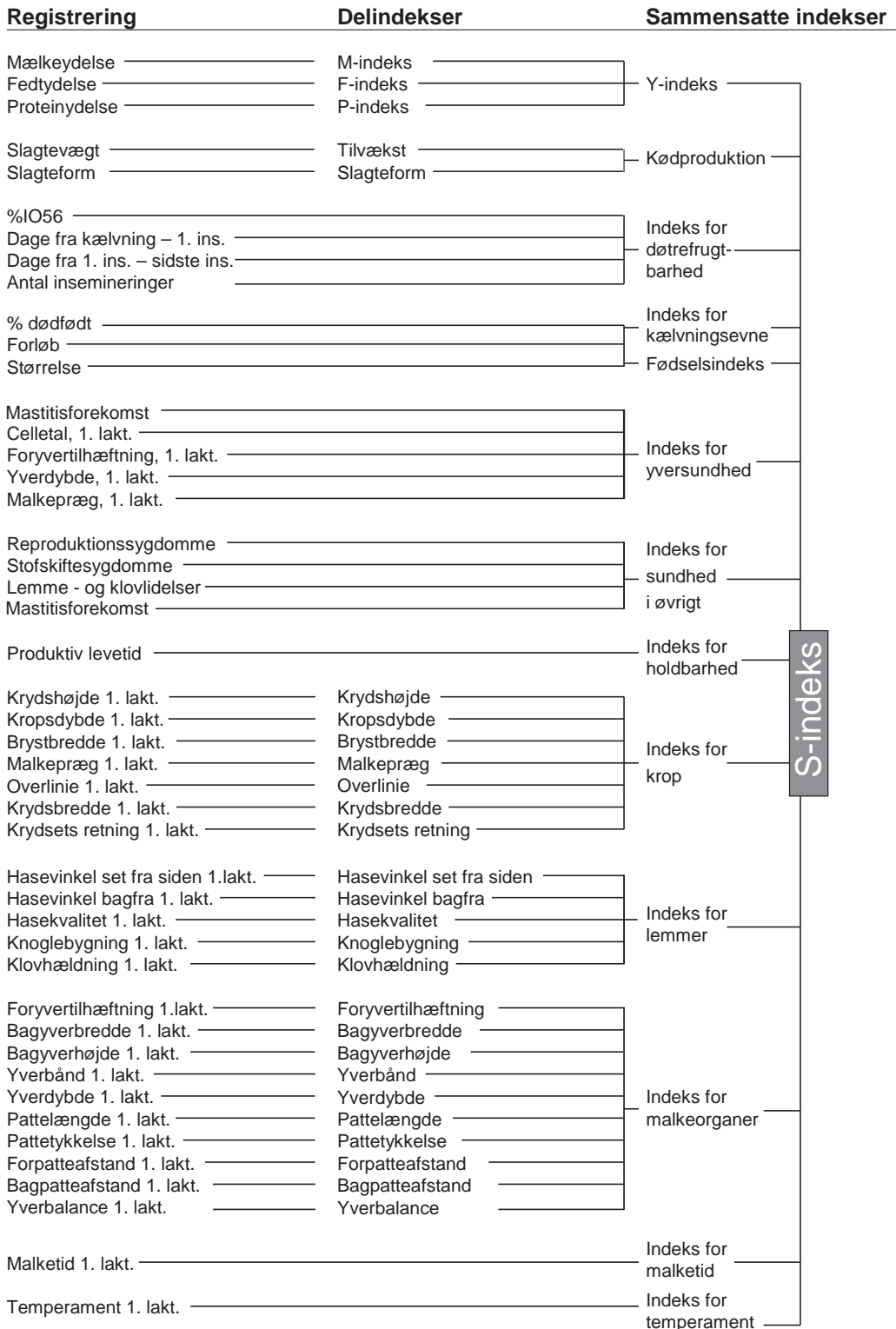
Ved beregning af S-indekset anvendes avlsværditalene for de enkelte hovedegenskaber, idet avlsværditallet for hver egenskab tildeles en vægt, der er fastsat ud fra biologiske forhold og langsigtede vurderinger af danske produktionsvilkår.

S-indeksets historie

Det første S-indeks for tyre blev beregnet i 1983. På det tidspunkt fandtes avlsværdital for en række egenskaber. I det praktiske avlsarbejde var der en tendens til at fokusere på enkelte egenskaber og foretage fraselektion af gode avlsdyr med en enkelt eller to svage egenskaber. Der opstod derfor et naturligt behov for en egentlig økonomisk sammenvejning af de forskellige egenskaber i et samlet avlsmål. En lignende udvikling af totaløkonomiske avlsværdital skete i de andre nordiske lande.

"Det første S-indeks for tyre blev beregnet i 1983"

Ved anvendelse af et samlet økonomisk indeks opnår man den størst mulige økonomiske fremgang totalt set. Ved udvælgelse efter enkelte egenskaber er det muligt at opnå større fremgang

Figur 1. Oversigt over egenskaber, der ligger til grund for S-indeks

i den enkelte egenskab, men den større fremgang i egenskaben sker på bekostning af andre egenskaber i avlsmålet. Et godt praktisk eksempel på værdien af at anvende S-indekset er samtidig avl for højere ydelse, bedre frugtbarhed og bedre yversundhed. Da ydelse har en ugunstig genetisk sammenhæng med frugtbarhed og sygdomsresistens, medfører ensidig avl efter højere ydelse lavere resistens mod sygdomme og dårligere frugtbarhed. I praksis kan man med en afpasset vægtning af egenskaberne opnå fremgang både for ydelse, sundhed og frugtbarhed trods de ugunstige avlsmæssige sammenhænge.

S-indekset har fået tiltagende værdi. HV Topas var en af tyrene, der fik et godt S-indeks. Denne datter, 59136-00486 fra Hans Burgaard Andersen, Vinding, blev stærkt anvendt som tyremoder. (Foto: Han Hopman)

I det oprindelige S-indeks indgik fedtydelse, kødproduktion baseret på individprøven, frugtbarhed, kælvningsindeks, lemmer og klove, malkeorganer, malkbarhed og temperament. S-indekset er løbende blevet forbedret ved to gennemgribende revisioner i 1992 og 2002, hvor de økonomiske værdier er blevet genberegnet for alle egenskaber, der indgår i S-indekset. De første S-indeks for køer blev beregnet i 1986.

Endvidere er der over årene foretaget en række forbedringer i beregningen af avlsværdital for de enkelte egenskabsgrupper. Eksempelvis blev avlsværdital for yversundhed indført i 1992 og forbedret i 2000 med inddragelse af information om mastitis i senere laktationer, celletal samt yvereksteriøregenskaber. For ydelse er der sket markante forbedringer i 1986 med indførelsen af DOA og dermed avlsværdiurdering for mælk og protein samt beregning af et samlet Y-indeks. I 1993 afløste en BLUP far model DOA-metoden for tyre, i 1998 blev Animal Model indført og i 2006 er en nordisk testdagsmodel indført. For eksteriøregenskaber er den største ændring indførelsen af den lineære registrering i 1992.

”Endvidere er der over årene foretaget en række forbedringer i beregningen af avlsværdital for de enkelte egenskabsgrupper”

Der er således over tid sket markante forbedringer i alle de sammensatte avlsværdital, der indgår i S-indekset. Forbedringer, der er skabt af, at der er foretaget nye registreringer, og anvendt bedre avlsværdivurderingsmetoder i praksis. En udvikling, der har været mulig som følge af en kolossal udvikling indenfor computerteknologien.

S-indeksets anvendelse over tid

"I perioden fra 1982 til 2000 blev S-indekset stærkt anvendt ved udvælgelse af brugstyre hos SDM - Dansk Holstein"

I perioden fra 1982 til 2000 blev S-indekset stærkt anvendt ved udvælgelse af brugstyre hos SDM - Dansk Holstein, hvorimod udvælgelsen af tyrefædre næsten udelukkende skete blandt udenlandske tyre og med meget lidt fokus på S-indekset. Sidstnævnte skyldes, at der ikke fandtes international avlsværdivurdering for funktionelle egenskaber, at det internationalt ikke var anerkendt, at det var nødvendigt at avle for at forbedre de funktionelle egenskaber samt at avlsværdital for de udenlandske tyre i nogle tilfælde blev betydelig overvurderet. En overvurdering, der blev skabt af fejl i beregningen af den avlsmæssige udvikling i de nationale avlsværdivurderinger, hvilket i nogle tilfælde ledte til en betydelig overvurdering af de udenlandske tyre ved anvendelse af de tidligere omtalte omregningsformler. Ligesom for tyrefædre blev S-indekset kun anvendt i mindre omfang ved udvælgelse af tyremødre i perioden frem til år 2000. Det er naturligvis ikke optimalt at have forskellige avlsmål ved brugstyre-, tyrefædre- og tyremødreudvælgelse, når gener fra alle kategorier af avlsdyr til sidst kommer til udtryk i SDM - Dansk Holstein besætninger.

"Udenlandske tyre får i dag beregnet S-indeks ud fra avlsværdital beregnet af INTERBULL"

I perioden fra 2001 til 2006 er der sket meget store ændringer i tyrefædre- og tyremødreudvælgelsen i Danmark. Således sker både tyrefædre- og tyremødreudvælgelsen i dag i høj grad efter S-indekset. Endvidere er der i dag stor international forståelse for, at alle egenskaber af økonomisk betydning skal indgå i avlsmålet og dermed i udvælgelsen af avlsdyr. Udenlandske tyre får i dag beregnet S-indeks ud fra avlsværdital beregnet af INTERBULL for egenskaber med international avlsværdivurdering samt danske afstammingsværdier for de øvrige egenskaber. Herved kan der udvælges blandt både dansk afprøvede og udenlandsk afprøvede tyre. S-indekset for udenlandske tyre har dog betydelig lavere sikkerhed end for dansk afprøvede tyre.

Ved konsekvent anvendelse af S-indekset ved udvælgelse af både tyremødre, tyrefædre og brugstyre er det muligt at opnå avlsmæssig fremgang for alle egenskabsgrupper (tabel 1). Eksempelvis er fremgangen for ydelse 68% af den maksimale fremgang, der

V Eaton blev brugt en del som tyrefader, da han fik sit S-indeks, og herefter var udlandet klar til at tage ham til sig. Peter Villumsen, Sorø, har denne datter 13543-00908

kan opnås ved selektion udelukkende for højere ydelse. Ved selektion udelukkende efter ydelse vil der være betydelig mindre fremgang for alle andre egenskaber og endda væsentlig tilbagegang for frugtbarhed og yversundhed, som har en ugunstig avlsmæssig sammenhæng med ydelse. Tabel 1 viser, at det er muligt at opnå fremgang i yversundhed og frugtbarhed samtidig med en stor ydelsesfremgang. Det er således muligt for SDM - Dansk Holstein at vende den ugunstige udvikling for frugtbarhed, som er set over de sidste år ved konsekvent anvendelse af S-indekset.

Det bemærkes, at der også har været positiv sammenhæng mellem frugtbarhed og S-indekset anno 1984 og 1997. Ved konsekvent udvælgelse efter S-indekset i hele perioden ville SDM - Dansk Holstein således ikke have oplevet samme ugunstige udvikling for frugtbarhed. Muligheden for at avle for bedre frugtbarhed blev væsentlig forbedret i 1995 med indførelsen af det nuværende avlsværdital for frugtbarhed. Før 1995 var avlsværditallet alene baseret på ikke-omløber procent, hvilket gav et betydelig mere usikkert avlsværdital.

"Det bemærkes, at der også har været positiv sammenhæng mellem frugtbarhed og S-indekset anno 1984 og 1997"

Tabel 1 viser endvidere udviklingen i S-indeksets sammensætning fra 1984 til i dag. Bemærk at der tidligere blev lagt betydelig større vægt på eksteriøregenskaber, hvorimod ydelse har haft stort set samme vægt i hele perioden. I dag lægges der mindre vægt på eksteriør og mere vægt på de funktionelle egenskaber end tidligere. Dette hænger delvis sammen med, at vi fra starten ikke havde et avlsværdital for yversundhed, holdbarhed og sundhed i øvrigt. Egenskaber, som i et vist omfang indirekte beskrives af malkeorganer og lemmer. Derfor blev disse egenskaber tillagt stor vægt ved S-indeksets introduktion i 1982.

Tabel 1.

Fremgang som procent af det maksimalt mulige for SDM - Dansk Holstein (Årsstatistikker Avl, Dansk Kvæg)

Egenskab	1984	1997	2006
Ydelse	69	60	68
Kødproduktion	10	16	14
Frugtbarhed	12	10	13
Fødsel	-	-	32
Kælvning	8	28	36
Yversundhed	-	27	35
Sundhed i øvrigt	-	-	43
Krop	-	29	11
Lemmer	43	40	15
Malkeorganer	60	37	32
Malketid	35	19	25
Temperament	34	19	8
Holdbarhed	-	-	38

"Heldigvis er der i dag udbredt forståelse for, at udvælgelse efter S-indekset er det mest effektive"

"En fremgang, som er ca. 2.300 kr. værd pr. ko"

Holdninger til S-indekset

Gennem årene har der været stor debat i den praktiske kvægavl om værdien af at fokusere på enkelte egenskabsgrupper i stedet for på et samlet økonomisk avlsmål. Da ydelse og eksteriør er mere synlig på den enkelte ko end f.eks. frugtbarhed og mastitis, har det ofte ledt til den fejlagtige konklusion, at det ikke er nødvendigt at avle efter de knap så synlige egenskaber. En holdning, som har været meget udtalt i lande uden de nødvendige registreringer af sygdomme, frugtbarhed mv., og som har haft nogen indflydelse på SDM - Dansk Holstein's avlsbeslutninger op til årtusindskiftet. Fokus på især ydelse er hovedårsagen til, at Holstein-racen i hele verden i dag har et lavere avlsmæssigt niveau for frugtbarhed end tidligere og et højere niveau for ydelse. Heldigvis er der i dag udbredt forståelse for, at udvælgelse efter S-indekset er det mest effektive, og at det er muligt at opnå stor fremgang for ydelse uden samtidig at få tilbagegang i frugtbarhed.

Avlsmæssig udvikling i S-indeks

SDM - Dansk Holstein har haft stor avlsmæssig udvikling udtrykt i S-indeksenheder (figur 2). Fremgangen for tyre født fra 1990 til 2000 har været på 17 S-indeksenheder. En fremgang, som er ca. 2.300 kr. værd pr. ko, og som dermed er et meget væsentligt bidrag til kvægbrugets produktivitetsstigning. Figur 2 viser, at fremgangen vil fortsætte de kommende år, da ungtyre, som er under afprøvning, har særdeles gode S-indeksstyre som fædre og morfædre.

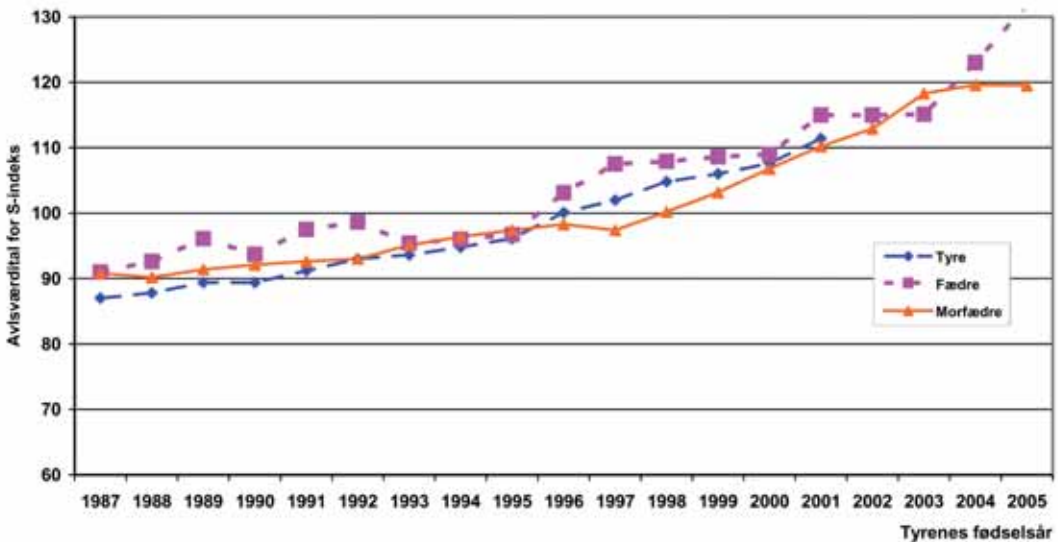

E Celsius og andre sønner efter Bell kan godt have været med til at give den negative udvikling for hunlig frugtbarhed. Men ko 51814-01801 fra I/S Højager, Hjerting, havde super eksterior, idet hun fik 24 p og ærespræmie på Landskuet 2002

S-indekset i praksis

S-indekset er i dag et uvurderligt redskab til udvælgelse af avlsdyr, uanset om det er ved valg af insemineringstyre i den enkelte besætning eller ved valg af tyremødre og tyrefædre i kvægavlsforeningen. Det er nødvendigt, at kvægavlsforeningen anvender det samme avlsmål ved udvælgelse af tyremødre og tyrefædre, som ligger til grund for anvendelsen af brugstyre. Målet med udvælgelse af tyrefædre og tyremødre er jo at frembringe morgendagens brugstyre, der kan blive far til den ko, der giver den bedste økonomi i de kommende år.

”Den ko, der giver den bedste økonomi i de kommende år”

Figur 2. Genetisk udvikling i S-indeks – SDM - Dansk Holstein

Kvægbrugeren, der ønsker en økonomisk ko, kan med stor fordel foretage tyreudvælgelse alene på S-indekset og blot kræve, at kvægavlsforeningen følger samme avlsmål ved udvælgelsen af tyremødre og tyrefædre. Kvægbrugere med særlig interesse for avl kan vælge særlige parringskombinationer, hvilket dog i det store hele har ret beskeden økonomisk værdi.

S-indekset i et internationalt lys

"Endvidere er mange lande indenfor de seneste år begyndt at anvende totaløkonomiske indekser efter de samme principper som det danske S-indeks"

Kvægavlere verden over har for alvor fået øjnene op for nødvendigheden af avlsmæssigt at lægge vægt på både koens produktion og funktionelle egenskaber. Internationalt er der stor fokus på, hvordan yversundhed, frugtbarheds- og kælvningsegenskaber kan indgå i avlsarbejdet, og mange lande arbejder på at udvikle og forbedre deres registreringssystemer for disse egenskaber. Endvidere er mange lande indenfor de seneste år begyndt at anvende totaløkonomiske indekser efter de samme principper som det danske S-indeks. Det er positivt, at det nu er internationalt anerkendt, at det er nødvendigt at inddrage frugtbarhed, yversundhed, kælvningsegenskaber og holdbarhed i avlsmålet, og at det er hensigtsmæssigt at sammenregne de mange avlsværdital i et samlet indeks.

Avlsmæssig udvikling

*Af landskonsulent Keld Christensen,
SDM-Dansk Holstein*

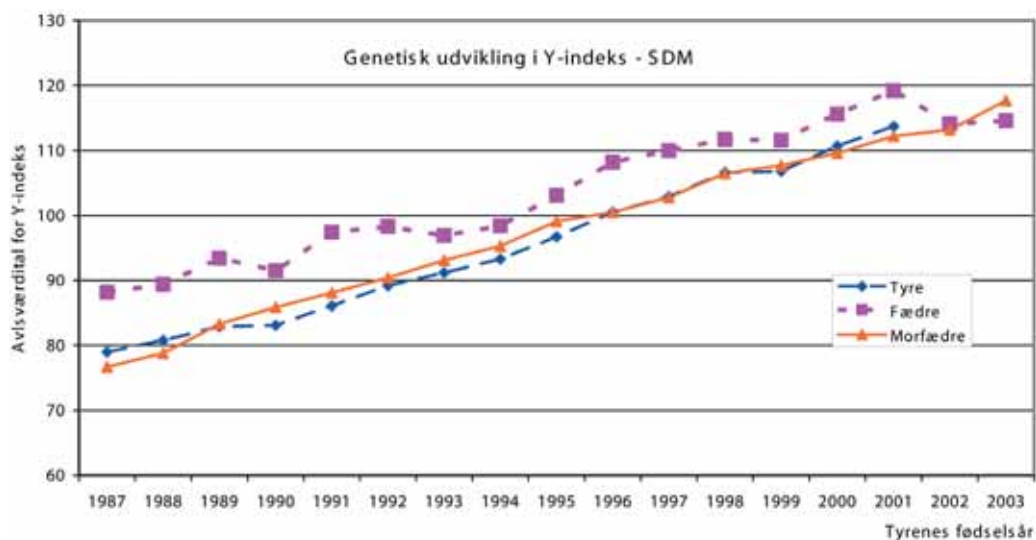
Den avlsmæssige udvikling påvirkes stærkt af selektionen af især tyrefædre og tyremødre, - herunder morfædrene. Den har for en række egenskaber over de seneste 10-15 år været positiv til meget positiv, medens den for nogle egenskaber har været negativ. Den øgede fokus på en række egenskaber med lav arvbarhed samt forbedrede avlsværdital har betydet, at udviklingen gennem de seneste 5-10 år er forsøgt ændret ved udvælgelse af tyrefædre og brugstyre.

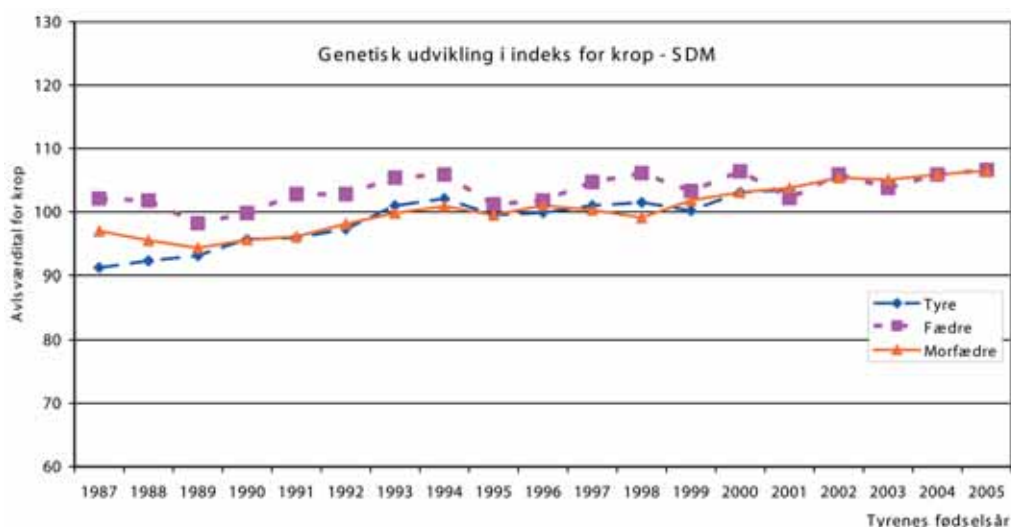
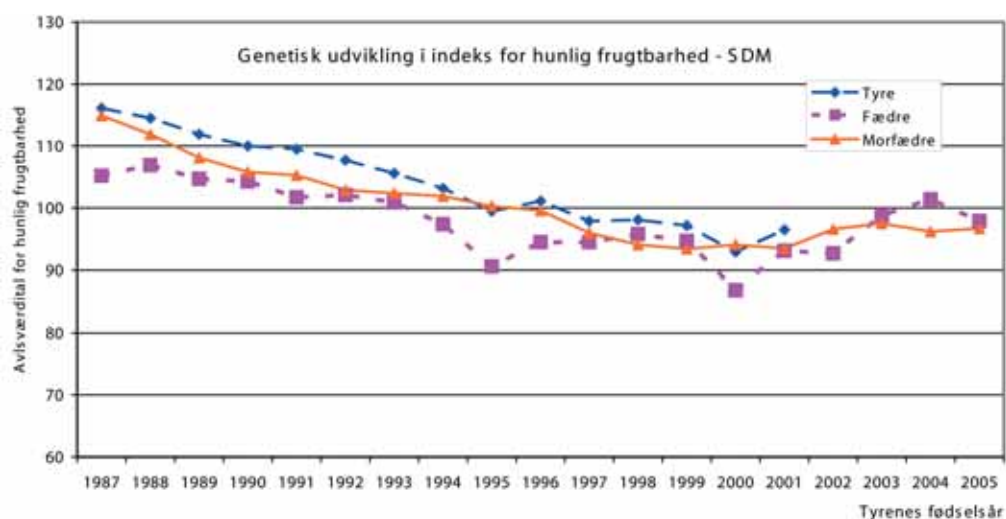
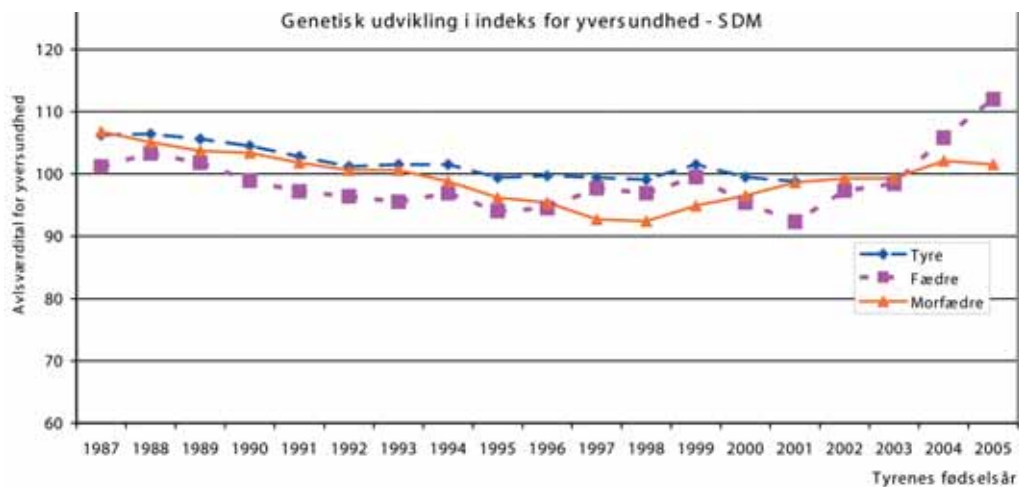

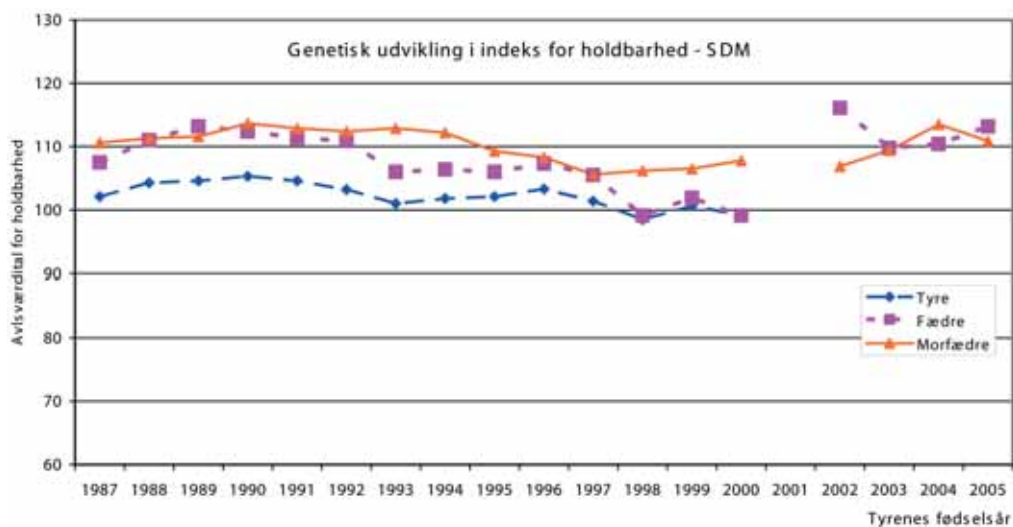
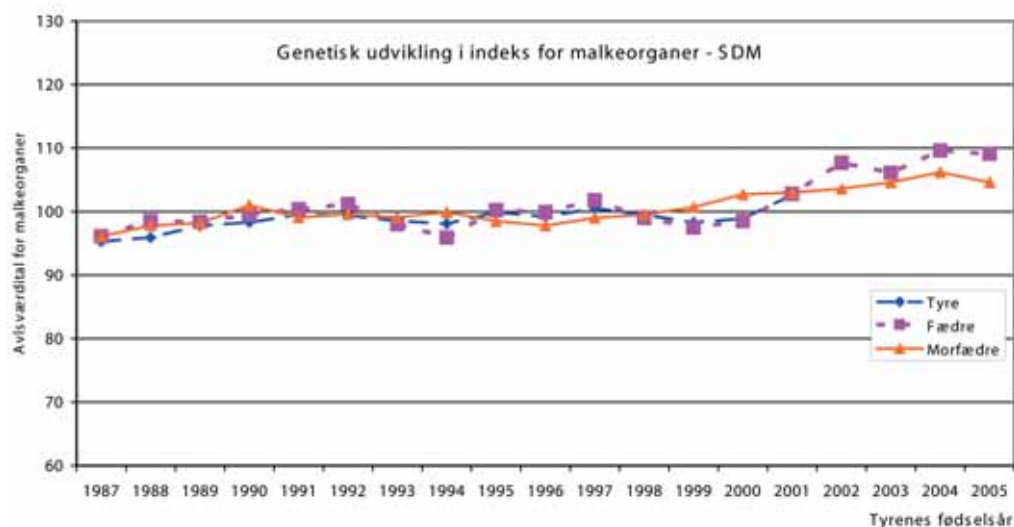
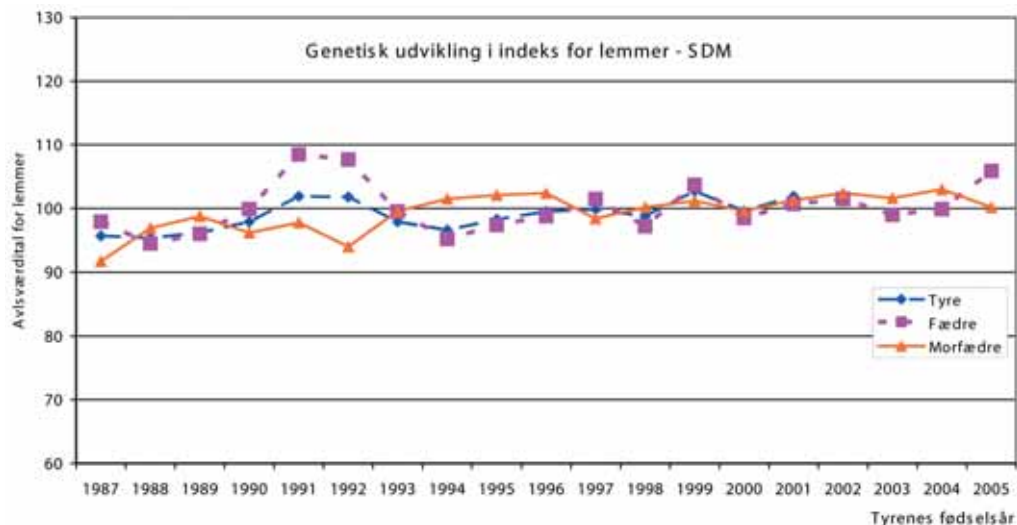
Keld Christensen

S-indekset

Udviklingen i S-indekset har steds været positiv, idet egenskaber som ydelse og eksteriør (Krop, Lemmer og Klove samt Malkeorganer) med relativ stor vægt i S-indekset har været i fokus gennem de seneste mere end 25 år, og derfor har S-indekset haft en positiv udvikling. Men en række egenskaber, der i begyndelsen af S-indeksets historie ikke indgik i dette, samt egenskaber med meget begrænset fokus fra flere medspillere i avlsarbejdet, har det været mere begrænset, hvad der er registreret af positive udviklinger for disse egenskaber. Det gælder for flere sundheds- og reproduktionsegenskaber. Egenskabernes relativt lave arvbarhed sammen-

lignet med egenskaber som ydelse og en række eksteriøregenskaber betød naturligvis – eller måske snarere desværre, at det var svært at finde vilje til at overveje disse egenskaber ved udvælgelsen af brugstyre og tyrefædre. Vi fik dog over årene bedre registreringer for mange af disse egenskaber med lav arvbårhed og samtidig med udviklingen af bedre beregningsmetoder af disse avlsværdital, blev det klart, at der var store positive gevinster for kvægbrugerne ved avlens øgede opmærksomhed på disse egenskaber.

Altid fremgang

I den forrige artikel om S-indekset og dets indvirkning er i tabel 1 vist de avlsmæssige fremgange, der er opnået sammenholdt med den maksimale fremgang ved selektion for kun den enkelte egenskab. Tabellen viser også, hvilke egenskaber vi på de tre tidspunkter har haft med i S-indekset, og her ses, at de første mange år var flere væsentlige egenskaber ikke med i S-indekset som anført ovenstående.

At beregning af et samlet indeks – S-indeks – også har opnået fremgang kan illustreres af, at mange lande har fundet den danske og nordiske sammensætning af det samlede indeks så vigtig, at vores S-indeks er blevet kopieret i større eller mindre udstrækning. Så selv om vi måtte vente på at få de vigtige sundheds- og reproduktionsegenskaber med i S-indekset og måske brugte for lang tid til accept og anvendelse, så har vi endnu et forspring til de fleste lande, - så længe vi samler de mange data sammen på den mest effektive måde i Kvægdatabasen.

*T Lambada-datteren
32610-01277 fra
Ewald Kristensen,
Sønderholm, er én af
de mange døtre, der
har givet tyren det
meget høje indeks for
Holdbarhed, - 144*

International Avlsværdivurdering - en værdifuld service

*Af direktør Gert Pedersen Aamand,
Nordisk Avlsværdivurdering*

I moderne avlsarbejde er sammenligning af tyres avlsværdi på tværs af landegrænser meget vigtig. INTERBULL foretager i dag international avlsværdivurdering for ydelse, eksteriør, yversundhed, holdbarhed og kælvningsegenskaber, og inden for få år forventes international avlsværdivurdering for næsten alle egenkabsgrupper, der indgår i det danske avlsmål. INTERBULLS service gør det muligt at forudsige en udenlandsk tyrs avlsværdi under danske forhold ud fra tyrens døtre i udlandet og ligeledes at forudsige en dansk tyrs avlsværdi under udenlandske forhold ud fra tyrens danske døtre.

Kvægbrugere verden over bliver tilbudt avlsmateriale fra udlandet, hovedsaglig via sæd fra tyre afprøvet i udlandet. Siden 1995 har INTERBULL foretaget international avlsværdivurdering. Beregningerne omfatter ca. 84.000 afprøvede tyre fra 27 forskellige Holstein-populationer. INTERBULL udfører en tilsvarende service for røde racer, Jersey, Brunkvæg, Guernsey og Simmental.

INTERBULLS historie og opbygning

I midten af halvfjerdserne blev de første skridt taget til dannelsen af INTERBULL, der formelt blev dannet i 1983. I 1988 blev INTERBULL en permanent undergruppe af den internationale kontrolforeningsorganisation (ICAR), hvilket også er INTERBULLS nuværende status. INTERBULL-centret blev etableret i Uppsala, Sverige, i 1990, og den første egentlige internationale avlsværdivurdering med data fra mange Holstein-populationer blev foretaget i 1995. INTERBULL har i dag fem personer ansat til at udføre rutineevaluering samt foretage udvikling af international avlsværdivurdering. INTERBULL bliver ledet af en styrekomité på ni personer med international repræsentation, heraf en fra de nordiske lande.

Gert Pedersen Aamand

”Den første egentlige internationale avlsværdivurdering med data fra mange Holstein-populationer blev foretaget i 1995”

På Landsskuet 1995 vandt denne gruppe efter T Blakstar i konkurrencen mellem afkomsgrupper. T Blakstar lavede mange gode døtre og sønner, - mon ikke han ville have klaret skærene ved importen i begyndelsen af 90'erne, hvis vi havde haft Interbull på det tidspunkt?

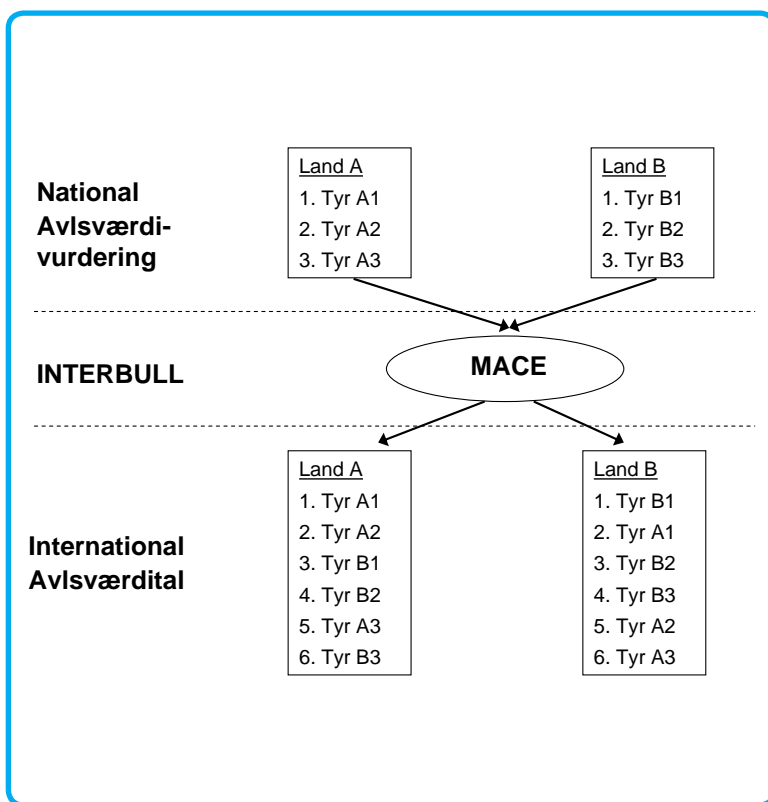
MACE – en metode til international avlsværdivurdering

Før 1995 var kvægbrugere, der var interesseret i, hvor godt en udenlandsk tyr ville rangere i eget land, afhængig af simple omregningsformler mellem to lande. Svaghederne ved metoden var, at den forudsatte, at der tidligere var foretaget sædudveksling mellem netop de to lande, og at den ikke udnyttede al information. Processen var meget triviell og arbejdskrævende, eftersom det var nødvendigt med omregningsformler for hver egenskab for hvert landepar. Endvidere skulle omregningsformlerne opdateres regelmæssigt. Den kendte forsker Larry Schaeffer, Canada, udviklede en ny metode til avlsværdivurdering på tværs af lande. Metoden kaldes MACE og tager højde for, at det ikke er præcis de samme egenskaber, der udtrykkes i de forskellige lande. Metoden, der blev taget i brug i 1995, giver avlsværdital på det enkelte lands egen skala.

”INTERBULL modtager nationale avlsværdital fra hvert land”

INTERBULL modtager nationale avlsværdital fra hvert land og anvender MACE-metoden således, at hvert deltagende land får avlsværdital for alle udenlandske tyre. Avlsværditalene er udtrykt på samme skala, som anvendes ved publicering af avlsværdital for landets egne tyre. Anvendelsen af MACE gør, at kvægbrugere i et land nu ikke længere behøver at forstå avlsværdivurderings-systemet og avlsværditalene i fremmede lande for at kunne vurdere, hvor godt en udenlandsk tyr vil klare sig i hans besætning. En udenlandsk tyrs avlsværdi forudsiges under danske forhold ud fra tyrens døtre i udlandet, hvor managementsystemer, avlsværdivurderingsmetoder og egenskabsdefinitioner kan være forskellige

fra de danske. Derfor rangerer tyrene heller ikke helt ens i de forskellige lande, og sikkerheden på de omregnede avlsværdital er generelt lavere end fra nationale evalueringer. Eksempelvis vil en fransk tyr, med en sikkerhed på 95 % på avlsværditallet for protein i Frankrig, have et dansk P-indeks med en sikkerhed på 77%. Tilsvarende vil en dansk tyr med 95 % sikkerhed på P-indekset have et avlsværdital for protein i Frankrig med en sikkerhed på 77%. I figur 1 er vist en skitse af MACE evalueringen.

Figur 1. Skitse af den internationale avlsværdi-vurdering - MACE evalueringen

Udvikling i INTERBULL service

I 1995 tilbød INTERBULL den første egentlige internationale avlsværdi-vurdering for ydelse for Holstein. Som det fremgår af tabel 1, foretager INTERBULL i dag international avlsværdi-vurdering for fem egenskabsgrupper, og i foråret 2007 ventes frugtbarhedsegenskaber også at indgå i den internationale evaluering. I 2006 igangsættes endvidere et udviklingsarbejde vedrørende malketid og temperament.

"I foråret 2007 ventes frugtbarhedsegenskaber også at indgå i den internationale evaluering"

Tabel 1. Startår for international avlsværdivurdering for forskellige egenskabsgrupper

Egenskabsgruppe	Startår
Ydelse	1995
Eksteriør	1999
Yversundhed	2001
Holdbarhed	2004
Kælvningsegenskaber	2005

I en årrække havde vi, som det fremgår at tabel 1, kun international avlsværdivurdering for ydelse og eksteriør, og en række lande foretog kun national avlsværdivurdering for disse egenskaber. Det bevirkede, at reklame og fokus i høj grad blev rettet mod disse egenskaber ved sammenligning på tværs af lande. Ydelse og eksteriør blev derfor forsat tillagt alt for stor vægt ved udvælgelse af tyrefædre på tværs af lande.

”Det er særdeles positivt, at vi inden for få år har international avlsværdivurdering for alle de økonomisk vigtige egenskaber, der indgår i S-indekset”

Det er særdeles positivt, at vi inden for få år har international avlsværdivurdering for alle de økonomisk vigtige egenskaber, der indgår i S-indekset. Det giver gode forudsætninger for udvælgelse af tyre afprøvet i forskellige lande efter det danske avlsmål. I dag bliver der i Danmark beregnet et S-indeks for udenlandske tyre baseret på avlsværdital beregnet af INTERBULL og danske afstammingsværdier. Herved kan der udvælgelse blandt både dansk afprøvede og udenlandsk afprøvede tyre. S-indekset for udenlandske tyre har dog betydelig lavere sikkerhed end for dansk afprøvede tyre, hvilket afspejler sig i en lavere spredning i de udenlandske tyres S-indeks.

INTERBULL i fremtiden

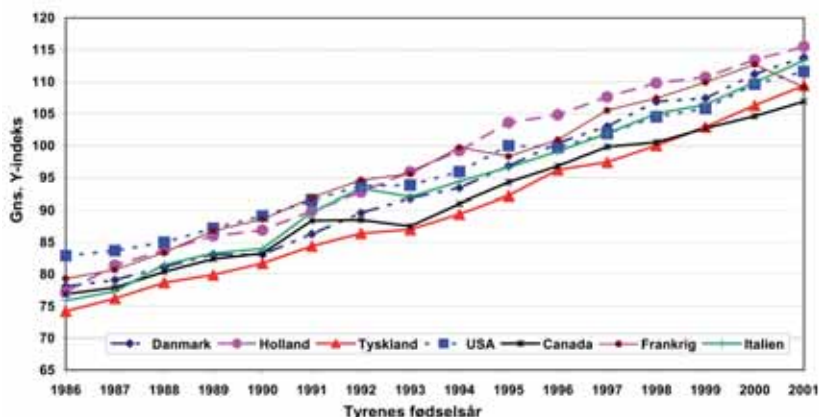
International avlsværdivurdering er af stor betydning for gennemførelse af et effektivt internationalt avlssamarbejde. I de kommende år vil vi få international avlsværdivurdering for flere egenskaber, og vi vil se, at flere lande går sammen og udfører fælles avlsværdivurdering, som eksempelvis samarbejdet, der er etableret mellem Danmark, Sverige og Finland i regi af Nordisk Avlsværdivurdering og samarbejdet mellem Østrig og Tyskland. Disse landegrupper foretager deres fælles avlsværdivurdering ud fra grunddata og ikke ud fra avlsværdital, som det er tilfældet hos INTERBULL. De nævnte landegrupper optræder i den internationale avlsværdivurdering som ét land. Der er gennemført pilotstudier for at undersøge mulighederne for at foretage international avlsværdivurdering ud fra grunddata fra hele verden, men beregningerne bliver så komplicerede og krævende, at denne løsning ikke synes at være nært forestående.

”Flere lande går sammen og udfører fælles avlsværdivurdering”

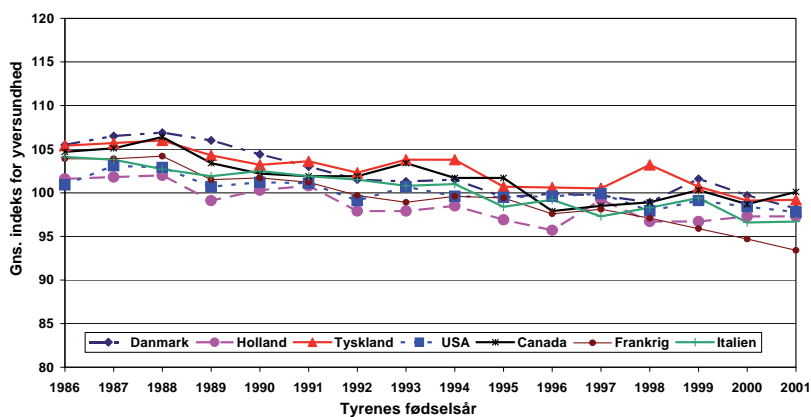
Avlsmæssig udvikling for ydelse og yversundhed

Den avlsmæssige udvikling hos SDM - Dansk Holstein har naturligt nok fulgt den avlsmæssige udvikling hos Holstein-populationer verden over. Det skyldes, at der i høj grad er anvendt de samme tyrefædre i de forskellige lande. I Danmark er brugstyrene gennem mange år valgt efter S-indekset, hvorimod tyrefædrene i en årrække hovedsagelig var afprøvet i udlandet. Udvælgelsen af tyrefædre skete primært efter de egenskaber, der fandtes international avlsværdivurdering for. Herved er der blevet lagt for lidt vægt på de vigtige funktionelle egenskaber som frugtbarhed, kælvning og yversundhed. I figur 2 og 3 er den avlsmæssige udvikling vist for henholdsvis ydelse og yversundhed. Figurerne viser, at for både ydelse og yversundhed er Danmark blandt landene med det højeste genetiske niveau, om end forskellen mellem lande ikke er ret stor. Endvidere bemærkes det, at alle lande har haft stor ydelsesfremgang og svag forringelse af yversundheden.

"Den avlsmæssige udvikling hos SDM - Dansk Holstein har naturligt nok fulgt den avlsmæssige udvikling hos Holstein-populationer verden over"

Figur 2. Genetisk niveau for Y-indeks i udvalgte lande - Holstein

Figur 3. Genetisk niveau for yversundhed i udvalgte lande - Holstein

”Med en endnu mere konsekvent udvælgelse af tyrefædre efter det samlede avlsmål vil SDM - Dansk Holstein i de kommende år kunne forbedre sin konkurrenceevne yderligere”

Internationale muligheder for SDM - Dansk Holstein

Om få år beregner INTERBULL avlsværdital for næsten alle egenskabsgrupper. SDM - Dansk Holstein har de seneste fem år i langt højere grad end tidligere anvendt S-indekset ved tyrefædreudvælgelsen. Med en endnu mere konsekvent udvælgelse af tyrefædre efter det samlede avlsmål vil SDM - Dansk Holstein i de kommende år kunne forbedre sin konkurrenceevne yderligere. Udvalgelse af tyrefædre efter S-indekset er af helt afgørende betydning for at opnå den største totaløkonomiske fremgang. En fremgang, der på en gang giver forbedringer af yversundhed, frugtbarheds-, kælvnings- og ydelsesegenskaberne. De funktionelle egenskaber bliver i dag tillagt stor værdi i alle landes avlsmål, men kun få lande har så gode grundregistreringer, som vi har i Danmark. I mange lande er der en udvikling i retning af bedre og mere nuancerede registreringer, hvilket på sigt vil føre til mere sikre avlsværdital for de funktionelle egenskaber. SDM - Dansk Holstein er i en vindingsituation, hvis mulighederne bliver forvaltet rigtigt.

Kvægbrugerens anvendelse af INTERBULL-avlsværdital

Danske kvægbrugere bliver tilbudt sæd af tyre fra mange forskellige lande. For at kunne vurdere det genetiske niveau af de importerede tyre er sammenligning af tyres avlsværdi på tværs af landegrænser meget vigtig. De lande, som er med i samarbejdet, modtager avlsværdital fra INTERBULL for både egne og udenlandske tyre på deres egen skala.

Avlsværdital fra INTERBULL er et godt redskab til at sammenligne udenlandske insemineringstyre med danske tyre

Dette betyder, at kvægbrugeren har gode redskaber til at sammenligne danske og udenlandske tyres genetiske niveau. Uanset om insemineringstyre er hollandsk, canadisk eller dansk bør kvægbrugeren bede om få oplyst tyrens avlsværdital på dansk skala. På den måde kan alle insemineringstyre direkte sammenlignes, uanset hvor de er afprøvet. De egenskaber, der kan sammenlignes, er S-indeks, Y-indeks, yversundhed, holdbarhed, kælvningsevne, fødselsindeks, krop, lemmer og malkeorganer.

For den enkelte kvægbruger er målet at få de bedste køer i besætningen. Spørg derfor altid om den fulde varedeklaration - tyrens avlsværdital på dansk skala - ved køb af sæd til brug i besætningen.

Avlsplanen i de sidste 25 år

*Af direktør Niels Bo,
Kvægavlsforeningen Dansire*

Avlsplanen med mange gode brugstyre samt forventede ændringer

I 1981 var der slugt en del kameler. Den avlsplan som professor A. Neimann-Sørensen, Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole agiterede for allerede i 1960'erne, var sat på skinner. Startskuddet for moderne avlsplaner lød for alvor i 1973, hvor "biblen" i dansk Kvægavl – 411. beretning fra Statens Husdyrbrugsforsøg udkom. At der både før og efter udgivelsen var slugt mange kameler vidner forordet i 411. beretning om hvor Neimann-Sørensen skrev:

Niels Bo

Forord

Målsætning, principper og metoder for kvægavlen nu og i fremtiden har igennem de seneste 6-7 år været under aktiv debat. Undertiden og især i begyndelsen var det med en uheldig tendens til polarisering: på den ene side forskerne, der var optaget – og i nogen grad også betaget – af de nye muligheder for avlsmæssig fremgang, som var tilvejebragt af ny teknik (dybfrysning af tyresæd, EDB, etc.) og af øget viden på avlsteoriens område; på den anden side kvægopdrætterne og den praktiske kvægavls udøvere, hvoraf mange havde oplevet den danske kvægavls fremgang og internationale anerkendelse igennem den første halvdel af dette århundrede – et resultat opnået på grundlag af avlsprincipper, der var avancerede for deres tid.

Debatten var naturlig, og den har været frugtbar. Den har bidraget til, at nye avlsprincipper og rationelle metoder til kvægavlens planlægning nu har vundet udbredt tilslutning i alle kvægavlskredse. I virkeligheden står vi midt i en proces, som vil føre disse ud i livet.

Skal dette lykkes bedst muligt, det vil sige under rimelig hensyntagen til såvel det teknisk-økonomisk optimale som det for den praktiske kvægbruger acceptable, behøves indsigt i og klarlægning af de muligheder og begrænsninger, som moderne avlsplanlægning indebærer.

Den 25. april 1973.

A. Neimann-Sørensen.

Beretning fra forsøgslaboratoriet. Udgivet af Statens Husdyrbrugsudvalg

Så lange diskussioner mellem forskerne, avlsledelser og den praktiske kvægavler har vi jo ikke mere – eller har vi. Husk det er et sundhedstegn med engagerede medspillere på hele holdet!

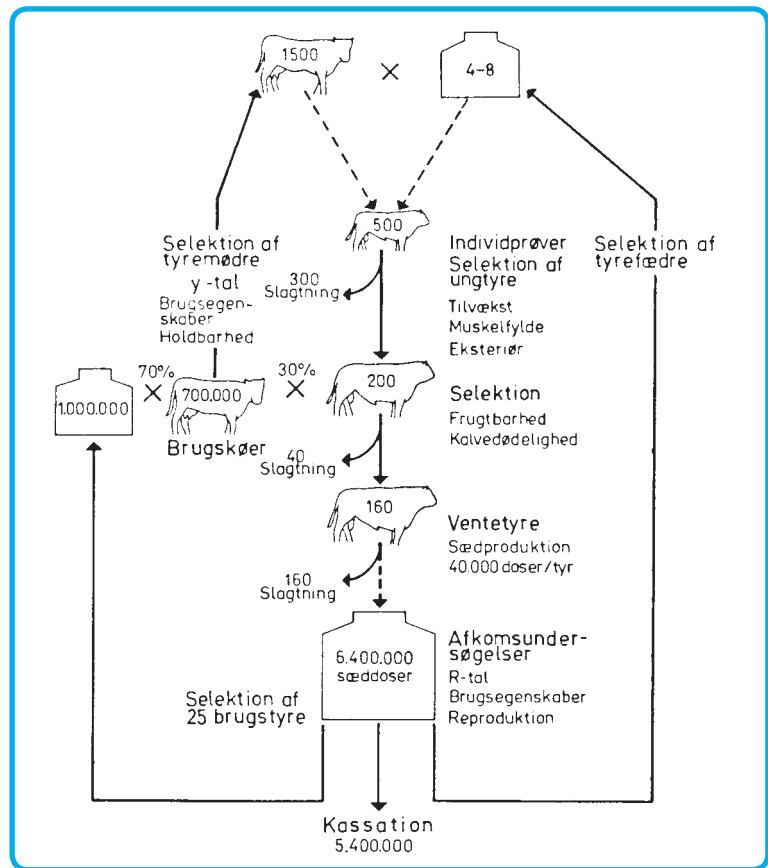
Den moderne avlsplan var et systemskifte fra afkomsprøverne for mælkeproduktion og dyrskuefremstilling af tyre. Den moderne avlsplan byggede på systematik og så vidt mulig mere på genoty-

"Husk det er et sundhedstegn med engagerede medspillere på hele holdet"

pe, altså genernes indvirkning på avlsarbejdet, frem for fænotype, hvor dyrets egne præstationer eksempelvis ydelse og udseende blev lagt til grund for arbejdet.

I figur 1 ses en skitse af den moderne avlsplan. Udgangspunktet var 700.000 brugskøer, hvor der skulle vælges 1.500 tyremødre, som skulle levere 500 ungtyre til individprøve. 300 ungtyre skulle slagtes under individprøverne. De resterende 200 ungtyre skulle bruges til 30% af brugskøerne. I ventetyreperioden skulle der produceres 40.000 doser af hver ventetyr, og tyrene skulle slagtes, når sæden var produceret.

Figur 1. Eksempel på en avlsplan for 700.000 køer.

Avlsplanens gennemførelse

"Avlsplanen blev godt modtaget af SDM, men på sin egen måde"

Princippet i avlsplanen blev fulgt - næsten!

Avlsplanen blev godt modtaget af SDM, men på sin egen måde. Der var ikke tvivl om, at racens daværende landskonsulent Folmer Lund samt Avlsforeningens nye formand, Kaj Ole Pedersen, helt og holdent bakkede op om principperne i de nye avlsplaner, men kun om principperne, ikke om gennemførelsen. Kaj Ole Pe-

dersens beretninger på årsmøderne rettede ofte det skarpe skyts mod Statens Husdyrbrugsforsøgs teoretiske tilgangsvinkel, og Kaj Ole Pedersen gentog ofte, at den praktiske kvægavl som regel overhalede forskningen indenfor før resultaterne fra de mange avlsforsøg forelå.

Landskonsulent Folmer Lund var meget visionær og var meget respekteret i såvel ind- som udland. Han brugte altid udtrykket ”Man kommer ikke foran ved at trasker i andres fodspor”, og sådan var hans holdning også til SDM – sammen med bestyrelsen ville og kunne han stå i spidsen for SDM’s fremgang. Folmer Lund havde sammen med de andre landskonsulenter og ikke mindst afkomsinspektør Tage Christensen stået i spidsen for en bedre registrering af eksteriør i 10 x 10 skalaen, og det var lykkedes. Eksteriørbedømmelsen af døtregrupper var grundlagt først i 1970’erne, og blev gennemført stort set som vi kender det i dag.

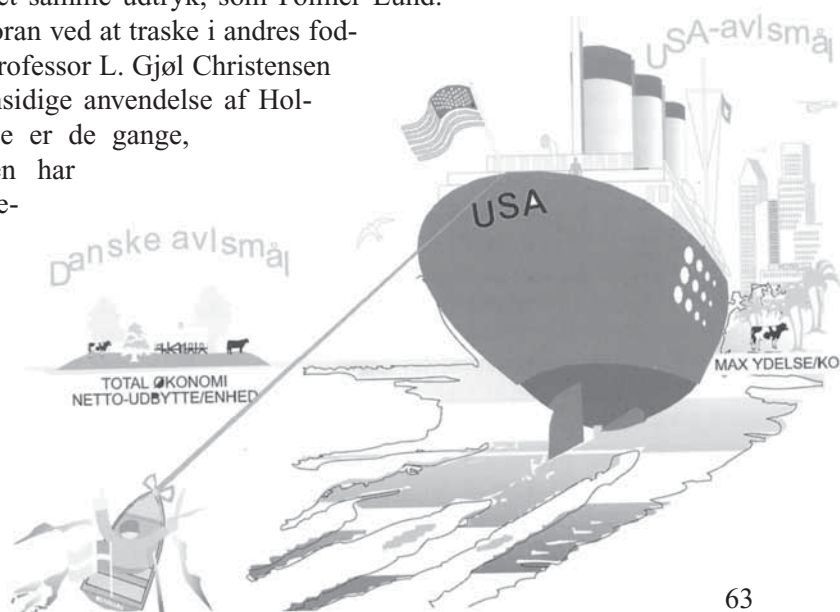
”Man kommer ikke foran ved at trasker i andres fodspor”

Holstein-Friesianimporten var i vælten. Allerede i 1970’erne havde Folmer Lund sammen med Viggo Egelund, dansker bosat i Rom, importeret 100% renrace Holstein-Friesian køer til avlsforsøg på Skølvad, Brøstrupgård og Moesgård. Forsøgsleder Ejnar Nielsen havde ansvaret for Holstein-Friesianforsøget fra 1974 til det sluttede i 1985. Som så ofte før måtte man erkende, at den praktiske avl havde overhalet forsøget med anvendelse af Holstein-Friesian indenfor. Avlerne ville ikke vente på forsøgsresultater, men var i gang med at bruge Holstein-Friesian importsæd for fuld udblæsning.

”Holstein-Friesianimporten var i vælten”

Et af de områder, som forskerne og SDMs avlsledelse ikke var enige om, var netop den massive import af Holstein-Friesian. Forskerne brugte netop det samme udtryk, som Folmer Lund:

”SDM kommer ikke foran ved at trasker i andres fodspor”, og nuværende professor L. Gjør Christensen agiterede imod den ensidige anvendelse af Holstein Friesian. Utallige er de gange, hvor Gjør Christensen har vist sin, for datiden, berømte tegning af USA’s store Holstein-Friesian damper med lille Danmark på slæb i en ro-båd, og noget var der om snakken!

Tyrefædrene var fra Nordamerika

Tyrefædrene var præget af Holstein-Friesian, og er det stadig. Siden midten af 1990'erne er der dog tendens til en øget anvendelse af danske tyrefædre, og det er for alvor slået igennem i de seneste år.

*Tabel 1.
Tyrefædre i begyndelsen af 1980'erne. Antal sønner i kvægavlsfor-
eningerne*

Tyrefader	1984	1983	1982
Kingway E V	100	82	47
S-W-D Valiant	79	60	17
P S Sheik	61	56	48
Creek Bel	43	45	31
R Tempo	42	46	40
Triple	41	38	14
Commander	37	36	34
Wm Anthony	34		
R Starlite	32	28	28
Apache	31	29	28
A R Lester	30	33	34
K Bart	27	29	11
Aud F Matt	26	33	31
Elevation	20	26	31
NJY Aron	17	13	7

Tabel 1 viser en oversigt over tyrefædrene først i 1980'erne. Tyreholdet bestod af godt og vel 1000 tyre, og de havde mere end 100 forskellige fædre. Den amerikanske tyr Kingway Elevation Very toppede listerne, og han er i øvrigt morfar til en af nutidens mest anvendte tyre med mest holdbare døtre – VAR Platin.

Midt i 80'erne var der mange afprøvede sønner efter Kingway Elevation Very. Denne datter fra Kr. Jørgensen, Tofilundgård, Rødding, blev næstbedst i den første Miss Danmark konkurrence i 1987

På listen er der også ”danske” tyre. Når ordet danske er i gåseøjne, kan det dengang som i dag diskuteres, hvor ”danske” tyrene er. Det eneste kriterium for at være ”dansk” er, at tyren er afprøvet i Danmark – intet andet. Afstamningen er international Holstein-Friesian, og mange af de såkaldt danske tyre er også født i udlandet, eksempelvis den tyr, der i 1984 havde flest sønner – HJ Apache. Han var født i Tyskland med amerikansk afstamning, men afprøvet i Vendsyssel. Udover HJ Apache var der også andre danske tyre, der havde sønner på tyrestationer først i 1980’erne bl.a. SDJ Tema, SK Black og Elevation-sønnerne HV Model og NJY Aron. En af de bedste tyre gennem tiderne, JY Wilow, optræder i tabellen med 7 sønner. Toptyre som JY Wilow og NJY Hubert blev helt klart brugt for lidt som tyrefædre.

”Det eneste kriterium for at være ”dansk” er, at tyren er afprøvet i Danmark”

Det er der i nogen grad rådet bod på. Tabel 2 viser de mest anvendte tyrefædre anno 2005.

Insemineringstyr	Y-ind.	S-ind.	Kontrakter	Kalve	Ungtyre	Ventetyre	I alt
V Elo	127	135	22	43	0	0	65
V Exces	139	143	42	23	0	0	65
VAR Etlar	124	135	44	11	8	0	63
RGK Bjørn	137	134	40	22	0	0	62
VAR Elvis	124	135	43	12	3	0	58
Oman Justi	137	150	6	28	18	0	52
RGK Bob CV	121	138	39	11	2	0	52
Manat	123	116	0	0	0	47	47
R Marshall	131	118	0	0	0	47	47
Laudan	128	142	15	31	0	0	46
V Brando	123	119	0	0	0	46	46
D Webster	123	112	0	0	0	45	45
S Jordan 3	138	140	31	9	0	0	40
V Erik	118	138	25	6	9	0	40
S Inquirer	109	113	0	0	0	39	39
Okendo	129	131	30	8	0	0	38
V Eaton	132	129	8	17	12	0	37
P Shottle	124	131	35	1	0	0	36
V Curtis	116	118	0	0	5	31	36
T-B Steven	121	116	0	0	0	34	34

Y- og S-indeks er fra sept. 2005

Tabel 2. Tyrefædre i 2005 fordelt på forskellige kategorier

Udvælgelse af tyremødre

I 1980'erne kom udvælgelsen af tyremødre i system. Nogle år tidligere udgav Landskontoret for Kvæg, Produktivitetsudvalget, et TME-register med alenlange lister over tyremødremødre. Nogle kvægavlskonsulenter gik dem igennem for treleddet afstamning og udsendte spørgeskemaer til opdrætteren om koens fortræffeligheder. Andre kvægavlskonsulenter arkiverede dem lodret, med en bemærkning om ”for meget papir – og noget teoretisk pjat” - man kendte sit område, og dermed også de gode køer. Faktisk var TME-registrene forløberne for de screeningslister af højindekskøer, som vi kender i dag.

”Kvægavlsarbejdet var kendetegnet af stor folkevalgt indflydelse, og det var ikke så ringe”

Kvægavlsarbejdet var kendetegnet af stor folkevalgt indflydelse, og det var ikke så ringe som det sommetider er blevet gjort til. Set i bakspejlet kunne effektiviteten måske være større, men det var eller er demokratiets vilkår, og den fælles indsats gavner grundlaget for en forening. Indkøbsturene var mange, men efterhånden var de sat godt i system af de lokale kvægavlskonsulenter. Inden et indkøbsudvalg kom på besøg, kæmmede man som lokal kvægavlskonsulent sit område – med streg under sit - for emner til indkøbsturen. Og der blev sendt mange stamtavler før en indkøbstur – en indkøbstur kunne løbe op i mange kopier, og kopimaskinen var blevet et uundværligt hjælpemiddel i kvægavlskonsulentens arbejde.

”Køernes egne ydelser skulle også være i orden”

De lokale kvægavlsforeningers købeudvalg var virkelig godt forberedte, når en indkøbstur startede. Der skulle være gode ydelser i tre led, og det var ikke nok med et højt Y-indeks – køernes egne ydelser skulle også være i orden. Køerne var kåret efter 10 x 10-skalaen og de gamle køer efter 10 x 5-skalaen. Efter 10 x 10-skalaen var et 6-tal (under middel) for lemmer, malkeorganer eller type meget ilde set, og en ellers god ko med høj ydelse kunne i værste fald blive frasorteret, hvis mor eller mormor ikke levede op til de strenge indkøbsudvalgs krav.

Indkøbsturene havde også deres sociale aspekt. Opdrætterne af tyremødrene så med spænding op til besøg af de store kvægavlsforeningers ofte store indkøbsudvalg, ja nogle gange kom de en hel busfuld. Det hørte tiden til og skabte avlsinteresse.

For indkøbsudvalget havde det også et socialt aspekt. Selvom indkøbsudvalgene ofte var store, så var det - i nogle kvægavlsforeninger - også en ”opdragelsesskole” for nye medlemmer af indkøbsudvalget. Formanden var ofte en anerkendt og dygtig kvægavler, der den ene dag var køber af kontraktkøer og den næ-

ste dag sælger. I de fleste tilfælde foregik handlen direkte mellem indkøbsudvalgets formand og ejeren af koen enten på staldgangen eller over en kop kaffe i stuehuset. Typiske priser var 7.000 – 9.000 kr. ved indsættelse på individprøve og 4.000 - 5.000 kr. ved godkendelse til sædproduktion. Men nogle avlere fik væsentlig mere, helt op til 20.000 kr. kontant og 10.000 kr. eller mere ved ibrugtagning. Først langt op i 1990'erne blev priserne mere standardiseret – godt eller skidt – døm selv! Nye medlemmer af indkøbsudvalget var i nogle tilfælde først helt klar over hvad der var købt, og til hvilken pris, når referatet fra indkøbsturen forelå.

Nogle tyremødre tiltrak mange kvægavlsforeninger. Mandingo-datteren 42159-00676 fra Kr. Nygård Frederiksen, Kjeldbjerg, var i fokus både som tyremoder og dyrskueko (Foto: OV)

På disse indkøbsture blev der diskuteret køer i døgnets 24 timer. Nogle gange var der indkøbsture over to dage og hotel Phønix i Hjørring eller Støvring Kro i Nord og Agerskov Kro i Syd var logi for indkøbsudvalgene, og så blev der spillet kort og diskuteret køer.

NJY Hubert er den gennem alle tider mest benyttede tyr, - og hvilke resultater. Godt han kom til Danmark, - han har stor ære af vores resultater siden hen (Foto OV)

"Med kvægavlskonsulent Jens Holm Danielsen som rejseleder, buschauffør, tolk, rådgiver og handelsmand"

Det blev der også i de år, hvor købeudvalgene valfartede til Tyskland. Sønderjysk Kvægavlsforening købte som den største forening mange kalve i Osnabrück-området hos Dr. Gustav Wilke. Det samme gjaldt mange andre foreninger. Dr. Richter i Wanderrup gjorde god reklame for Slesvig-Holstein og kunne sammen med sin egen Roybrook Telstarko, New York, tage imod på mange opdrætteres vegne. NJY Hubert og mange flere tyre stammer fra den første tid. Der blev også købt mange kalve i Hannover-Bremen området hos Dr. Marquardt og Dr. Rath, og i Østfriesland hos Dr. Rabe. I flere år blev der importeret mere end 200 kalve, og disse indkøbsture blev af mange foreninger gennemført med kvægavlskonsulent Jens Holm Danielsen (i Tyskland kendt som dr. Danieelsen), som rejseleder, buschauffør, tolk, rådgiver og handelsmand. Og han kendte køerne, opdrætterne og ikke mindst området, som sin egen bukselomme.

Også i Tyskland fik vi bunker af stamtavler - vi forstod ikke altid de tyske indekser, men hvis det var en 1. kalvsko med gode laktationsyndelser og kåret 43/42, eller en ældre ko, som var kåret 44/44 eller endnu bedre "mit neunzig Punkte - 45/45", så var det en god ko og en oplagt tyremor. De køer vi så var store, lange, og dybe køer efter Elevation, Telpabst, Roybrook-tyre eller andet spændende HF-afstamning. Vi var lidt forelsket i disse flotte køer - og som bekendt kan forelskelse være dyrt!

I starten af 1990'erne tog importen af tyre fra Tyskland af. Seks nordjyske kvægavlsforeninger fusionerede i 1991 til Kvægavlsforeningen Taurus, og 4 år senere, i 1995, fusionerede andre foreninger i det sydlige Jylland til Viking Genetics. Det gav nye mønstre i indkøbet af tyre. Grundet risikoen for smitte med IBR blev der hentet færre tyre i Tyskland og Holland, men flere embryoner. Embryonimport var et kapitel for sig selv.

Embryonimport sætter gang i prisen på avlsdyr

"Folmer Lund arbejdede i begyndelsen af 1980'erne intensivt med en idé om at importere embryoner"

Folmer Lund arbejdede i begyndelsen af 1980'erne intensivt med en idé om at importere embryoner til Danmark på nogle af USA's bedste køer. Mange andre europæiske lande havde importeret levende dyr fra USA og Canada, men på grund af veterinære forhold var det ikke muligt at importere levende dyr til Danmark. I 1985 blev der åbnet op for en embryonimport. Målet var at importere embryoner fra køer med afstamninger, som vi ikke kunne få sæd af. Det lykkedes kun delvist på grund af mange veterinære krav, bl.a. skulle donorkoens oprindelsesbesætning være fri for leukose, og det var svært.

I Sortbroget Kvæg i januar 1986 skrev Folmer Lund: ”Efter meget forarbejde og mange skuffelser lykkedes det endelig at få de første embryoner til landet, og første overførsel foretages den 30. januar. En opfølgende overførsel forventes at følge i slutningen af marts, når vi ved hvilke overførsler, der resulterer i drægtigheder.

Vi vil naturligvis spændt afvente resultaterne. Med denne embryonimport har SDM-avlens endnu engang betrådt nye veje i håb om derigennem at skabe større avlsfremgang. Ingen kan naturligvis love, at denne import vil give os yderligere fremgang, men her gælder som i andre af livets forhold at ”hvo intet vover intet vinder”, og med dette ordsprog som baggrund, må det noteres, at SDM endnu engang har haft mod til at betræde nye veje”

En af de tyrelinier, der slog igennem ved embryonimporten, var Glendell Arlinda Chief. Vi havde aldrig fået sæd af tyren, men vi kunne få embryoner hjem på Glendell-døtre. Især Kaj Ole Pedersen fik succes med Walkway Chief Mark-datteren ”Pretty”. Embryonimporten fik ikke den store betydning på tyresiden, men kvierne fra embryonimporten var startskuddet til højere priser på de bedste danske avlsdyr. De første kvier blev solgt på auktion i Viborg, og den dyreste kvie kostede kr. 75.000. Få år senere flyttede auktionerne til de bonede gulve, nemlig til scenen i Herning Kongrescenters teatersal, og dermed var grundlaget for en tradition med en elitedyrauktion under Agromek lagt. Siden har der været gang i elitedyrsauktionerne hvert år.

”Hvo intet vover intet vinder”

”Få år senere flyttede auktionerne til de bonede gulve”

På Agromek-auktionen 1989 erhvervede Jørgen Fruergaard Pedersen, Viborg, disse 3 kvier. Der var stor interesse om de første kvier fra embryonimporten fra USA i slutningen af 80'erne

I 1990'erne fortsatte importen af embryoner fra udlandet. Både Taurus og Viking importerede mange embryoner. Der blev importeret ca. 200 embryoner årligt i de år, der kom flest embryoner til landet. På trods af, at de stammede fra nogle af USA bedste og stærkeste kofamilier, var udbyttet alligevel begrænset på tyresiden. En af de bedste tyre var HV Huxley.

Der var og er også en privat import af embryoner, som har haft og stadig har betydning for SDMs avlsplan. Denne private import er siden midten af 1990'erne gennemført af dyrlæge Søren Ernst Madsen, som har hentet og udruget embryonerne, og det blev starten på en af landets bedste besætninger, Tirsvad-Anderstrup, som ikke alene sætter spor i SDM - Dansk Holstein men også i international HF-avl gennem samhandel med tyre, kvier og embryoner.

Søren Ernst Madsen importerede tidligt embryoner, og Tirsvad Blakstar Rosalina, søster til T Eberhard, var én af de første (Foto OV)

Sædimport

Avlsforeningen for Sortbroget Malkekvæg har været importør af HF-sæd til Danmark i mere end 25 år. Indtil for få år siden har det været muligt at være importør for konkurrerende firmaer samtidigt. I de første mange år var det takket være Folmer Lunds internationale anerkendelse.

Gode tyre blev revet væk, og til store priser. Da S-W-D Valiant og T Blakstar var på det højeste kostede en sæddose kr. 1.500. Når samarbejdet mellem de udenlandske sædfirmaer og Avlsforeningen fungerede så godt skyldes det også Avlsforeningens faglige, korrekte information om de udenlandske tyre. Sortbroget Kvæg har gennem

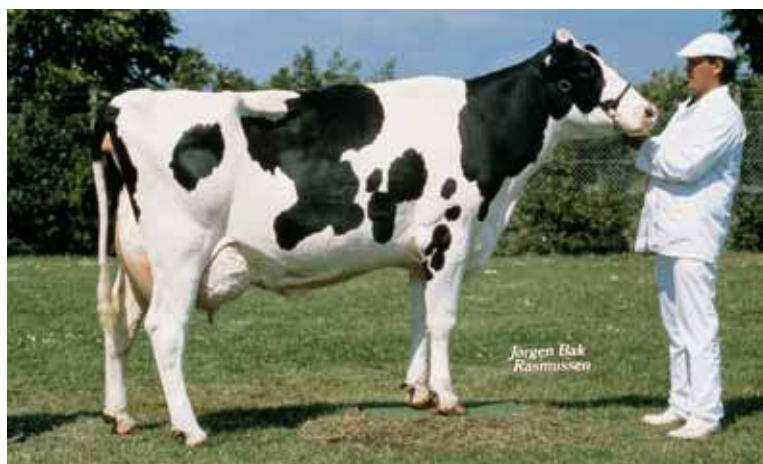
mange år, og gør det fortsat, informeret grundigt om udenlandsk avlsarbejde, udenlandske indekser og om sædimporttyrene.

Gennem mange år har importen af sæd haft et meget stabilt niveau på 40.000 – 70.000 doser sæd årligt, og USA og Canada har været de lande, der har eksporteret mest til Danmark.

Periode	Antal tyre	Antal doser
2003/04	183	63.234
2002/03	158	48.054
2001/02	128	40.498
2000/01	58	20.014
1999/00	77	51.434
1998/99	67	38.283
1997/98	42	43.841
1996/97	40	47.589
1995/96	77	45.369
1994/95	58	40.962
1993/94	30	79.270
1992/93	20	56.319
1991/92	24	44.564
1990/91	18	21.521
1989/90	33	76.316
1988/89	22	24.186

Tabel 3.
Sædimportens
omfang over år.

De tyre, der skulle importeres sæd efter, blev altid udvalgt efter de oprindelige avlsværdital. Fra USA modtog mange ”den røde bog” – Sire Summaries fra Holstein Association i USA, og metervis af telefax, når de nye tal forelå. Det blev studeret grundigt, og landskonsulent Folmer Lund samt repræsentanter fra bestyrelsen drog til USA ofte i 2-3 uger for at se på afkom.

S-W-D Valiant var efterspurgt over hele verden, og derfor var sædpriserne skyhøje. Jens Simensen, Staun, sikrede sig dog nogle portioner og gode resultater, her ko 30437-00518

”Kan de ikke skjule tyrens dårligste avlemåde i 8-10 stærkt selekterede døtre, så er der tale om en alvorlig fejl, som vi ikke vil have med hjem”

Turene blev fulgt op af grundige beskrivelser af tyrenes avlemåder, og de dårligste tyre sorteret fra. Altid blev der sammenholdt til de officielle afkomsundersøgelser i USA og Canada, og Folmer Lund sagde altid: ”Døtrene er sorteret hårdt inden vi ser dem, og kan de ikke skjule tyrens dårligste avlemåde i 8-10 stærkt selekterede døtre, så er der tale om en alvorlig fejl, som vi ikke vil have med hjem!

Det at se døtre der var udvalgt - ofte blandt mange – er naturligvis et svagt grundlag at vælge importsæd ud fra. Men turene gav det der på nudansk hedder et netværk af kontakter i den internationale kvægavlsverden. På disse besigtigelsesrejser blev vi ofte koblet sammen med grupper fra andre lande, og det gav gode kontakter, der kunne bygges videre på. Intentionen før en besigtigelsesrejse var at 80% eller mere af beslutningsgrundlaget hvilede på de officielle nordamerikanske afkomsundersøgelser og kun 20 % på det der blev set på turen. Om man i praksis så levede op til den intention skal være usagt!

”Vi oplevede avlere, der kunne tyrens navn på godt jysk”

Importtyrene blev brugt meget som tyrefædre, og der var og er måske stadig lidt mode i at få de første kalve efter en ny tyr, som alt tyder på er det nye stjerneskind. Vi oplevede avlere, der kunne tyrens navn på godt jysk, og intet andet, men sæden skulle bestilles, for det var med at have sine tyremødre insemineret med de nyeste og hotteste importtyre, når indkøbsudvalgene kom på besøg. Det var ikke opdrætternes fejl, måske snarere os der var en del af indkøbsudvalgene.

Vi vidste ikke altid bedre

”Men lige netop de tyre kunne vi heller ikke undvære”

Det var ikke altid vi vidste bedre, og derfor blev tyre som Bell, Chairman, Starbuck og Leadman brugt meget. Men lige netop de tyre kunne vi heller ikke undvære, så var der andre tyre der lå lavere i hierarkiet som med fordel kunne være udskiftet med et par danske toptyre. Vi vidste bare ikke bedre, og det kan ikke gøres om!

Vi fulgte heller ikke avlsplanen. Tyrene blev ikke slagtet som ventetyre, og i mange kvægavlsforeninger gik man med seler og livrem. Man opsamlede 30.000 doser sæd og lod tyrene leve. Det var et stort arbejde, og meget sæd skulle kasseres, men når der kom en ny toptyr, var der sæd til rådighed.

Omregningen af avlsværdital fra udenlandske til danske tal var usikker, men efterhånden som der kom mere og mere information

kunne sammenligningerne blive bedre, og her har INTERBULL haft enorm betydning.

Usikkerheden kendte man først senere. En af de mest anvendte canadiske tyrefædre var Hanoverhill Starbuck. Da han sidst i 1980'erne blev anvendt allermest som tyrefar havde han mere end 200 sønner. Den omregnede avlsværdi for ydelse var et Y-indeks på 120 – helt i top, og med et super eksteriør, bl.a. en avlsværdi på +20 for lemmer i Canada – helt i top. Og på den tid var lemme-kvaliteten eller mangel på samme netop udråbt som racens største problem.

Ja, Starbuck har mange gange både fået ris og ros, - men han har nok gjort det bedre som morfar end som far. Datteren 41978-00473 fra Sigfred Therkelsen, Haurum, er erhvervet fra en af auktionerne over døtrene fra embryonimporten og den fik gode placeringer på dyrskuer (Foto Han Hopman)

Da sønnerne kom med danske tal i 1995 havde Starbuck 174 sønner, og hans eget Y-indeks var nu omregnet til kun 99, og det var meget dårligere end forventet. Med den genetiske udvikling in mente, skulle det være faldet med én Y-indeks enhed pr. år i de 8 år, der var gået siden Starbuck blev brugt som tyrefar, så hans Y-indeks skulle være faldet til 112, men det var altså kun 99 – et ekstra og uventet fald på 13 enheder. Det store fald skyldes naturligvis usikre omregninger eller usikre oprindelige tal i Canada med store forskelle landene imellem, men som sagt vi vidste ikke bedre!

Avlsplanen blev ikke fulgt

Avlsplanen, som den var beskrevet i 411. beretning, forudsatte en hård selektion af tyrekalvene efter individprøveresultatet. Individprøverne blev gennemført på tre stationer, hvor Ålestrup og Egtved Avlsstationer var de største. Den sidste var en mindre station i Holbæk. Oprindeligt var SDM en toformålsrace, og der skulle sorteres for kødproduktion. Det ændrede sig med indkryds-

"Oprindeligt var SDM en toformålsrace, og der skulle sorteres for kødproduktion"

ningen af Holstein-Friesian. Indkøbsudvalgene i de lokale kvægavlsforeninger tog simpelthen ikke resultaterne alvorligt, og man slagtede ikke kalve efter resultater, men efter tyrens afstamning og udseende – kødproduktionen var ikke interessant. Selvom diskussionerne for og imod individafprøvning af ungtyre har fyldt meget gennem alle årene, så skal det ikke fylde mere i dette jubilæumsskrift, da individprøverne aldrig har fyldt ret meget for ikke at sige ingenting i SDM's avlsarbejde gennem de sidste 25 år. Det var imidlertid en god, men til tider også dyr indslusningsform for kalve til indsættelse på tyrestationer.

Individprøvestationer var ikke altid lige populære. Aalestrup fungerede dog ganske godt, men resultaterne blev ikke brugt i selektion af kalvene

"Bell var far til en af Danmarks bedste tyre nogensinde"

Indavl og arvelige sygdomme

Som nævnt blev tyrefædre som Bell, Chairman og Leadman brugt meget, og de har alle sat deres præg på den sortbrogede avl – på godt og ondt. Bell var far til en af Danmarks bedste tyre nogensinde, måske den bedste, NJY Hubert. Om det var NJY Hubert eller JY Wilow, der var den bedste, vil altid være svært at afgøre.

Leadman har også sat sit store præg, især gennem sønnen T Funkis som indtil 2005 var Danmarks næstmest brugte tyr med mere end 500.000 sæddoser og samtidig brugt meget i udlandet.

Men medaljen har også en bagside, nemlig den intensive anvendelse af tyrene. Både når det gælder indavl, og når det gælder arvelige sygdomme. Elevation, Arlinda Chief og Bell går igen i næsten alle danske stamtavler for SDM, men også internationalt er disse tyre brugt utrolig meget. Den stigende indavl er stadig et problem for racen, og derfor anvendes i 2006 komplicerede edb-programmer, der optimerer risikoen for indavl med den avlsmæssige fremgang. Programmet accepterer en mindre avlsmæssig

fremgang, når der er mindre indavl. Programmet – EVA - er udviklet på Danmarks Jordbrugsforskning og anvendes i det praktiske avlsarbejde i samarbejde med Kvægavlsforeningen Dansire.

Med den store anvendelse af de samme tyre og den hårde selektion var der ikke kun risiko for indavl, men også for udbredelsen af arvelige sygdomme. En af de første kendte arvelige sygdomme var Ademasygen, som ligger længe før 1981, hvor dette jubilæumsskrift starter. I 1981 var den arvelige sygdom muldyrfod aktuel. En de mest populære tyre – og en af de flotteste tyre på Ungskuet – var tyren VE Post, og han var søn af en kendt anlægsbærer for muldyrfod. Det var den amerikanske tyr P. Carnation Star. Avlsforeningen satte et meget moderne program i gang for at undersøge om VE Post og andre P. Carnation Star-sønner var bærere af muldyrfod. I samarbejde med dyrlæge Bent Juul Jensen fra Kvægavlsforeningen Nordjyden blev der gennemført et tilbagekrydsningsforsøg. Der var fundet et par kvier med muldyrfod, og der blev gennemført ægtransplantation på disse kvier. De var forinden insemineret med sæd efter VE Post. Recipienterne fik en provokeret abort, og man kunne af få fostre se, at VE Post ikke var anlægsbærer for muldyrfod.

"Ikke kun risiko for indavl, men også for udbredelsen af arvelige sygdomme"

P C Star viste sig at være bærer af defekten Muldyrfod, men sønnen VE Post var fri for defekten. Datteren 33731-00040 fra Per Key Kristiansen, Dybvad Mølle, Aars, gik også godt på skuer gennem flere år og samlede meget sølvtøj hjem. Miss Danmark titlen kom i hus i 1988

Takket være gode og grundige registreringer har vi i Danmark altid haft mulighed for at afsløre arvelige sygdomme.

Det var også tilfældet først i 1990'erne hvor BLAD blev kendt i hele verden. Desværre blev NJY Hubert kendt som anlægsbærer af BLAD. Nu var det ikke længere nødvendigt med tilbagekryds-

"Desværre blev NJY Hubert kendt som anlægsbærer af BLAD"

ningsforsøg for at afsløre recessive gener for arvelige sygdomme. En DNA-prøve kunne afsløre kendte anlægsbærere.

KOL Nixon – en toptyr

I 2000 var den gal igen. Der kom flere og flere indberetninger med defekte kalve efter en af de bedste tyre i mange år KOL Nixon (Ex Thor x B Cleitus). Kalvene var deforme og døde. I mange afstamminger var det Bell, der var synderen.

”Den nye arvelige sygdom viste sig at være CVM”

Den nye arvelige sygdom viste sig at være CVM (complex vertebral malformation). Dansk Kvægavl, som var paraplyorganisation for raceforeningerne og kvægavlsforeningerne indtil 2003, gjorde et stort arbejde for at udvikle metoder til bestemmelse af arvelige sygdomme. Dansk Kvægavl med Tage Christensen, Fjelsø, som formand og Søren Borchersen som chef havde et tæt samarbejde med Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole og Danmarks Jordbrugsforskning. I fællesskab satte man fokus på nye teknikker, og det resulterede i, at man først fandt genmarkører for CVM-genet og siden fandt forskerne med Jørgen Steen Agerholm og Chr. Bendixen i spidsen selve genet for CVM, og dermed var vejen banet at udrydde sygdommen. Til at begynde med var man meget afvisende i udlandet overfor denne nye arvelige sygdom, for den ramte lige i hjertet af den internationale Holstein-Friesian avl.

KOL Nixon har været en god ko- og tyreproducent, men desværre stoppede den store brug af tyren grundet bærer af CVM-defekten. Grøppebilledet fra Landsskuet viser hans meget gode døtre, hvoraf flere var ærespræmietagere

En ny verden med patent på gener

CVM-genet var set med danske øjne starten på en ny verden med patenter. Indenfor forskningen var det blevet mere og mere almindeligt, at universiteter tog patent på nye opdagelser. Dansk Kvægavl og Danmarks Jordbrugsforskning tog også patent på testmetoden for CVM. Med patenteringer begyndte en ny æra i kvægavlsarbejdet. Testmetoden for CVM er siden eksporteret til mange lande verden over, og indtægterne fra salg af patentet er kommet kvægavlen til gode, bl.a. har eksportindtægterne medvirket til finansiering af ny forskning.

"Testmetoden for CVM er siden eksporteret til mange lande"

Drømmen i kvægavl

Kvægavl er dyr og langsommelig, men ikke kedelig. At frembringe en ny toptyr tager 5-6 år, og det koster meget i fodring, pasning, distribution af sæd, registrering, indsamling og behandling af data. Nutidens avlsværdivurderingssystemer er komplicerede og meget kostbare, men nødvendige for med størst mulig sikkerhed at finde tyrens eller koens avlsværdi. Den sande avlsværdi finder man ikke.

Det har altid været drømmen, hvis man ud fra en eller anden indikator på unge dyr kunne forudsige evnen til fremtidig mælkeproduktion. Statens Husdyrbrugsforsøg havde i begyndelsen af 1980'erne fundet ud af, at der var en sammenhæng mellem dyrets produktion af hormonet insulin og thyroxin og dyrets senere mælkeydelse. Resultaterne var så lovende, at kvægavlsforeningerne, Landsudvalget for Kvæg og Statens Husdyrbrugsforsøg i Foulum gik sammen om FY-BI projektet. FY-BI projektet startede i 1985, og var både et projekt med fysiologiske målinger på tyre og kvier (FY-delen) og et kerneavlprojekt (BI-delen), hvor der skulle anvendes ægtransplantation meget intensivt. Baggrunden for kerneavl var de planer med anvendelse af åben MOET eller kerneavl, som var meget oppe i tiden, og kvægavlen i Danmark var igen med.

"Det har altid været drømmen"

Fysiologiske målinger

De fysiologiske målinger blev gennemført på både tyre og kviekalve. I de 10 år FY-BI projektet varede, var prøverne meget intensive. Hold af kalve blev testet for hormonomsætning under almindelig fodring efterfulgt af faste og igen efterfulgt af fodring. Under hele forløbet blev der udtaget blodprøver – og det var mange – for at måle ændringerne i hormonudskillelsen. Disse målinger skulle så senere sammenholdes med den faktiske ydelse på kvierne, når de kælvende, og tyrekalvene skulle indgå med informationer som hel- eller halvsøskende.

"I de 10 år FY-BI projektet varede, var prøverne meget intensive"

Da FY-BI projektet stoppede i 1995 fortsatte et nyt projekt med måling af fysiologiske undersøgelser fra 1997 og frem til 2003. Undersøgelserne var mere simple i denne periode i modsætning til de målinger, der blev gennemført under selve FY-BI projektet. Målingerne stoppede i 2002, men resultaterne bliver fortsat analyseret, idet de foreløbige sammenhænge mellem hormonsætningen i dyrene som kalve og deres senere liv som køer ikke var så sikker som ønsket, men der var klare tendenser til en sammenhæng!

"... men drømmen lever videre"

Set med etiske briller er et forsøg på at opfylde drømmen om en tidlig indikator for mælkeydelse gennem faste, genfodring og blodprøver med få timers mellemrum nok ikke lige sagen, hvis det blev en del af den moderne avlsplan og rekrutteringen af tyre og kvier, kunne det give godt pressestof.
... men drømmen lever videre.

Kerneavl var kernen i mange diskussioner

Kerneavl var som nævnt en del af FY-BI projektet, og Avlsforeningen for SDM dannede sammen med forskere fra Foulum et FY-BI udvalg, der skulle finde de eksterne donorer, som skulle levere embryoner til FY-BI gårdene: Moesgård ved Kibæk, Brøstrupgård ved Rødding og Skølvad ved Gørding.

"Ikke alle avlere var lige positive overfor det nye projekt"

Ikke alle avlere var lige positive overfor det nye projekt, og det var ofte svært at få embryoner nok på de bedste køer – dem ville man selv beholde hjemme i besætningen. De første skylninger kom i gang, og der blev leveret embryoner. Som så ofte før var det med amerikanske fædre, og en af de første tyre, der blev brugt var Spirit (Arlinda Chief x P I Star), og inden de kvier blev til køer, var han ikke længere spændende som far til en intern donorko og dermed en potentiel tyremor – sådan gik det i begyndelsen, men hen ad vejen lykkedes det.

Der blev produceret flere og flere gode ægtransplantationsresultater og gode interne donorer. Når de interne donorer skulle udvælges, var der ofte en godmodig kamp mellem teoretikere og praktikere i FY-BI udvalget. Der blev set på afstamminger og ikke mindst på dyret selv med forskellige øjne. Når besøget på gårdene bl.a. Skølvad var slut og dagens middag fortæret på Gørding Hotel, faldt der ro over gemytterne og rigtige konklusioner draget.

Fordelen ved projektet var, at det til enhver tid var projektet, der ejede dyrene, og dermed havde suveræn afgørelse på, hvad der skulle ske med dyrene.

Et bette HIP til tyremødrene

Hermed var diskussionerne om kerneavl ikke skrinlagt. Der var enighed om, at der var behov for nye avlsplaner. En bedre og mere sikker udvælgelse af tyremødre var eller er nødvendig. Det er bevist igen og igen. I midten af 1990'erne viste undersøgelser bl.a. i Gert Pedersen Aamands Phd-afhandling, at tyremødrene var overvurderet, og senere undersøgelser både i ind- og udland har bekræftet undersøgelseerne. Sagen var at de gode køer var udsat for et højt individuelt pasningsniveau – i daglig tale kaldet HIP. Tyremødrene fik hos de interesserede avlere et ekstra bette HIP, som gjorde, at de fik højere ydelse, færre skader og dermed bedre eksteriør, tidligere behandling for sygdomme osv. De andre køer i besætningen fik ikke samme behandling, så tyremødrene blev – eller måske bliver fortsat - ”forkælet”, og det kan resultere i overvurdering af deres avlsværdier. Ved at anbringe tyremødre på en af forsøgsgårdene kunne man tilbyde dem ensartede forhold og gennemføre en stationsafprøvning. Det blev grundlaget for Future Genetics, som startede i 1997. Formålet var at effektivisere udvælgelsen af tyremødre.

”Sagen var at de gode køer var udsat for et højt individuelt pasningsniveau”

HIP er svær at måle. Tolstrup Aerostar Lady fra Sv. O. Lykke Andersen, Tolstrup, Grenå, er moder til et utal af sønner, men hvad vigtigere er også moder til 3 brugs/tyrefædre på brugsplanerne samt flere sønner tæt på. Så hun er ikke bare et resultat af HIP, men fyldt med gode gener

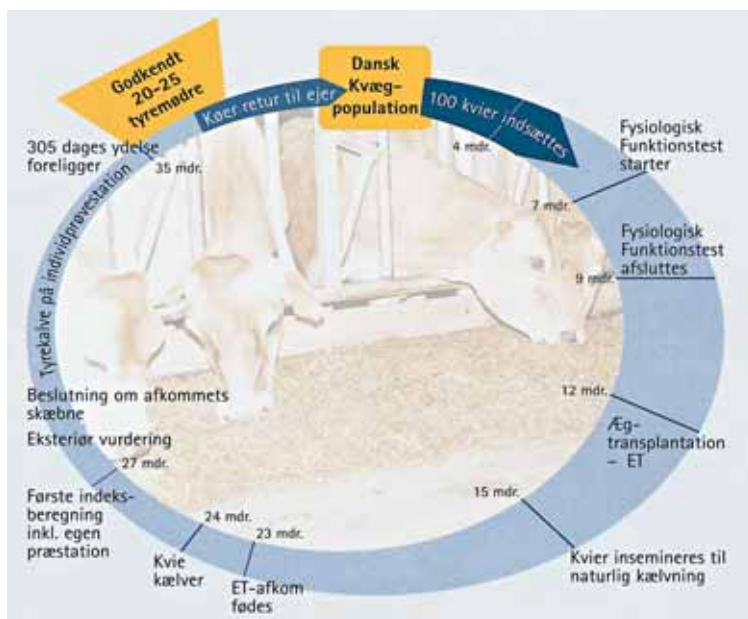
Tyremødreudvælgelsen skulle effektiviseres på følgende områder:

- Kvierne til Future Genetics blev selekteret over hele landet
- Opdrætning af kvier og køer skulle gennemføres under ensartede forhold - stationsafprøvning. Her skulle der sikres ens fodrings- og pasningsforhold for alle dyr og sikkerheden ved selektionen af avlsdyr øges.
- Generationsintervallet skulle afkortes ved anvendelse af embryoteknologi på kvier og unge køer
- Fysiologiske funktionsprøver skulle anvendes ud fra de erfaringer, der var opnået i FY-BI projektet

”Tyremødreudvælgelsen skulle effektiviseres”

Målet var også at Future Genetics skulle bygge videre på de erfaringer og resultater, der var opnået i FY-BI projektet, og at Future Genetics skulle blive, med den tids ord: ”Kvægavlens værksted”, hvor de nyeste forskningsresultater kunne indpasses. Avlsplanen ses i figur 2.

Avlsplanen i Future Genetics

RDM og Jersey bakkede 100% op om projektet, men hos SDM var det kun de tre kvægavlsforeninger, der ejede forsøgsgrådene: Viking, Vestjyden og Ringkøbing samt Fyn der bakkede op om projektet. Taurus, HMT og Vesthimmerland ville ikke være med.

”Kvægavlens værksted”

Som sagt var ideen god, men gennem årene var der meget kritik af ægtransplantationsresultater, pasning af dyrene og mange andre ting – indimellem også af omkostningerne i projektet. Det er dyrt at drive tyremødrestationer.

Med endnu et kikk i bakspejlet var det en skam, at alle ikke stod sammen om projektet, og at der ikke kom en smal ledelse af projektet – ofte var der flere folkevalgte og ansatte, der skulle tage stilling til nogle dyr, end der var dyr, der skulle tages stilling til. Meningerne var derfor delte, og et andet problem var, at de dyr, der blev selekteret udover hele landet, forblev opdrætterens ejendom. Der blev holdt ”forældredage”, hvor man med selvsyn kunne se sine dyr. Det resulterede ofte i megen snak om ovennævnte forhold, og det blev sjældent gjort bedre jo længere man kom ud i landet. Future Genetics stoppede i 2003. SDM’s avlsforum og senere Kvægavlsforeningen Dansires repræsentantskab stemte med stort

flertal nej til at fortsætte projektet. Der havde været uro om projektet i længere tid især i SDM-kredse, men også i Jersey-kredse, hvor der havde været overvejelser om at udtræde af projektet, men RDM-avlsledelsen og opdrætterne ville gerne fortsætte. Sådan blev det ikke, projektet stoppede.

I mellemtiden havde man i Sverige starten avlsprojektet Viken, bl.a. med inspiration fra Future Genetics, dog med en lidt anderledes organisation, bl.a. uden fysiologiske målinger. Hvor Future Genetics mere var en stationsafprøvning af tyremødre med kerneavl, så er Viken mere et kerneavlsprojekt med lidt stationsafprøvning af tyremødrene. I 2005 købte Kvægavlsforeningen Dansire aktier i Viken-projektet for at være medejer af et kerneavlsprojekt og som medejere have direkte adgang til viden, erfaringer og den genetik som Viken-projektet kan generere i fremtiden. RDM startede i 2005 med at levere embryoner til projektet, da det desværre ikke er muligt at levere eksterne donorer direkte fra Danmark til Sverige.

Kvægavlsforeningen Dansires køb af aktiver i Viken blev gensidigt, idet Svensk Avel investerede i det store QTL projekt som var startet i Danmark. Hermed var samarbejdet på tværs af lande begyndt.

Genmarkører og markørbaseret selektion

I slutningen af 1990'erne og frem til i dag har Danmarks Jordbrugsforskning været, og er stadig, et af de førende forskningscentre i verden bl.a. indenfor kortlægning af gener og genmarkører. Forskning ikke alene i Danmark har vist, at det er grupper af gener, der er ansvarlige for de forskelle, der er i f.eks. mælkeydelse, men selvom det er flere gener, der i fællesskab har ansvaret for en høj mælkeydelse, har det også vist sig, at nogle enkeltgener har større effekt end andre. Nu kan man ikke finde den enkelte gen, men der kan findes genmarkører, de såkaldte QTL (Quantitative Trait Loci), som fortæller at genet sandsynligvis er til stede.

Det vil her føre for vidt at komme ind på alle de tekniske dele i disse undersøgelser, men i stedet kan vi gå lidt tilbage til drømmen om at finde en tidlig indikator for mælkeydelse eller for eksempelvis mastitisresistens. Tænk, hvis man på det unge dyr kunne tage en hår- eller blodprøve og i denne se om dyret havde anlæg for en høj mælkeydelse med en lille chance for yverbetændelse – det ville da være et scoop!

"I 2005 købte Kvægavlsforeningen Dansire aktier i Viken-projektet"

"Der kan findes genmarkører, de såkaldte QTL (Quantitative Trait Loci)"

"Tænk, hvis man på det unge dyr kunne tage en hår- eller blodprøve"

En af de tyrefamilier, der har vist meget positive resultater for QTL-information var Leadman-familien. Mange, mange data blev analyseret. Dels blev der taget mange blodprøver for at finde genmarkørerne, der blev rensat DNA og analyseret mange data. Men genmarkører kan ikke findes uden at der er rigtig gode registreringer fra det praktiske kvægbrug.

"Mulighed for at anvende QTL-informationen i avlsarbejdet"

I dag er der mulighed for at anvende QTL-informationen i avlsarbejdet, men kun som ekstra information. Dyr med positiv QTL-information for eksempelvis mastitisresistens kan udvælges frem for dyr uden QTL, men kun mellem hel- eller halvsøskende. I praksis vil det sige, at hvis en kvægavlsforening har to helbrødre, så kan man undersøge om den ene, begge dyr eller ingen af dyrene bærer QTL'et eller genmarkøren. Selvom man finder positiv QTL-information skal ungtyrene alligevel igennem hele det traditionelle afprøvningsprogram. Sandsynligheden for at det går godt i afprøvningen er blot større, når de har den positive genmarkør.

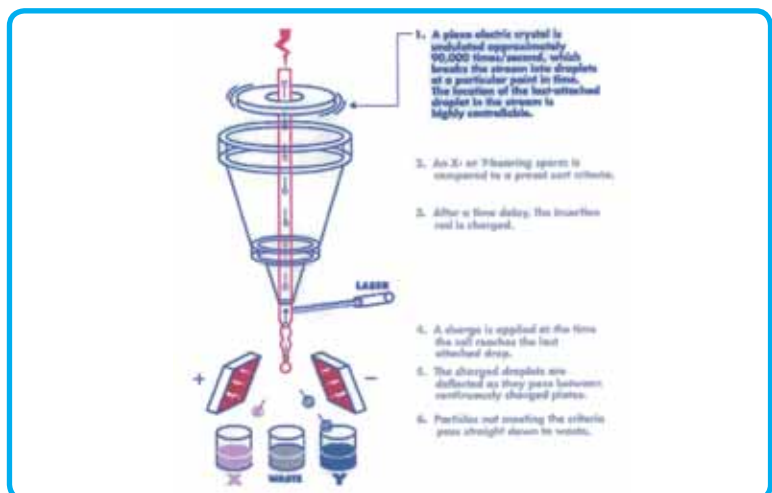
Kønssorteret sæd

"At få en kviekalv eller tyrekalv er en anden gammel drøm, og denne drøm går nu i opfyldelse"

Drømmen om at finde en tidlig indikator for en tyrs eller kos avlemåde er kun en af kvægavlens drømme. Sikkerheden for at få en kviekalv eller tyrekalv er en anden gammel drøm, og denne drøm går nu i opfyldelse. Der har gennem årene været et utal af forsøg på at kunne kønsbestemme sæd, men uden held.

I USA blev der i 1990'erne udviklet og patenteret en metode til kønsbestemmelse af sæd, og metoden virkede. Allerede i 1999 opfordrede Dansk Kvægavl i Skejby de lokale kvægavlsforeninger til at investere i metoden og gå i gang, men vi var ikke klar. Det var dyrt, og der var i forvejen investeret meget i et stort sædforskningsprojekt.

Kønssortering af sæd kører snart rutinemæssigt i Kvægavlsforeningen Dansire

Efter dannelsen af én kvægavlsforening i 2003 kom der igen gang i debatten om kønssorteret sæd. Især Jersey pressede voldsomt på. I 2005 besluttede Kvægavlsforeningen Dansire som den første kvægavlsforening i Europa at investere i metoden til kønssorteret sæd. Forud var der gennemført store forsøg i Kvægavlsforeningen Dansire med kønssorteret sæd fra England, og danske Jerseytyre havde også været i England for at få produceret kønssorteret sæd. Men i sommeren 2006 gik de først danskproducerede sæddoser med kviekalve ud til medlemmerne af Kvægavlsforeningen Dansire. Mere end 10 års intensiv og fremsynet forskning i kvaliteten af dansk tyresæd vil helt sikkert være med til at udvikle og forbedre metoderne til fremstilling af kønssorteret sæd.

"I 2005 besluttede Kvægavlsforeningen Dansire som den første kvægavlsforening i Europa at investere i metoden til kønssorteret sæd"

Fremtiden

SDM - Dansk Holstein er i dag en toptunet malkeko med meget gode egenskaber. Der er ofte kritik af, at SDM - Dansk Holstein koen har for mange sygdomme og for dårlig reproduktion. Kritikken kommer ikke altid fra racens brugere, men fra andre. Men vi skal huske, at selv de stærkeste racerbiler kan stå af motorløbet Le Mans, hvor der køres 24 timer for fuld udblæsning. SDM-koen er en Le Mansracer. Den farer derudaf med meget store ydelsesanslag, og det kan gå galt. Måske skal SDM-koen være mere dieseldreven og komme knap så hurtigt rundt – det kan give ”mekanikeren” alias den danske kvægbonde for meget arbejde i pit’en, hvis hun ikke kan holde til hele løbet!

"SDM-koen er en Le Mansracer"

Avlsarbejdet skal i de kommende år gøre SDM - Dansk Holstein mere solid og holdbar. Avlsledelsen har lagt vejen for en mere sund ko gennem gode vægtninger i S-indekset og initiativer som en linie for sundhed og reproduktion – SR-linien.

Udviklingen i kvægbruget går utrolig stærkt, og den største trussel mod en effektiv avlsplan er manglen på gode registreringer. Vi er foran nu på alle egenskaber, men udlandet puster os lige i nakken. Hvis vi ikke står fast, kan de komme op på siden af os eller overhale.

Som det tidligere er beskrevet er registrering af data grundlaget for hele avlsarbejdet. Den danske kvægdatabase er os misundt af mange udlændige, men vi må ikke hvile på de berømte laurbær. Hvis vi fortsat skal have en stor avlsmæssig fremgang og gode, sikre avlsværdital er datagrundlaget alfa og omega. Egenskaberne omkring holdbarhed, sundhed og reproduktion har lave arvbårheder, og det stiller endnu større krav til at alle data bliver samlet op.

"Vi må ikke hvile på de berømte laurbær"

Den danske avlsplan har vist, at danske kvægavlere kan stå sammen, men forenings- eller andelstanken er i disse år under pres. Den enkelte kvægavler udvider voldsomt gennem store investeringer, og det betyder ændringer.

"Alle er klar over, at uden afprøvning af mange ungtyre - ingen brugstyre"

I Danmark har vi eksempelvis været vant til at alle medlemmer – eller næsten alle – brugte 33% ungtyre. Nogle af de mest interesserede kvægavlere ville eller vil hellere sælge ungtyre til kvægavlsforeningerne end selv bruge dem, men i det store hele var og er kvægavlsforeningerne begunstiget af medlemmer, der helt frivilligt, uden ekstra betaling bruger ungtyrerne. Alle er klar over, at uden afprøvning af mange ungtyre - ingen brugstyre. Vi håber, at denne holdning er den gængse også i fremtiden, men foreningstanken og holdningen til det fælles ansvar er under pres.

Fremtidens avlsplan i Danmark og i Europa vil fortsat være med afkomsundersøgelse af mange ungtyre. Der vil ske store forandringer for kvægavlerne og for organisationerne. Vi er allerede i 2006 godt på vej mod stigende globalisering, og en fusion mellem skandinaviske kvægavlsforeninger ligger sandsynligvis lige for.

Der vil blive behov for øget samarbejde, og tendensen med mere hemmelighedskræmmeri, patenter og lignende er en trussel mod udvikling til fornuftige priser. Det er billigere, hvis vi samarbejder frem for at gennemføre de samme projekter parallelt – blot fordi vi vil selv. Det skal dog erkendes, at i en globaliseret, kommerciel verden håber alle at være de første, der finder guldægget.

Fremtidige samarbejder udover Skandinavien bliver nødvendige for at sikre kvægavlsarbejdet på et fortsat højt stade og en stærk SDM – Dansk Holstein-ko. Men alt hvad vi gør, skal vi gøre for at få størst mulig indflydelse på det danske avlsarbejde til gavn for den danske kvægbruger.

Mælkeproduktionen skal være effektiv for at opnå et tilfredsstillende resultat på bedriften. Koen efter VAR Etlar er fra I/S Gammeltoft-gård, Henne

Et tilbageblik

*Af kvægavlskonsulent Jens Holm Danielsen,
Aalborg Amts Landboforening*

Overskriften kan næppe være mere kortfattet og sigende end de to ord, et tilbageblik. Sådan har tusinder af skribenter haft det, når de er blevet bedt om at beskrive en periode, der er gået.

Jeg var meget glad for henvendelsen fra SDM - Dansk Holstein, der midt i vinter bad mig om at beskrive den tid, der er gået siden racen sidst holdt et jubilæum og op til 2006, en periode, der bragte meget nyt, ja til tider et næsten oprørsagtigt stormvejr ind over racen, der løbende blev mere og mere dominerende blandt de danske malkeracer. Og denne dominans må et eller andet sted have en naturlig forklaring. Det er mit håb, at jeg i det følgende kan gøre rede for nogle af de forhold, der har været betydende for racens udvikling. Det falder så sammen med de mange år, hvor jeg har været involveret i avlsarbejdet med alle dets aspekter.

Lad mig begynde med min ansættelse som medarbejder på Landskontoret for Kvæg i 1975. Det var egentlig først her, at kendskabet og interessen for SDM-racen blev grundlagt.

Brydningstid

Det var for racen en brydningstid, forstået på den måde at racens ledelse var begyndt at erkende, at den – racen – trængte til en fornyelse. Det kan også siges kort, at netop importen af oversøiske gener var begyndt at vise resultater, ikke så meget i Danmark som eksempelvis tilfældet var i de mere progressive avlsområder i Tyskland. Her var det navnlig områderne i Osnabrück, Hannover-Bremen og Schleswig-Holstein, som kom til at danne foregangsbillede og inspiration for det danske avlsarbejde.

Skal der gives en kort, men også sandfærdig forklaring på det forhold, kan det igen beskrives med enkelte ord, nemlig den tyske grundighed. Det er helt klart for mig, at ledende folk, som personlighederne Gustav Wilke i Osnabrück, Doktor Rath i Hannover-Bremen og Doktor Otto Richter i Wanderup var betydeligt bedre orienteret om, hvad der skete ude i den brogede verden, end vi var hjemme i Danmark.

Jens Holm Danielsen

***"Det var for racen
en brydningstid"***

Roybrook Telstar var een af de tyre der gav et godt resultat i bl.a. Tyskland. Han fik også indflydelse i Danmark, - mest som morfar

Der kan være mange forklaringer på dette forhold, men tyskerne engagement og viljen til at ville har betydet meget. Vi kan så sige, at de måske også havde en heldig hånd, idet købet af tyren Pabst Ideal grundlagde det forspring, som tyskerne fik i forhold til deres naboer. Det blev så suppleret med indkøb af et meget begrænset antal sæddoser efter Roybrook Telstar. Begge tyre fik en overordentlig stor indflydelse på den internationale avl. Vi skal dog for fuldstændighedens skyld tilføje, at de veterinære forhold, der herskede i Tyskland, gjorde en import betydeligt lettere end de forhold, der gjaldt herhjemme, men det skal ikke forklejne tyskernes ihærdige indsats.

I hjemlandet

I Danmark var flere kvægavlsforeninger stadig meget uafklarede, når det kom til spørgsmålet om, hvor fornyelsen af avlsmaterialet skulle hentes. Det var måske et medvirkende forhold, at vi i Danmark på det tidspunkt stadig havde 15 – 20 forskellige kvægavlsforeninger, med et overordentligt varieret syn på tyreholdets fornyelse.

RGK New York var blandt de importerede Elevation-sønner fra Tyskland. I 1981 stilledes afkom i Herning, og de bedste døtre præsenteres her

Det kan understreges af, at man i Kvægavlsforeningen Nordjyden i januar - februar 1978 havde været på indkøbstur til Holland for at købe nogle tyre af ren hollandsk afstamning. Det er ikke for at være sarkastisk, men det kunne næppe undre at de tyre 4 – 5 år senere kom ud med et rekordlavt R-tal, som avlsværditallet blev kaldt i de år. Et tal, der alene var baseret på køernes første laktationsydelse. For at understrege spredningen i indkøbspolitikken kan det nævnes, at Kvægavlsforeningen for Ringkøbing Amt købte Elevation-sønnen RGK New York i årsskiftet 1977/78. Moderen tilhørte i øvrigt Otto Richter og var en Roybrook Telstardatter, der inden hun afgik rundede 100.000 kg mælk og vejede 1000 kilo.

En forsigtig start

Det er her på sin plads at nævne, at Danmark allerede omkring midten af tresserne havde sendt en delegation til Nordamerika, for at se hvad der var at hente der. Fremsynede konsulenter og avlere deltog, og resultatet blev da også en sædimport efter tyre som Skokie Black Magic, Seiling Rockman, Glenafton Gaiety og Mooseheart Alliance. Døtrene efter disse tyre blev sommeren 1969 indsat på de nu hedengangne afkomsprøvestationer og beviste her deres overlegenhed med hensyn til ydelse, og ikke mindst besad døtrene nogle malkeorganer, som vi hidtil ikke havde set magen til. Desværre medførte disse resultater ikke, at man fortsatte ad den vej, der pegede i den rigtige retning, man standsede i stedet op og vendte sig igen mod det mere hjemlige. Det var en handling, som jeg stadig ikke kan finde en naturlig forklaring på, andet end manglende mod og evne til at se ind i fremtiden.

Det fik dog den betydning, at flere avlere og rådgivere fik interesse i at se, hvad der foregik i vore nabolande, og her var det i en længere årrække Tyskland, som tiltrak sig opmærksomhed.

Træghed i Holland

Pudsigt nok oplevede man i Holland også en vis træghed mod at vende sig imod en blodfornyelse, selvom det var mindst lige så påkrævet, som det var hjemme i Danmark.

Men da hollænderne endelig reagerede, skete det meget voldsomt, simpelthen fordi en række fremsynede avlere gik sammen og startede en import af både avlsdyr og sæd. Der blev igennem årene importeret store mængder, og eksempelvis fra auktionerne i det nærliggende Tyskland blev der tale om en massiv import af dyr. Det fik den betydning at Holland relativt hurtigt genindtog en førende

"Sædimport efter tyre som Skokie Black Magic, Seiling Rockman, Glenafton Gaiety og Mooseheart Alliance"

"Men da hollænderne endelig reagerede, skete det meget voldsomt"

position i Europa. Men igen bør det nævnes, at de veterinære regler bestemt gjorde det lettere for hollænderne at importere avlsmateriale, men en undskyldning for den danske tilbageholdenhed er det stadig ikke. Den kendte danske glæde over egne resultater fornægtede sig bestemt ikke. Det gjaldt både hos menigmand og helt oppe i toppen af både rådgivning, læreanstalter og forsøgsvæsen.

Hvor man i Tyskland rettede ind efter forholdene, som først og fremmest blev vedtaget af de fremsynede ledere, både på ansat og folkevalgt plan, oplevede man i Holland et oprør mod det bestående, og i Danmark forsøgte man efter bedste evne, og meget forskelligt fra forening til forening, at præge den nye tid.

Sammenhold på hjemmefronten

Typisk for os danskere blev vi enige om at stå sammen omkring sædimporten, der efter nogen diskussion blev overladt til Avlsforeningen for Sortbroget Dansk Malkerace, der som nu havde adresse på Det Faglige Landscenter. Det var overordnet set en ganske fornuftig beslutning, og man sikrede dermed kvægbrugeren adgang til udenlandsk sæd uden at denne skulle betale skyhøje priser. Det mellemlid som mange andre lande benyttede sig af, sparede vi væk ved at stå sammen. Et sammenhold som faktisk stadig eksisterer den dag i dag, dog med lidt forandringer undervejs. Hvis man her skal fremføre en negativ ting omkring denne "eneforhandling" var det, at den i nogen grad kunne tage initiativet fra de foreninger, der følte trang til at gå længere i forsøget på hurtigst muligt at indhente vore konkurrenter. Det blev dog, set i bakspejlet, løst på en fornuftig måde, idet der ikke blev lagt forhindringer i vejen for en import, blot denne skete via Avlsforeningen.

"Det mellemlid som mange andre lande benyttede sig af, sparede vi væk"

RGK Asta var en af de første tyre, der importeredes til Danmark. Her vises en datter fra Vagn & Kr. Katborg, Aulum, men mange steder i Danmark stod gode døtre

Adskillige danskere deltog i begyndelsen af firserne i de studieture, som Avlsforeningen tilbød, og som førte deltagerne til ”mekkaerne” i USA og Canada. Dermed kunne man med egne øjne se både det negative og det positive i den forandring, der ventede om hjørnet hjemme i Danmark.

Ikke alle var begejstrede

Det er med overlæg at der nævnes både det negative og det positive. Her skal der gives et eksempel på, hvad der menes. Jeg var med på en tur i 1979, der gik til begge de to nævnte lande. Glæden og forventningerne var af astronomiske højder, husk på at det stadig ikke var en daglig foreteelse, at man krydsede Atlanterhavet. I Californien besøgte vi under ledelse af World Wide Sires den meget kendte avlsbesætning på Sleepy-Hollow, en besætning på mellem 300 og 400 køer. Det var samtidig en besætning, som allerede havde sat sit præg på enkelte europæiske besætninger, ikke mindst fordi Gustav Wilke, avlslederen i Osnabrück, havde gennemført studier i Californien og efter hjemkomsten havde importeret nogle dyr af de bedste afstamninger netop fra Sleepy-Hollow. Som det sker, når man besøger disse besætninger, er de bedste køer gjort klar og bliver behørigt fremvist med en kort eller længere forklaring om afstamning, kåring og andet af interesse, for de forventningsfulde, interesserede besøgende. Desværre husker jeg bedst den situation, hvor et par af turens deltagere forlod flokken for at gå rundt og se de forskellige staldafsnit, det gør danske landmænd jo ganske ofte, men her begyndte disse mennesker at fotografere de værste eksempler af køer, der hjemme skulle bevise, hvad vi var i gang med og som ville ødelægge den fremragende, danske sortbrogede malkeko.

Det var på samme tur, hvor vi var to – tre stykker, der efter et enkelt besøg i Disneyland ikke ønskede at tilbringe næste dag samme sted. Der blev i stedet lejet en dejlig amerikansk Ford, som vi satte os ind i. Dagen i forvejen havde vi bemærket en større og åben stald lige op ad vejen, den ville vi gerne finde frem til. Det lykkedes uden problemer. Vi fremførte vort ærinde, vi ville gerne kigge og høre hvorledes man drev en sådan besætning. Der var især en ting, som vi noterede os. Besætningen deltog i et program, jeg tror det hed Plan Mating, et program, der blev tilbudt af American Breeders Service. Det drejede sig i sin enkelthed om at besætningens køer en gang om året blev gennemgået af en rådgiver fra ABS. Vedkommende kom så med et eller to forslag til, hvilke tyre de pågældende køer skulle insemineres med. Det var fuldstændigt nyt fra os, men vi kunne se nogle muligheder i syste-

”Glæden og forventningerne var af astronomiske højder”

”Besætningen deltog i et program, jeg tror det hed Plan Mating”

"Avlsplaner på besætningsniveau"

met. Efter hjemkomsten satte vi i det nordjyske et tilbud sammen til vore medlemmer, og efter nogle få år havde vi en tilslutning på 35 – 40 %. Dermed var forarbejdet til nutidens EDB-insemineringsplaner lagt. Man kan efterfølgende spørge om, hvor stor den reelle betydning af disse "avlsplaner på besætningsniveau" var. Næppe revolutionerende. Det største udbytte fik de fleste af de sidegevinster, der fulgte med besøget. Der kunne tales om mangelfuld fodring, pasning og pleje af opdrættet. Ganske ofte kunne man konstatere, at især besætningens slagtedyrr var passet langt fra det optimale. Anvendelsen af importsæd var i disse besætninger stigende, og det var i hvert fald sikkert, at mange af disse kalve efter "de udenlandske tyre" blev genstand for en øget interesse. Samlet kunne man sige at den generelle interesse for racen og avlsarbejdet fik et gevaldigt skub fremad.

Interessen var altså på mange områder blevet vakt. Mange ting var en medvirkende årsag, her skal nævnes vinterskuerne i Tyskland. Igen må man beundre tyskerne for deres organisationsevner. Lad os her indskyde en bemærkning, som jeg tror det er vigtigt at forholde sig til. I Danmark var det næsten overalt de landøkonomiske foreninger, der sad på rådgivningen, herunder også kvægavlsrådgivningen. Det var på adskillige felter en styrke, men beslutningen om nye initiativer skulle ofte foretages af folk, der ikke havde en direkte interesse i vinter- og afkomsskuer. Vejen i Tyskland var kortere, idet den slags beslutninger lå i kvægavlsforeningerne.

Et nyt initiativ

Der er sikkert mange der stadig husker de fremragende "Schwarz-bunt-Tage" i Osnabrück, Schau der Besten i Verden, Neumünster am Abend eller Elite Schau i Hamm eller Leer. Alle steder var skuerne arrangeret efter det samme mønster, nemlig fremvisning af nogle afkomsgupper, udstilling af Elite-køer og altid en Elite-Auktion før eller efter pågældende skue.

"Noget sådant burde vi også kunne stable på benene hjemme i Danmark"

Når man vendte bussen eller bilen hjemad efter en vidunderlig oplevelse, fik man selvfølgelig tanken om, at noget sådant burde vi også kunne stable på benene hjemme i Danmark. Det burde være en naturlig følge, at vi kunne fremvise resultaterne efter en sædimport og sammenligne over til vort eget avlsmateriale. Bagved lå tanken om den betydning både en øget forståelse, men bestemt også en øget glæde, kunne bibringe kvægbrugeren i det daglige. Det ville have en meget afsmittende virkning på både familiens sociale liv, en større arbejdsglæde og dermed også en

mulighed for at tjene lidt mere i den anstrengte periode, som man på det tidspunkt befandt sig i.

Et forsøg på at samle nogle af de nordjyske avlsforeninger i et fælles projekt mislykkedes, det gjorde den slags initiativer ofte netop i den landsdel, men det er en helt anden historie, der ikke skal fortælles her, skønt den er interessant nok.

Men når man ikke kunne få en bred opbakning, måtte man gå enegang. Første vinterskue blev således arrangeret alene af SDM-Avlsforeningen Nordjylland den 18. marts 1982. Når dagen huskes tydeligt, er det fordi man i radioen om eftermiddagen hørte, at der var udbrudt mund- og klovsyge på Fyn. Heldigvis havde de besøgende fra Fyn efterladt smitten hjemme. Det er værd at bemærke at områdets kvægavlsforening, Nordjyden, ikke deltog i det første vinterskue. I de efterfølgende år deltog Nordjyden med fuld styrke. Stedet for arrangementet var nærmest kummerligt, idet skuet blev afviklet på Aalborg Kvægtorv, der dog som altid var utrolig positiv overfor ethvert ønske.

Skuets form var den fra Tyskland kendte med fire - fem afkomsgrupper på 7 - 8 køer efter nogle af kvægavlsforeningens bedste brugstyre, som dengang var blandt de bedste i landet, nemlig NJY Aron, NJY Lass, NJY Elo og NJY Oak. Samtidig vistest grupper efter nogle af importtyrene, det har givet været efter tyre som Kingway Elevation Very, Almeron Rockman Lester og måske Diamond J Pride.

I de første år fungerede formanden for Avlsforeningen for Sortbroget Dansk Malkekævg, Niels Holt Sørensen, Skjern, som dommer. Ikke på helt almindelig vis, idet han nærmest "tænkte højt", mens han oprangerede køerne.

Senere blev vinterskuerne lagt ud til Støvring Ridehal, hvor vi vel havde de mest vellykkede og bedst besøgte skuer. Her var det ofte gode tyske dommere, der havde overtaget hvervet, og vi bør nævne folk som Peter Thomsen, Kleinwiehe, Heinrich Blunck, Westerau, Ekke Thaden, Oldenburg, som nogle af de bedste og mest anerkendte internationale dommere på den tid.

Agro Nord

I 1989 lykkedes det så endelig at få en samling i det nord- og nordvestjyske område, idet Agrocentret i Aars blev åbnet og udstillingen Agro Nord så dagens lys. Det var meget fremsynede

"Første vinterskue blev således arrangeret alene af SDM-Avlsforeningen Nordjylland den 18. marts 1982"

"I 1989 lykkedes det så endelig at få en samling i det nord- og nordvestjyske område"

mænd i Vesthimmerland, der i kraft af en god økonomi i den lokale kvægavlsforening og en meget stor opbakning fra by og land kunne opføre et center, der den dag i dag er landets eneste sted, hvor man kan afholde en decideret kvægfaglig udstilling. De nuværende diskussioner omkring Agro Nord hører næste jubilæumsskrift til, men det skal alligevel her pointeres, at det ville være en falliterklæring, hvis ikke danske kvægbrugere fortsat er i stand til en gang om året at invitere til et fagligt arrangement.

Agro Nord lukkede dørene op i 1990, og siden har der været nogle rigtig gode kvægfaglige udstillinger med god opbakning fra de lokale kvægavlsforeninger

For fuldstændighedens skyld skal nævnes, at senere fulgte også andre kvægavlsforeninger op med vinterskuer i Tjæreborg, Brørup, Gørding og Odense.

Vi er endnu i den tidsperiode, hvor der virkelig blev fokuseret meget på ydelsen af mælk, fedt og protein. Dernæst kom en stigende interesse for køernes malkeorganer og lemmekvalitet, altså områder hvor målinger og observationer var de midler, der blev taget i brug. Danmark var bestemt på forkant med den tekniske udvikling, idet vi med etableringen af den centrale kvægdatabase var kommet et kæmpeskridt foran mange af vore kollegaer i udlandet. Vi skal her prise os lykkelige for de beslutninger, der i fællesskab blev taget. Selvom fødslen var både lang og problematisk, skal vi glæde os over, at vi fik alt samlet et sted. Det var og er til dels stadig noget af det andre kan misunde os.

"Vi skal her prise os lykkelige for de beslutninger, der i fællesskab blev taget"

"Egen" import

Netop i bestræbelserne på at forbedre køernes malkeorganer blev der af nogle få kvægavlsforeninger gjort et arbejde for at skaffe tyre, der besad disse anlæg. Her skal kun nævnes en enkelt, som

i hvert fald i det nordjyske område afgjort satte et meget positivt præg. Det var tyren Rip Valley Elevation Napoleon. Tyren var uden for al diskussion en fremragende avler, der forsynede døtrene med malkeorganer, vi på det tidspunkt ikke fandt i Danmark. Siden har det vist sig at kofamilien fra Allan Ripchen i Wisconsin slog enormt igennem, ikke mindst igennem koen Rip Valley Bell Tammy.

Produktionsøkonomi

Det var også på dette tidspunkt at køernes evne til at optage grovfoder blev diskuteret. Det var tydeligt at de rene Holstein-Frisian-køer havde anlæg til at optage 22 – 23 kg tørstof om dagen, mens de danske køer på samme tidspunkt knap kunne klare 20 kg tørstof om dagen. Det var en betydelig forskel, idet en højere indtagelse af hjemmeavlet grovfoder var ensbetydende med en bedre produktionsøkonomi. Lad os her indskyde, at der i alle beslutningerne lå et ønske om, at ethvert tiltag skulle bibringe kvægbrugeren en bedre økonomi.

"Holstein-Frisian-køer havde anlæg til at optage 22–23 kg tørstof om dagen"

Derfor blev blikket igen vendt mod USA og Canada. I det sidst nævnte land fandt man, hvad vi anså for brugbart, nemlig tyre som Bridon Astro Jet og Hanover-Hill Inspiration. De avlede bestemte det vi havde forventet, nemlig styrke og kapacitet. Adskiligt flere tyre burde omtales, men det ville føre for vidt. Alligevel skal den største fiasko også med. Det var importen af sæd efter Leadfield Columbus. Tyren var en syndikatstyr, det vil sige at det var nogle få topavlere, der ejede tyren. Senere blev det afsløret, at der nok var "fiflet" lidt rigeligt med døtrene, når de kælvende. Columbus faldt fra den øverste placering og helt ud af listerne, men i Danmark blev han aldrig glemt, og syndikatstyre var fra da af en ikke ønsket vare hos os.

Fremsynede genetikere

Der er givet mange, der bedre kan beskrive den tekniske og elektroniske udvikling, der er sket i de 25 – 30 år, som her beskrives. Udviklingen er gået over forsigtige skøn over tyrenes avlsværdi, udtrykt som et P-tal, og det var vist mildest talt ikke særlig retvisende, over R-tallet, som fik problemer da de amerikanske tyre kom stormende med en mængde krydsningfrodighed i bagagen. Senere fik man det tidligere omtalte Y-tal, hvor diskussionerne omkring regionale forskelle i et tidsrum optog sindene. Det bar måske allermest præg af egne skuffelser, for ikke at sige manglende forståelse.

I hele perioden har vi i landet haft dygtige og fremsynede genetikere. Det har ofte været svært at følge dem, men en meget frugtbar dialog har hersket mellem videnskab, rådgivning og praksis. Det er, og har i generationer været, erhvervets helt store styrke.

"Danmark fik endnu et stykke værktøj"

Med indførelsen af det overordnede avlsværdital, som i Danmark fik betegnelsen S-indekset, fik Danmark endnu et stykke værktøj, som i dag har bragt os et meget stort skridt fremad. Både forstand og held har spillet ind. Her tænkes på hele det område, der i de senere år har været genstand for en meget stor opmærksomhed, både fra kvægbrugere og store dele af den øvrige befolkning, nemlig dyreetik og dyrevelfærd. Selv om S-indekset fik en barsk modtagelse, bl.a. også af skribenten, var det rigtigt set, når der blev taget hensyn til dyrenes arvelige egenskaber for det, der med et ord betegnes som "bløde værdier". I dag er det skandinaviske avlsarbejde højt anerkendt og for første gang fornemmer man, at det store udland har fået øjnene op for os. Det vidner et meget stort sædsalg om både fra Danmark og vor måske snarlige partner, Svensk Avel.

"Den periode, hvor SDM-racen virkelig tog springet ud på den internationale scene"

Man kan med megen stor sikkerhed betegne de sidste 25 – 30 år som den periode, hvor SDM-racen virkelig tog springet ud på den internationale scene. Det fremgår vist med al tydelighed af de bemærkninger, som er fremsat her i artiklen. Men der kan og bør tilføjes flere kapitler, der viser hvordan et flertal af de danske kvægavlsforeninger reagerede. Husk så lige på at den landsdækkende kvægavlsforening Dansire først så dagens lys i 2001. De langvarige fusionsforhandlinger er et andet kapitel.

Forskellige årsager

På grund af de stramme danske veterinærforhold, der herskede i halvfjerds- og firserne kunne vi herhjemme ikke importere sæd efter nogle amerikanske tyre, vi virkelig havde brug for. Reglerne stod naturligvis ikke til diskussion, men var et ubestrideligt faktum. Med misundelse kunne vi se, at øvrige lande i Europa ikke var underlagt de samme restriktioner, som vi var. Det var først og fremmest dette forhold der førte til, at flere af de danske kvægavlsforeninger rettede blikket mod nabolandet i syd. Her kunne man nemlig købe tyrekalve, eller indgå kontrakter med køer, hvis kalve ville være efter de tyrefædre, det ikke var muligt at anvende hjemme. Det var først og fremmest Round Oak Elevation, som vi sukkede efter. Denne tyr var ubestridt verdens bedste tyr på daværende tidspunkt, idet hans døtre havde sublime malkeorganer, gode lemmer og et rigtig godt eksteriør. Det kan så godt

"Det var først og fremmest Round Oak Elevation, som vi sukkede efter"

NJY Aron var også med i den første import af HF-tyre til Kvægavlsforeningen Nordjyden. Her en datter fra Niels Christensen, Søndergårde, Hobro

være at eftermælet vil fortælle, at tyren var en bedre koproducent end tyreproducent. Selvfølgelig vurderet efter dyrenes avlsværdier. Måske blev det tyrens yngste søn, der gik over i historien som den bedste avlstyr, navnet: Hanoverhill Starbuck. I Danmark blev der afprøvet mange Elevation-sønner, og blandt de bedste må RGK Asta og helbroderen HJ Ideal regnes, sammen med NJY Aron, den første ”danske” tyr hvis døtre virkelig malkede.

En massiv import

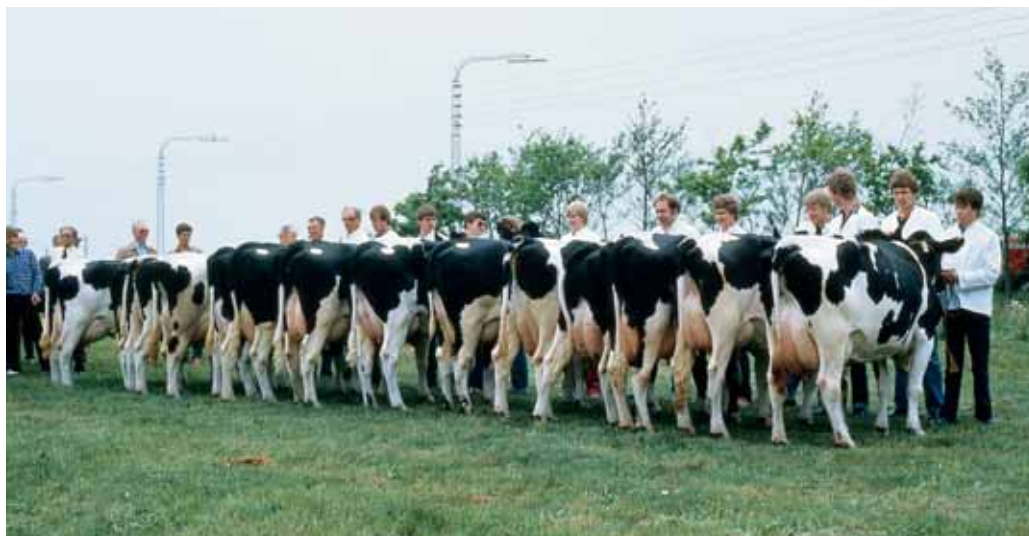
Flere fik blod på tanden, og i en årrække valfartede man til Tyskland, de største foreninger mindst to gange om året. Skabte det så misundelse hos de danske kvægavlere? Måske, men de fleste lagde bare flere kræfter i det hjemlige arbejde, for så hurtigt som muligt at komme på siden, eller helst foran. Der dukkede naturligvis til stadighed nye og spændende tyrefædre op fra USA, som man herhjemme gerne ville benytte, men stadig var det, og i øvrigt fuldt forståeligt, ikke tilladt. Med fare for at nogle tyre glemmes, voves det alligevel at nævne nogle af de ”avlsmatadorer”, der blev hentet kalve efter. Den meget spættede Chapel Bank Apache, Wapa Arlinda Conductor, Ocean Wiew Sexation, Whittier Farms Ned Boy og Arlinda Rotate.

Der kom rent faktisk mange gode tyre fra den import, men lad mig nøjes med at nævne de to tyre, som virkelig fik sat deres præg på det danske arbejde. Man kan ikke komme udenom JY Wilow, der blev født hos Gr. Klussmann i Osnabrück. Tyren var efter Willow Farm Rockman Ivanhoe, som ellers ikke gjorde sig særlig bemærket som en super avlstyr. Men var der nogen tyr i

”Flere fik blod på tanden, og i en årrække valfartede man til Tyskland”

”Man kan ikke komme udenom JY Wilow”

Danmark, der kunne forbedre køernes malkeorganer var det JY Willow. Helt suveræne yvere og en høj ydelse var kendetegnet. De bedste af døtrene var ekstremt gode, men JY Willow var en spreder og kunne næsten avle klumpet og kødfuldt. Alligevel må tyren nævnes i dette skrift, også fordi han betød meget for den sædeksport, som kom i gang i midten af firserne. En eksport der for første gang blev af et betydeligt omfang, og da hovedparten af

JY Willow har sat målestokken for malkeorganer i Danmark. Men han kunne også lave sønner, der blev brugt i avlen

eksporten gik til Storbritannien, fik Danmark endelig chancen for at vise vort materiale frem.

"Hubert-døtrene var produktionskøer af det man nogle steder i dag vil kalde passende størrelse"

Den anden tyr der skal og bør nævnes, er NJY Hubert. Tyren var faktisk en erstatningstyr, født hos Peter Thomsen i Kleinwiehe, lige syd for den dansk-tyske grænse. Moderen var en forholdsvis lille Wapa Arlinda Conductor-datter, der bagud i afstamningen havde ydelsestyre som Roybrook Starlite, Roybrook Telstar og Pabst Ideal. Hubert-døtrene var produktionskøer af det man nogle steder i dag vil kalde passende størrelse. Målt med datidens øjne må de betegnes som under gennemsnittet hvad størrelse angår, men evnen til at malke var fantastisk høj. Ikke helt uventet, idet tyrens fader var Carlin M Ivanhoe Bell. Bortset fra at døtrene efter Hubert ikke var de mest frugtbare, kan vi i dag notere os, at holdbarhed og ydelse stadig er på et meget højt niveau. I de fleste egne af Danmark er og bliver der for tiden hædret mange døtre, der har ydet mindst 100.000 kilo mælk i livsydelse, hvilket stadig er en omtale værd.

Fra levende dyr til embryonimport

Med tiden opstod der herhjemme et pres fra myndighederne og vore egne organisationer, der førte til, at importen af levende dyr aftog. Det betød at flere foreninger kastede sig over en import af embryoner. Den import har i den sidste halve snes år været ret stabil, til gengæld har eksporten af danske embryoner været stigende. Flere lande har virket som leverandører, USA, Holland og Frankrig. Det har været et valg, hvilket land man syntes, der havde mest at byde på. Personligt kastede jeg sammen med kvægavlsforeningssamarbejdet TVM interessen på Frankrig, der på mange måder har drevet et lidt anderledes avlsarbejde end andre. Stor vægt på kapacitet og køernes evne til høje proteinydelser, det var vel egentlig årsagen til, at man begyndte at interessere sig for dette land. En anden væsentlig årsag, som ikke bare gjaldt det land, men hvorfor skulle alle danske kvægavlsforeninger bogstaveligt talt rende i hælene på hinanden og jage de samme køer, når man kunne finde mere upåagtede områder, hvor man kunne være nogenlunde alene om jagten på det ypperste.

"Flere foreninger kastede sig over en import af embryoner"

Afrunding

Der er omtalt en række af de faktorer, som i jubilæumsåret har betydet, at SDM - Dansk Holstein har bevæget sig fra at være en national race, der erobrede markedsandele i hjemlandet, nu må anses som værende fuldt konkurrencedygtig med søsterracerne rundt omkring i verden. Det gælder især, når talen falder på den produktionsøkonomiske malkeko, mens vi i Danmark givet må erkende, at der hverken er tid eller råd til at tage konkurrencen op med de meget bevidste eksterioravlere, der findes i eksempelvis i lande som USA, Canada, Italien og sporadisk i Tyskland.

"SDM - Dansk Holstein anses som værende fuldt konkurrencedygtig med søsterracerne rundt omkring i verden"

Vi kan derfor med sindsro overlade til yngre kræfter at fortsætte udviklingen. Udfordringer er og bliver der nok af. Strukturudviklingen som vi gennemlever i øjeblikket vil fortsætte, måske endda i forstærket udgave, men med de dygtige folk, der er placeret på de poster, som har en afgørende indflydelse på den fortsatte udvikling, kan jeg afslutte i fred og ro og tilføje et velment: LYKKE TIL.

T Burma-datteren 23028-01250, tilhørende Tirvad-Anderstrup, blev kåret som Danmarks smukkeste malkeko 2000.

Præget af tyrene

*Af landskonsulent Keld Christensen,
SDM - Dansk Holstein*

En udbredt anvendelse af de bedste tyre giver naturligvis mange døtre efter den pågældende tyr med de mange positive egenskaber, som tyren måtte besidde. Mange besætningsejere kan glædes over de gode døtre og må forventes at få et godt økonomisk resultat ved at bruge de bedste tyre. Men, - der kan i nogle situationer også være tale om en øgning i racens indavlsgrad, - afhængig af tyrens afstamning. Og herved reduceres den økonomiske fremgang som følge af øget indavlsgrad. Derfor er det en balancegang, men hvem kan sige nej tak til tyre som NJY Hubert, T Funkis eller V Bojer.

Keld Christensen

Selv om antallet af SDM - Dansk Holstein-køer er mindre end antallet af Holstein-køer i mange lande, formår vi at have tyre, der i den hjemlige population anvendes langt stærkere end de bedste tyre i andre lande. Det skyldes, at vi anvender de bedste tyre meget intensivt under forudsætning af, at de har gode anlæg for mange økonomisk vigtige egenskaber. Selv i de år, hvor vi havde flere eller mange kvægavlsforeninger, har der altid været et forholdsvis godt samarbejde mellem kvægavlsforeningerne, således at sæd af de bedste tyre blev udvekslet til relativt lave priser, hvorved medlemmerne kunne erhverve sæd til gunstige priser. Dette forhold kendes ikke i nær så udpræget grad i andre lande, - i nogle kan man fristes til at sige tværtimod. Derfor har medlemmerne haft gode muligheder for at erhverve sæd af JY Wilow, NJY Hubert, HV Farmer, HMT Tegl, T Eberhard, T Funkis, TVM Hesne, T Lambada, VAR Calano, VAR Camaro og V Bojer. Mange flere tyre har været anvendt i bred udstrækning, men de anførte er nok dem, der har haft flest døtre og sat tydelige mærker i de sortbrogede besætninger og for enkeltes vedkommende også i nogle udenlandske populationer.

"Vi anvender de bedste tyre meget intensivt under forudsætning af, at de har gode anlæg for mange økonomisk vigtige egenskaber"

Insemineringstyre de seneste år

Når ovenstående række af tyre skal suppleres med de senest stærkt anvendte vil tyre som V Elo, VAR Etlar og VAR Elvis rykke frem med mange døtre. Tiden må så vise, om de skal have et eftermæle, der står mål med resultaterne fra de første ca. 100 døtre efter hver af tyrene.

Også tyrefædre er med til at sætte et tydeligt præg på en population, og her har dansk afprøvede tyre fået en større andel. Det seneste år er ca. halvdelen af tyrefædrene danske tyre, hvorimod det for 10 år siden kun var ca. 5 %. Her er der sket en væsentlig forskydning grundet bedre danske tyre, væsentlig sikrere avlsværdital på danske, men især udenlandske tyre og en større forståelse for sundheds- og reproduktionsegenskaberne betydning.

NJY Hubert er den største

Født i 1983 fik NJY Hubert sin storhedstid i slutningen af 80'erne og op gennem halvfemserne. I alt er der lavet 640.000 insemineringer i Danmark med NJY Hubert og dertil eksporteret i alt omkring 100.000 doser sæd, idet den samlede sædproduktion blev på ¾ million sæddoser, - på den tid en klar rekord. Tyren er født i Wanderup i besætningen hos Peter Thomsen, Kleinwiehe. Faderen er Bell og moderen Comtesse, som var en kun middelstor ko efter Conductor. Afstamningen bagud var besat med stærke tyre, så egentlig skulle hans formidable resultater for ydelse slet ikke overraske. Her skal således anføres, at selv 23 år efter sin fødsel har han et Y-indeks på 113 og S-indeks på 114. Holdbarhedsindekset er på 114, og der er således noget magisk over de resultater, som NJY Hubert viste allerede første gang i Støvring Ridehal, - men ingen troede på dem dengang, for så skulle han jo være bedre end alle andre tyre i verden på det tidspunkt. Det erkender vi uden tøven i dag, hvor så mange køer med livstidsproduktion er efter NJY Hubert. Han har også opnået accept i mange andre lande, hvortil hans sæd er eksporteret, men ikke helt for hans nedarvning med hensyn til eksportør. Døtrene var og er kun middelstore, ofte ret malkeprægede,

”¾ million sæddoser, - på den tid en klar rekord”

”For så skulle han jo være bedre end alle andre tyre i verden på det tidspunkt”

Af ¾ million sæddoser af NJY Hubert er det blevet til mange holdbare køer. Anders Bodilsen, Hadsund, har en af dem (Foto OV)

JY Wilow leverede flere gode sønner. En af hans gode døtre er her fra Poul Uldbjerg, Østerbølle (Foto Han Hopman)

men også med en evne til at lægge på kroppen hen i slutningen af laktationen, så de er klar til næste laktation. Der blev på Ungskuet og senere på Landskuet flere gange vist meget tiltalende afkomsgrupper efter NJY Hubert.

At NJY Hubert til tider har været i modvind kan anføres med, at han først var blandt de tyre, der blev konstateret bærere af den arvelige defekt BLAD, og senere røg han også i fælden med defekten CVM. Det stoppede hver gang kun anvendelsen af tyren i en kort periode, og så snart situationen var under kontrol og medlemmerne informeret, fortsatte anvendelsen næsten uden reduktion. Intet kunne stoppe ham med de meget positive indtryk han havde efterladt hos medlemmerne. Han blev en guldgrube ikke blot for kvægavlsforeningerne Nordjyden og Taurus, men i allerhøjeste grad for alle de kvægbrugere, der har haft mange døtre i staldene. Han i mod 110.000 døtre efter NJY Hubert har kælvnet gennem årene, og der er i 2006 stadig 350 malkende døtre i Danmark. Så vi kan imødesee endnu flere med 100.000 kg.

"Han blev en guldgrube"

JY Wilow var trendsætter

JY Wilow er født 1978 hos Fr. Brüggemann i Osnabrück. Faderen er Willow Farm Rockman Ivanhoe og moderen den meget velkendte Elevation-datter Halla. JY Wilow blev erhvervet til en ret høj pris, som så mange af de tyske og hollandske tyre var blevet det op gennem 60'erne og 70'erne. Men det var jo på det tidspunkt, at mange antog, at de to lande var de mest fremmelige, hvad angår genetik til den sortbrogede race. JY Wilow viste sig at være en ikke særlig god sædproducent, og derfor var der konstant sædmangel. Der blev "kun" anvendt omkring 200.000 sæddoser i

Danmark, men han var derudover en meget stærkt efterspurgt tyr i mange andre lande, og der har været meget stor tilfredshed i bl.a. England og Sverige med de mange fremragende døtre.

"Wilow-døtrenes malkeorganer blev faktisk idealet for malkeorganer"

Og hvad var så hans kendetegn? Det kan vel anføres, at den sort-brogede population i Danmark, - ja, om i noget land på det tidspunkt, aldrig har haft bedre tyr til at forbedre malkeorganerne. Wilow-døtrenes malkeorganer blev faktisk idealet for malkeorganer, og vi lever her snart 30 år senere stadig højt på denne stærke gennemslagskraft. I de år, hvor forbedringer af malkeorganer var et ønske, lavede JY Wilow mange eftertragtede køer hjemme i staldene ligesom han satte mange af sine døtre på fløjen på dyrskuerne på trods af måske til tider noget grove og rette haser eller lidt for "runde" køer. Men høj ydelse og de bedste malkeorganer er hans specialitet.

"Om VE Otto er bedre eller lige så god som halvbroderen NJY Ibra kan overlades til læserne og kenderne af døtre efter de to tyre"

Hans måske bedst kendte søn, NJY Ibra, kunne faktisk fortjene en plads i historiebøgerne sammen med andre tyre, idet NJY Ibra blev anvendt til ikke mindre end 225.000 insemineringer i Danmark, og hans døtre havde ligeså fremragende malkeorganer og vel en smule bedre ben end døtrene efter JY Wilow. Også NJY Ibra kunne med held have været anvendt til nogle tyremødre, men det gjorde den stærke og vel overlegne konkurrence fra de udenlandske tyre fortsat frem til begyndelsen af 90'erne vanskeligt for danske tyre.

Om VE Otto, JY Wilow-sønnes tillagt på Gjorslev Gods, er bedre eller lige så god som halvbroderen NJY Ibra kan overlades til læserne og kenderne af døtre efter de to tyre. VE Otto avler nok meget i samme billede som hans fader. Han nåede næsten 250.000 anvendte sæddoser i Danmark, men dertil skal lægges en

VAR Platin havde svært ved rigtigt at blive "accepteret", fordi hans døtre var for små - dengang. Her en datter fra Erik Ebbesen, Gredstedbro (Foto OV)

ikke ubetydelig eksport. Her var det igen de fremragende malkeorganer, der nok imponerede englænderne og som derfor var en væsentlig del af årsagen til sædeksporten.

En overgangsperiode – alligevel med gode tyre

En periode fulgte i slutningen af 80'erne med en række gode brugstyre, men ikke så overlegne som nogle af dem, der havde været i årene forinden. Derfor blev disse tyre anvendt sammen med nye emner i begyndelsen af 90'erne såsom HJ Vogd, VAR Platin, VE Thor, HMT Tegl m.fl. Alle tyre med mange gode egenskaber, og samlet kan de nok betegnes som tyre, hvorom der ikke snakkes meget om døtrene – i hvert fald ikke negativt, - ”køer, der kan være alene hjemme”.

”Køer, der kan være alene hjemme”

Jo, måske nok en tyr som Kingway EV-sønnen VAR Platin fra Hans Brodersen, Strellev, idet tyren avlede nogle meget små køer med en forholdsvis lille mælkemængde, men en fantastisk høj fedtprocent, - vel fint i tråd med faderen. Selv om VAR Platin er fra 1988 formår han stadig at have et S-indeks på 126 båret oppe af især sundhed, frugtbarhed og holdbarhed, - netop de egenskaber vi kæmper for at styrke set i relation til de voksende besætningsstørrelser. Godt at vi nåede at anvende 165.000 sæddoser af VAR Platin - i brugsbesætningerne, men for lidt som tyrefader!

Det samme kan for så vidt anføres om HMT Tegl, Mandingsønnen født på en Chairman-datter hos Jens Gade, Fjaltring, idet han også kan fremvise særdeles gode sundheds- og reproduktionsegenskaber. HMT Tegl-døtrene havde dog en væsentlig bedre type, hvorfor mange døtre er set på skuerne gennem årene. Mid-delstore, men meget tiltalende køer med de allerbedste lemmer og gode malkeorganer har tit været karakteristikkene af døtre på skuer eller afkomsgrupper på Agro Nord og Landsskuet, og de er blevet flittigt præsenteret for kvægbrugerne. Der er anvendt ca. 285.000 sæddoser efter HMT Tegl, resulterende i omtrent 45.000 malkende døtre. Også han var stærkt efterspurgt på en række eksportmarkeder.

”HMT Tegl-døtrene havde dog en væsentlig bedre type”

HJ Vogd (Starbuck x Bell) fra Gunnar Andersen, Vogdrup, samt VE Thor (Chief Mark x Bell) fra Frede Lauridsen, Outrup, er også tyre, der grundet mange gode egenskaber begge blev anvendt til omkring 140.000 insemineringer, og har dermed også sat en vist præg på besætningerne, - primært i deres ”hjemdistrikter”.

T Funkis, T Eberhard og T Lambada

"De seneste fem år har han vist den bedste afkomsgruppe 4 gange"

T Funkis er tyren, der inden for SDM-Dansk Holstein gennem de seneste 10 år har påkaldt sig størst opmærksomhed, men som samtidig har trukket stor bevågenhed over på Dansk Holstein fra udlandet. De seneste fem år har han vist den bedste afkomsgruppe 4 gange, og fra ungtyreinsemineringerne blev der vist flere fremragende afkomsgrupper på forskellige udstillinger med stor bevågenhed. Således bestilte en tysk kvægavlsforening som den første 2000 doser sæd i forbindelse med præsentation på Agro Nord. På skuer har gennem hele perioden mange T Funkis-døtre taget fløjpladser samt titler som de bedste køer. Han har ikke været til at se bort fra, og det har da også betydet, at både danske og udenlandske kvægavlsforeninger har valgt mange T Funkis-døtre som tyremødre. Endda ubeset, og kun på vores anbefalinger. Hvorfor?

"Funkis-døtrene besidder alle de positive egenskaber, som efterspørges"

Ja, - Funkis-døtrene besidder alle de positive egenskaber, som efterspørges, inklusiv holdbarhed og det forømtalte fremragende eksteriør. Samtidig kan Vagn Bech, Vive, glæde sig over flere positive tyre og brugstyre fra den samme familie både i Danmark og Sverige, så den kofamilie har ikke været helt uden "evner". T Funkis er en R Leadman-søn tillagt på en Cleitus-datter og med Chairman og Felix i de næste generationer.

T Funkis nåede at producere godt 500.000 doser sæd, og efter en kort pause i sædproduktionen grundet stort lager (han var en super sædproducent) havde han uheld ved et opspring og måtte efterfølgende slagtes, - skaden på ham var for alvorlig. Og det var ærgerligt, - for der var meget stor efterspørgsel på ham på det tidspunkt, og en række udenlandske importører lavede langtidsaf-

T Funkis er nok den tyr, der gennem årene har stillet flest afkomsgrupper – og vundet. Her med en fløjgruppe for fjerde år i træk på Landsskuet

taler om levering af de sidste doser, - heriblandt både Sverige og Tyskland. Og alle har siden beklaget manglen på sæd efter ham.

Utallige er de udenlandske grupper, der har besøgt Danmark. Efter at have fået den sædvanlige dosis af informationer om det danske avlsprogram og vores arbejde på bedre sundhed- og reproduktion, hvor T Funkis så har været et af idealbillederne, har besøg i staldene hos Vagn Bech med de samme grupper klart overbevist om både rigtigheden i vore informationer og tyrens fortræffeligheder i særdeleshed. Det skal her anføres, at i en længere periode bestod besætningen vel overvejende af køer efter T Funkis, så her var ”syn for sagen”.

T Eberhard, opdrættet hos Tirsvad Holstein, stod vel til dels i skyggen af T Funkis, idet de begge er sønner af R Leadman. Men med den robuste type af køer blev der dog alligevel anvendt godt 200.000 doser sæd i Danmark, og også Eberhard har gjort sig på eksportmarkederne. Fra tyske gæster ”klassificeres” afkom efter tyre som T Eberhard og T Lambada som ”harte Kühe” – stærke køer, der ikke bliver slået ud af kurs af bare små skavanker.

T Lambada (Celcius x S B Mascot) er tillagt hos Poul Nielsen, Nr. Folsted, og anvendt til ca. 130.000 insemineringer ialt i Danmark. I hans sene alder er der især fra Tyskland interesse for T Lambada, idet han er tyren med det højeste indeks for holdbarhed i Tyskland. Så der eksporteres stadig små mængder sæd til dette land.

KOL Nixon, HV Farmer og V Bojer

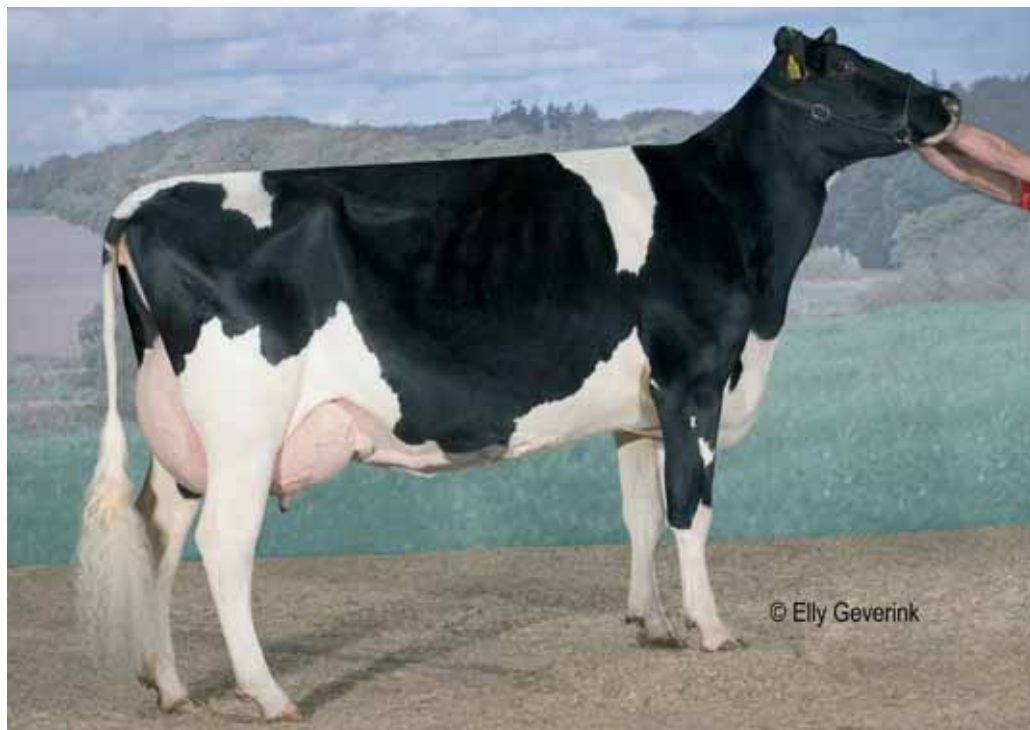
KOL Nixon nåede at lave 140.000 insemineringer i Danmark inden han røg i CVM-fælden. Han er en EX Thor-søn ud af embryonimport fra USA og kunne nok have nået utrolige højder, hvis ikke han var taget ud af brug. Han avler nogle fantastiske køer med især gode sundhedsegenskaber og eksteriør. Han blev anvendt lidt som tyrefader, og har også her fået en vis succes. På dyrskuerne har en række af hans døtre været med helt fremme på de forreste pladser, så hans arvelige defekt kom derfor i vejen for at mange flere kvægbrugere kunne have haft fornøjelsen af hans positive egenskaber.

HV Farmer (M Aerostar x Mandingo) er tillagt hos Bent Horsted Iversen, Grindsted, og tyren opnåede en udbredt anvendelse. Han avler særdeles gode brugskøer, herunder fremragende lemmer og klove, og hans døtre har som flere af de her nævnte været eftertragtede som tyremødre.

”Det skal her anføres, at i en længere periode bestod besætningen vel overvejende af køer efter T Funkis”

”harte Kühe”

”KOL Nixon nåede at lave 140.000 insemineringer”

V Bojer får større gennemslagskraft som tiden går, og døtrene viser deres gode egenskaber på en række områder. Datteren 24519-02879 fra Henrik Sehested, Hårup, har været på Agromek et par gange.

"Indeks for Holdbarhed er 137!"

V Bojer er med 375.000 anvendte doser i Danmark på højde med T Funkis i anvendelse. Hidtil har eksporten dog været en smule mindre, men i hans sene alder skulle det ikke overraske, at som med andre tyre når han også en vis opmærksomhed og deraf efterspørgsel fra udenlandske kunder. V Bojer (Ked Juror x L Ares) er tillagt i en af de meget højtydende kofamilier hos Søren Bojer, Jelstrup ved Aars, og han har stadig, vel godt hjulpet af mange døtre, et S-indeks på 127, og er til rådighed for de besætnings ejere, der kan give lidt køb på ydelsesanlæggene, men som ønsker især stærke, sunde, reproduktive og dermed holdbare køer i stalene. Indeks for Holdbarhed er 137!

TVM Hesne

TVM Hesne er en Besne Bucksøn tillagt på en Michael-ko i Frankrig, og tyren er importeret som kalv til det fælles avlsprogram mellem kvægavlsforeningerne HMT og Vesthimmerland. En TVM Hesnegruppe blev vist på den europæiske udstilling Agribex, og hans flotte præsentation betød en hurtigt voksende udenlandsk ef-

terspørgsel, idet døtrene er kendetegnet ved en middelstor ko med fremragende lemmer og klove samt malkeorganer, - køer, som kvægbrugerne ikke bemærker i det daglige arbejde hvad ekstra bøvl og problemer angår. I alt 180.000 sæddoser er anvendt i Danmark, så også han vil sætte et tydeligt præg på racen.

"Køer, som kvægbrugerne ikke bemærker i det daglige arbejde hvad ekstra bøvl og problemer angår"

VAR Calano og VAR Camaro

Over årene har kvægavlsforeningen Vestjyden haft flere gode brugstyre, og blandt disse er afgjort også VAR Calano og VAR Camaro. De avler begge velbyggede, brugervenlige og hold-bare køer, som enhver kvægbruger sætter pris på. Der er mange døtre efter de to tyre, men yderligere flere kommer til i den nærmeste fremtid. VAR Calano og VAR Camaro tilbydes nemlig fortsat til de medlemmer, der ønsker at anvende dem.

VAR Calano (Ked Juror x B Cleitus) er tillagt hos Palle Trads, Tofte, og der er indtil videre anvendt 250.000 sæddoser i Danmark, samt sendt en del til eksport. VAR Calano viste en afkomsgruppe på det europæiske skue i Oldenburg i 2006, og her var

TVM Hesne er eftertragtet og laver nogle meget tiltalende køer, der passer godt ind i moderne kvægbedrifter. Efter Agribex-udstillingen 2004 blev de udstillede køer solgt til en besætning i Holland, hvor de er meget tilfredse med kørerne.

gruppen blandt de to bedste sortbrogede grupper overhovedet. Som følge heraf mærkes allerede nu kort tid efter en øget interesse og øget eksport.

VAR Camaro (Dominator x T Blakstar) er tillagt hos Frede Lauridsen, Outrup. Af samme ko-familie er her flere positive tyre, bl.a. forannævnte VE Thor. VAR Camaro er anvendt til næsten 225.000 insemineringer og der er en del interesse fra både Sverige og Tyskland.

Årets tyr

På Avlsforeningens årsmøde udpeges og hædres opdrætteren af Årets tyr. Frem til 1998 blev tyren udpeget af Avlsforeningens bestyrelse, efter den tid har årsmødedeltagerne peget på Årets tyr blandt 3 kandidater. Resultaterne siden 1990 er vist i tabellen.

Årets tyr 1990-2005

År	Tyr	Opdrætter
2005	V Exces	Verner Pedersen
2004	V Elo	Peder V Laustsen/Frede Søgård
2003	HMT Kimmer	Niels Hansen
2002	V Curtis	Lars Søndergård
2001	V Bojer	Søren Bojer
2000	HV Farmer	Bent Horsted Iversen
1999	T Funkis	Vagn Bech
1998	FYN Lind	Johs. Pedersen
1997	T Eberhard	Tirsvad Holstein
1996	T Burma	Kr. Nygård Frederiksen
1995	SDJ Maxi	Svend Nørgård
1994	CEN Erri	Jørn Erri
1993	VAR Platin	Hans Brodersen
1992	NJY Ingolf	Jes Ove Hansen
1991	VE Otto	Gjorslev Gods
1990	NJY Ibra	Bent Conradsen

Effektiv avlsplan

"En effektiv avlsplan anvender kun de bedste tyre"

En effektiv avlsplan anvender kun de bedste tyre, både som tyre-fædre og brugstyre. Brugstyrene kunne med større lethed udpeges gennem 90'erne end tidligere, og måske forsømte vi samme udvælgelsespolitik på tyrefædrene. Erkendes må det også, at SDM-Dansk Holstein IKKE havde nået sin nuværende internationale

VAR Calano er stærk på mange egenskaber, og indtrykket på Europaudstillingen 2006 var godt. De udstillede døtre er solgt til samme besætning i Holland som købte TVM Hesne-kørne (Foto: Han Hopman)

placering ved udbredt anvendelse af danske tyrefædre gennem de sidste 15-20 år. Naturligvis burde NJY Hubert have været anvendt mindst lige så stærkt som måske T Blakstar, R Leadman og Starbuck, men vores nuværende placering har vi langt hen ad vejen opnået ved vores anvendelse – gambling vil nogle kalde det – af de bedste udenlandske tyre. Eller dem vi troede var de bedste, men vi har jo så siden midten af firserne haft bedre dataopsamling og over årene det forbedrede S-indeks til at sortere tyrefædre mere kritisk end i de fleste andre lande.

Med den effektive brug af de bedste tyre er det for alle klart, at der skal et stærkt system til at sikre, at indavl ikke får lov at løbe løbsk. Her anvendes programmer til at modvirke en øgning i indavlsgraden, og sammen med de tilbudte tyres høje kvalitet er SDM-Dansk Holstein godt rustet til dagens og morgendagens udfordringer.

Det prægtige land - Danmark

*Af redaktør Jan Bierma,
Holstein International*

Danmark. Hvad var mit første møde med dette land? Jeg glemmer det aldrig. Da jeg var omkring 10 år gammel rejste jeg med min familie fra Holland til Danmark på en kort ferie. Ferier var i min barndom altid korte, da jeg er født på en kvæggård, hvor det som regel er småt med tid til ferie. Så ferier var noget specielt for os, så vi nød denne tur til Danmark, som vi kun kendte fra landkort.

Så snart vi nåede landet, begyndte min far, som altid var interesseret i landbrug og kvægavl, at se efter en kvæggård. ”Vi vil snakke med landmanden, og høre hvordan han driver gården”, sagde han til os. Min mor havde nogle indvendinger: Hvordan vil du bære dig ad med det. Folk her taler da hverken hollandsk eller frisisk (som var vores hjemlige dialekt). Men det bekymrede ikke min far: ”Alle kan forstå frisisk, vi er jo ikke så langt hjemmefra.” Så vi standsede ved en gård, som min far syntes lignede en moderne bedrift.

Selvfølgelig fulgte vi med far, og efter kort tid blev vi vidne til en lystig samtale. Den danske landmand talte kun dansk - et svært sprog, forklarede far os senere. Og min far talte frisisk, som danskeren ikke forstod, men med brug af hænder og fødder og ved at pege på dyrene i stalden, så der ud til at blive en vis forståelse mellem dem. Vi andre forstod intet, men fattede dog at samtalen var slut, da de to gav hinanden hånden og smilede. Det så ud til at forståelsen lykkedes og min far var glad. Den øvrige familie var også glad, for herefter tog vi til stranden.

Øjenåbner

Det var så mit første møde med Danmark. Mere seriøs med hensyn til kvægavl var imidlertid en studietur med studenter fra vores Landbohøjskole, som fandt sted i 1978, da jeg var 17 år. Nøglemner jeg husker er: Ydelse og sundhedsegenskaber er vigtige i dansk kvægbrug og -avl. Mit næste besøg i Danmark var i 1990, og det var en virkelig øjenåbner. Som journalister ved tidsskrifter

Jan Bierma

”Det så ud til at forståelsen lykkedes”

*Det prægtige land kan
både byde på natur
og gode køer, - her
Chairman-datteren
27917-00417 fra Kr.
Olsen, Snæbum
(Foto: Han Hopman)*

"den typiske danske ko: En malkeko fremavlet for flertallet af kvægbrugere"

i Europa og Nordamerika besøgte min ven Han Hopman og jeg en række kvægbrug og Agro Nord-skuet. Her fik vi et klart indtryk af den typiske danske ko: En malkeko fremavlet for flertallet af kvægbrugere. Også på skuets kunne det ses, at showtype ikke var det vigtigste i kvægavlen. Danske kvægbrugere ønsker funktionelle køer af passende størrelse, som tilsikrer god ydeevne. Dertil en god muskulatur, som måske ikke altid værdsættes på dyrskuepladsen, men er af betydning for at få en ko drægtig og være i stand til at klare sig i besætninger, hvor der ikke er tid til at tage sig af den enkelte ko hver dag.

Vi fandt ud af, at de danske veterinære regler er strengere end i andre lande. Enhver dyrlægebehandling registreres i en national databank, hvilket er meget forskelligt i forhold til andre lande udenfor Skandinavien.

Ligesom vi gennem ydelseskontrollen kan se tyrenes evne til nedarvning af mælkeydelse, kan en sådan databank fortælle om nedarvningen af forskellige sundhedsegenskaber. Derfor har Danmark kunnet publicere avlsværdier for disse egenskaber længe før andre lande. - For at være ærlig: I begyndelsen var vi skeptiske overfor sikkerheden af disse tal. I dag ved vi, hvor vigtige de er, selvom sikkerheden ikke er høj. Ved ingenting at gøre vil Holstein-avlen udvikle sig i en forkert retning. Med højere omkostninger for kvægbrugeren til følge - lad os ikke glemme det. Alle andre lande selekterer nu for sundhedsegenskaber, selv om de ikke kan sammenlignes med den unikke situation i Danmark.

"Ved ingenting at gøre vil Holstein-avlen udvikle sig i en forkert retning"

Større anerkendelse

Hjalp disse avlsværdital for sundhed den danske eksport i begyndelsen? Ikke i større grad, så vidt jeg kan se. Fra JY Wilow til NJY Hubert må det have været meget vanskeligt for den danske eksportvirksomhed at få udlandet til at benytte deres tyre.

Jeg husker udlændinge på danske dyrskuer studere dyrene, der ofte havde denne ekstra muskulatur, som de ikke mente passede til deres hjemlige marked, hvor kvægbrugeren stadig foretrak den skarpe malkeprægede type. Var det ikke et tegn på høj ydeevne, også i det 21. århundrede?

I dag ved vi alle bedre. Måske foretrækkes den ekstremt malkeprægede ko i dyrskuesammenhæng, men kommercielle kvægbrugere efterspørger i stigende grad en meget stærkere type. En ko med en smule mere fylde og muskulatur. Ikke for at blive brugt som et dobbeltformålsdyr - har den ide måske skræmt folk? - men for at sikre, at dyret har reserver til at støtte høj ydelse og til at opnå drægtighed i rette tid samt bedre sundhed.

Det er derfor Dansk Holstein værdsættes mere og mere, og det er grunden til, at flere og flere danske tyre påkalder sig opmærksomhed på det internationale marked. En perfekt tyr for dagens marked, T Funkis, er øjensynlig kommet lidt for tidligt til at gøre ham til en international stjerne, men det faktum, at internationale kvægavlforeninger er interesseret i kontrakter på hans døtre, viser klart, hvad der ligger foran os og hvordan Dansk Holstein vil begynde at få indflydelse på tyrevalg verden over i fremtiden.

"Det er derfor Dansk Holstein værdsættes mere og mere"

Næste skridt

Ja, det er klart, at det næste skridt er taget for nylig. Efter nogle år, hvor danske tyre er blevet mere og mere attraktive for kvægbrugere i andre lande, bruges de bedste danske tyre nu som tyrefædre i internationale avlsprogrammer. Af indlysende årsager - udlandet er begyndt at værdsætte den lange tradition og samtidig udvidet kendskab til et bredt spektrum af sundheds- og managementegenskaber. Holdbarhed, døtrefrugtbarhed, kælvningsevne (både som far og morfar), kalvedødelighed, mastitis-resistens og resistens mod andre sygdomme - på alle områder tilbyder Danmark en enorm erfaring og tyre, som er afprøvet grundigt i dette system.

"Så gennem mine mange besøg har jeg altid nydt den danske gæstfrihed og venlighed"

Fremtiden

Siden den første øjenåbner i 1990 har jeg været i Danmark mange gange. Vores tidsskrift Holstein International forsøger at dække det globale Holstein-marked, hvor Danmark helt sikkert har sin egen plads. Så gennem mine mange besøg har jeg altid nydt den danske gæstfrihed og venlighed, det dejlige landskab og de flotte gårde samt den helt specielle type Holsteinko. Bistået af en fremragende stab af folk hos tidligere de forskellige kvæg-avlsforeninger og siden 2003 hos kvægavlsforeningen Dansire tænker jeg især tilbage på mit seneste besøg i juni 2005, hvor jeg havde en fortræffelig diskussion med Niels Bo og Lars Nielsen. Den måde, hvorpå vi diskuterede fremtiden for en super Holsteinko - med hensyntagen til ethvert aspekt i moderne kvægavl - var uforglemmelig for mig. Det er bevis på, at Danmark nu befinder sig i et perfekt spor til fremtidens virke indenfor malkekvægavl.

Organisering i kvæg og avl

*Af Holsteinavler og mælkeproducent
Kaj Ole Pedersen, Tronsmark, Bindselev*

Mange organisationer har gennem bare de seneste 25 år været aktører på kvægbrugets og kvægavlens vegne. Mange har haft eller forsøgt yde et positivt virke for kvægbrugerne, men let har det ikke altid været. Mange af organisationerne har ikke haft let ved at blive enige om vejen til målet og hvorledes ledelsen for udviklingen skulle være. Meget er dog nået, og naturligvis har kravene, som de større og større bedrifter stiller til deres organisationer, haft en stor betydning for denne udvikling og ændring.

I 1974 blev jeg valgt ind i Kvægavlsforeningen for Hjørring Amt og fra 1977 videre til Avlsforeningen for Sortbroget Malkekævg i Danmark. Fra 1982 var jeg som foreningens formand med i Landsudvalget for Kvæg og Udvalg for Avl. Senere blev tilgangen til Landsudvalget for Kvæg via Mejeriforeningen, og det er nu som mælkeproducent jeg vil vurdere vores succes.

Kaj Ole Pedersen

Dansk Kvæg – kvægbrugerens organisation

Som formand for Avlsforeningen for Sortbroget Malkekævg i Danmark var jeg født medlem af Landsudvalget for Kvæg. I 1990 blev Landsudvalget ændret, så raceformændene ikke længere var medlem af udvalget. Vores indspil blev herefter ændret til at ske gennem Udvalg for Avl, og dette udvalg bragte herefter avlens synspunkter til Landsudvalget for Kvæg. I 1995 blev jeg igen medlem af Landsudvalget for Kvæg, nu valgt af Mejeriforeningen.

Landsudvalgene var faglige, og politiske emner var dengang et anliggende for Landbo- og Husmandsforeningerne. Mejeriforeningen tog sig af de smitsomme sygdomme og Kødbbranchens Fællesråd af kødprodukterne, men også politiske spørgsmål. I 1999 udvidede Mejeriforeningen sin formålsparagraf til også at omfatte primærproducenternes interesser. Dermed var vi organisatorisk forberedt på at lave ændringer.

"I 1990 blev Landsudvalget ændret, så raceformændene ikke længere var medlem af udvalget"

Kaj Ole Pedersen har også haft tid sammen med familien og køerne på Tronsmark

"Kvægbruget måtte have sin egen brancheorganisation"

Specialisering og Dansk Kvæg

Med den øgede specialisering der er sket i dansk landbrug, stod det efterhånden klart, at kvægbruget måtte have sin egen brancheorganisation. Da varetagelsen af branchens interesser var så spredt på flere organisationer, skete det indimellem at noget blev glemt. Derfor viste det sig, at de forskellige organisationer hurtigt erkendte, at der var brug for en paraplyorganisation: Dansk Kvæg. Dejligt var det, at Landboforeningerne og Familiebruget så hurtigt bakkede op om nydannelsen.

Der er en god balance i sammensætningen af Dansk Kvægs bestyrelse med 7 medlemmer valgt af "Dansk Landbrug" og 7 medlemmer valgt af brancherne (4 fra Mejeriforeningen, 2 fra Kødbrancens Fællesråd og 1 fra Kvægavlsforeningen Dansire).

Nogle årsager og fakta omkring den strukturelle ændring:

- Dannelsen af Dansk Kvæg har efterkommet et behov hos Mejerierne og Slagterierne for at deres leverandører kan få den nødvendige rådgivning og servicering for at levere kvalitetsråvarer
- Dansk Kvæg analyserer og leverer avlsværdital til avlen, men ellers er kvægavlen uafhængig af Dansk Kvæg.
- Kvægavlsforeningen Dansire og Raceforeninger har helt deres eget ansvarsområde og er dermed ansvarlig for avlspolitikken, som de enkelte racer ønsker at føre.

Dansk Kvæg fungerer godt, selvom den menige kvægbruger ofte mener, at Dansk Kvæg går myndighedernes ærinde. En ansvarlig

organisation kan selvfølgelig ikke gå ind for ulovligheder, men skal være med til at påpege urimeligheder i de eksisterende love og forordninger. Ved en god dialog med myndighederne vil det også lykkes at få sund fornuft til at råde, selvom det indimellem kan se sort ud.

Dyrevelfærd

I skrivende stund forhandler Dansk Kvæg, Dyrlægeforeningen og Sundhedsstyrelsen om en "Ny Sundhedsrådgivning". Her må Dansk Kvæg sikre, at det, der er danske kvægbønderes interesser, bliver varetaget - selvfølgelig med respekt overfor myndighedernes krav om fødevarer sikkerhed og dyrevelfærd.

Dyrevelfærd indeholder krav, som kvægbruget ingen problemer har med, hvis de er i overensstemmelse med det, diverse forsøg viser. De kvægbrugere, der har de bedste økonomiske resultater, har på alle punkter gode resultater netop på det sundhedsmæssige og dyrevelfærdsmæssige område. Der er god synergi mellem dyrevelfærd og økonomi !

"Dyrevelfærd indeholder krav, som kvægbruget ingen problemer har med"

Fra avlsarbejde til udryddelse af smitsomme kvægsygdomme

Efter i mange år at have arbejdet med kvægavl var det interessant at komme med i arbejdet med bekæmpelse af smitsomme kvægsygdomme, såsom IBR, BVD, salmonella og paratuberkulose. Danmark er i dag fri for IBR og BVD, og det har været af stor betydning for de mange besætningssammenlægninger, der er sket de sidste 7 – 8 år, som derved har haft et godt forløb.

Ligeledes har der også været tæt parløb mellem dyrskuer, andre kvægudstillinger, raceforeninger og overvågningsudvalget om at forhindre smittespredning og diverse sygdomme. Siden indførelse af krav om frihed for IBR og BVD for både besætning og det enkelte dyr, den såkaldte status 1 besætning, er der ikke sket smittespredning på kvægudstillingerne. Der har været en stor opbakning fra såvel udstillere som myndigheder, og alle har medvirket til, at udstillingerne har kunnet gennemføres med mindst mulig risiko for smittespredning.

Der er i øvrigt generelt i landbrugets organisationer stor respekt om det avlsarbejde, der er udført de sidste 25 år, idet dette har været rettet mod den mest økonomiske ko. Ved at se på regnskabsanalyser, hvor bedrifterne er delt i grupper på grundlag af det øko-

nomiske resultat, er der helt klart synergi mellem høj ydelse, høj sundhed og god økonomi.

I de sidste 15 år, hvor mælkeprisen har været jævnt faldende, har mælkeproducenterne været nødt til at effektivisere, og her har en ydelsesstigning på 2.000 kg mælk pr. ko været en vigtig forudsætning for, at det kunne lade sig gøre.

Optimering af fodringen af malkekøerne har givet store resultater. Det er vigtigt med god brændstoføkonomi, - og her er stadig muligheder, især på mikromineraler, og disse forbedringer kan hurtigt udnyttes. Avlsarbejdet derimod er mere langsigtet, og her går der 10 år fra beslutning om strategi til dens resultater er fuldt udnyttet i den brede avl på besætningsniveau.

Avlen har været i højsædet, og V Brando er tillagt på Tronsmark. Tyren er naturligvis også brugt hjemme, og TH Brando Perle er en datter ud af TH Mark Pretty-afstamningen

Accept af avlsmål

"Det robuste er i dag den foretrukne egenskab hos vore køer"

I de sidste 25 år har avlsmålet for SDM-Dansk Holstein været en højtydende og robust ko, og det robuste er i dag den foretrukne egenskab hos vore køer. Med et stort genetisk potentiale for mælkeproduktion er det vigtigt, at koen har de egenskaber, der gør at hun kan optage foder nok til den store produktion. I samme periode er definitionen to-formålsrace egentlig valgt fra, men da der er god overensstemmelse mellem produktion, tilvækst og holdbarhed, er den robuste ko mindre malkepræget i dag end for 5 år siden.

Avlsmålene har været godt defineret af SDM-Dansk Holsteins avlsledelse og resultater er heller ikke udeblevet. Med styrings-

værktøjer såsom Y- og S- indeks, døtregruppebedømmelse m.m. nås de resultater, man ønsker.

I 2006 er der en offentlig diskussion om, hvorvidt det er seriøst at avle for højere produktion: ”kan køerne presses til højere produktion?” Af ydelseskontrollens statistikker fremgår det tydeligt, at de bedste køer under et højt managementniveau producerer mere end dobbelt så meget som gennemsnitsydelsen for racens køer.

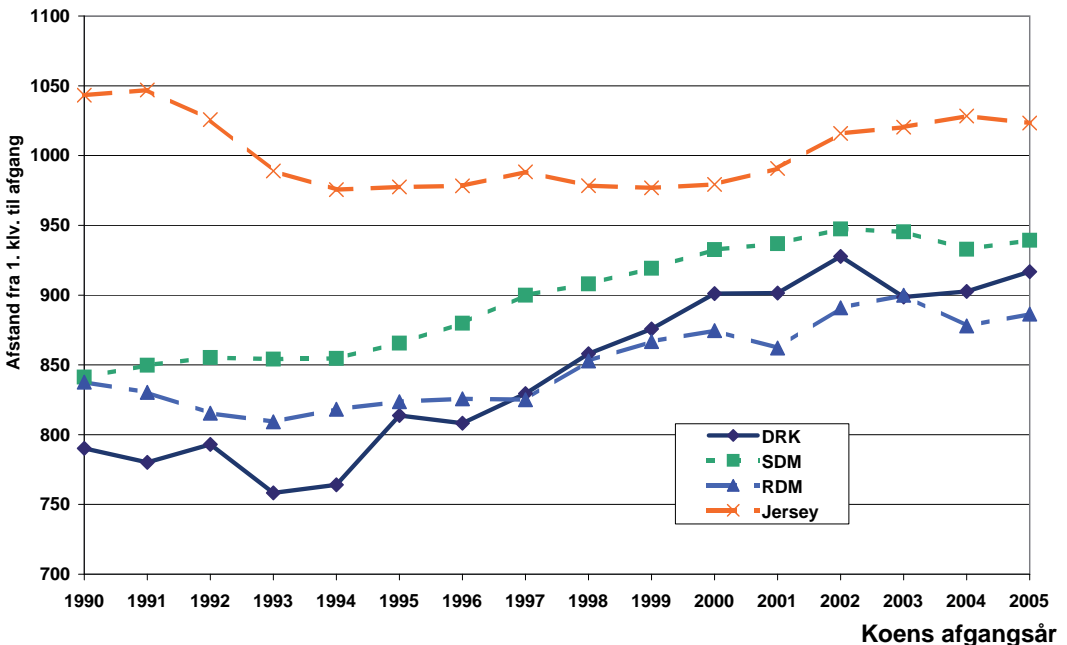
”Kan køerne presses til højere produktion?”

År	Gennemsnitsydelse	Højestydende ko
1975*	209	625
1985	473	1115
1995	558	1257
2000	603	1565
2005	684	1839

* kun fedtydelse publiceret

Ydelse af værdistof for racen og årets højest ydende ko for SDM - Dansk Holstein

Der skabes mange myter hos dyrevennerne, og derfor er det vigtigt at vi forklarer og diskuterer forholdene med dem. En af myterne er: ”Når køerne bliver presset så hårdt, holder de ikke så længe.” Statistikken for holdbarhed viser klart, at SDM-Dansk Holsteinkoen over de sidste 15 år har forlænget produktionstiden til ca. 900 dage nu mod 825 dage i 1990.

"Det kan siges, at den største afgangsårsag for en ko er, at en kvie skal have kalv"

Her holder påstanden om pressede køer således ikke, og hvis det var et mål i sig selv at have længelevende køer, - ja, så kunne de 900 dage godt øges betydeligt. De fleste besætningsejere ønsker problemfrie køer, og derfor skifter man selvfølgelig problemkøerne ud med det opdræt, der er til rådighed. Det kan siges, at den største afgangsårsag for en ko er, at en kvie skal have kalv. Så den eneste begrundelse for at have køerne væsentligt ældre ved afgang til slagtning er, at vi kunne eksportere flere kvier end vi gør i dag, men er det avlspolitisk korrekt, idet den næste generation som følge af et godt avlsarbejde vil være bedre end den foregående.

Apropos eksport, - så forsøger ”dyrevelfærdsmafiaen” at genere transporten af danske avlsdyr, på trods af at transporten sker under meget gode forhold for dyrene.

Når der så i de senere år alligevel er en større dødelighed af køer i besætningerne, stigning fra 2% til 4%, skyldes det uden tvivl at flere køer kommer til skade i løsdrift. Køernes sex-liv kan godt være voldsomt, med skader til følge og nødvendig aflivning, - her mangler vi bedre oplysninger om årsag og virkning.

"Vi er enige om at dyrene skal have det godt"

Dyrevennerne bør vi som kvægbrugere have et godt forhold til, da vi er enige om at dyrene skal have det godt. Det har de også i langt de fleste besætninger. I løsdriftstalder har køerne det frit og kan bevæge sig som de vil, modsat tidligere i mange bindetalder, hvor køerne var på stald året rundt. Det er voldsomme forandringer der sker i disse år, men én ting er vigtig - vi skal have omsorg for vores dyr.

Fremtiden er dyrebar

Vore kvægbedrifter har udviklet sig til at være virksomheder, - med bundlinieresultatet som det vigtigste. Men vi må ikke bruge det som argument for ikke at indrette vore stalde, så de er mest optimale for dyrenes velbefindende.

I kvægavlen skal vi bevare det gode omdømme som branchen i det øvrige samfund - hvor koen "ikke lugter af lort, men af lagkage"!

Internationalt samarbejde

*Af landskonsulent Keld Christensen,
SDM-Dansk Holstein*

Som flere artikler i dette skrift antyder eller direkte beskriver, har der været en tæt kontakt mellem forskellige lande omkring udveksling af avlsmateriale: tyre, sæd og embryoner i udpræget grad. Senere er avlsværdivurdering over grænserne kommet til, først som det internationale omregningssystem for tyre, - Interbull, og senest med NAV – nordisk avlsværdivurdering – som et mindre nordisk projekt. Andre lande har dog også sådanne bilaterale aftaler, og tendensen breder sig i en verden, hvor den samme type beregninger skal laves i mange lande. Endelig ses blandt avlsorganisationer som Holstein-foreningerne en paraplyorganisation som EHRC – Europæisk Holstein and Red Holstein Confederation – eller WHFF – World Holstein Frisian Federation til fælles koordinering af udviklingen. Kvægavlsamarbejder over grænserne er set gennem flere år, men som andre større organisationer beskytter deres markeder og afsætning, kan udviklingen være vanskelig at få sat i gang. Senest er Svensk Avel og Kvægavlsforeningen Dansire inde i seriøse fusionsdiskussioner netop i disse år.

Keld Christensen

Ingen kan stå alene længere, - verden er lille, og vi har alle behov for at styrke os til den fremtidige position. Der er behov for at anvende ressourcer til drift af et effektivt avlsprogram, og når de nationale markeder skrumper af forskellige årsager, må vi tænke som Dalgas: ”Hvad indad tabes, må udad vindes”.

”Verden er lille, og vi har alle behov for at styrke os til den fremtidige position”

Hvor langt kommer vi?

Vil det i nær fremtid være muligt i f.eks. Europa at beregne avlsværdital blot ét sted, så alle omregninger mellem landene kan overflødiggøres? Vi har i så fald behov for en mere åben holdning til hinandens avlsarbejde og tyre, og i den konkurrencebetonede verden vi lever i, vil det være om ikke utopi, så indtil videre lidt svært at tro på. Kvægavlsforeninger kan fusionere eller overtage hinanden, og så vil det naturligvis følge med, som den stærkeste partner ønsker det.

Blandt Holstein-foreningerne i forskellige lande, - på både europæisk plan og verdensplan – er der mulighed for at drøfte forhold

af betydning for racens udvikling. Stambogsforhold er imidlertid bundet meget forskelligt sammen med andre forhold omkring Holsteinracen, og derfor er enighed om disse forhold indimellem vanskelig.

Men hvor langt kan vi komme?

Under EHRC og WHFF er der nedsat arbejdsgrupper til at arbejde med forskellige forhold af betydning for Holstein-racen. En arbejdsgruppe under Verdens Holsteinorganisationen arbejder med frugtbarhed, men da enkelte lande er meget stærke er der tendens til blokeringer, hvis konklusionerne kan gå imod de pågældende lande. Her arbejdes dog videre, og på møder i EHRC lyttes mere fordomsfrit til synspunkter omkring frugtbarhedsproblematikken. Alle erkender nemlig, at udviklingen er gået i den forkerte retning, og at det er vanskeligere at få køerne drægtige igen efter en kælvning. Det betyder i en række lande store udskiftninger i besætningen, og ofte må der købes suppleringsdyr. Det er de problemer mange kvægbrugere nikker genkendende til, når dette diskuteres. Det samme gælder forhold omkring yversundhed og holdbarhed, men i knap så alvorlig grad som hunlig frugtbarhed.

"Alle erkender nemlig, at udviklingen er gået i den forkerte retning"

Dette eksempel tjener kun til at illustrere, at det er nødvendigt, at alle lande forstår problemet, og at der gøres en indsats for at løse dette. Det skal ske gennem bedre registreringer fulgt af bedre anvendelse af avlsværditalle. Det kan også ske ved, at der selekteres mere for forbedring af den pågældende egenskab ved

*Just Funkis Sunshine fra Vagn Bech, Justenborg, Hadsund, var med til at bringe opmærksomhed på tyren på et tidligt tidspunkt. Samtidig blev hun moder til brugstyren T Claus
(Foto: E. Haahr Pallesen)*

Afprøvede tyre med succes

Afprøvede tyre med succes

	Antal døtre	S-indeks	Hunlig frugtbarhed	Yversundhed	Andre sygdomme	Holdbarhed
V Bojer	51.149	127	114	113	134	137
T Funkis	51.914	126	103	126	119	128
Var Calano	27.954	125	110	113	133	124
T Lambada	14.998	122	114	106	114	144
HV Farmer	28.475	121	125	109	99	115
Var Camaro	27.805	118	97	109	105	125
TVM Hesne	21.988	116	98	101	114	103

tyrefaderudvælgelsen, og det nytter ikke at tro, at problemet løses ved at ”sælge nogle flere sædportioner til kvægbrugerne for at gøre kørerne drægtige”.

Hvis alle lande gør en indsats – helhjertet – vil problemet løses rimelig hurtigt, og situationen i Danmark kan være et forbillede. Gennem (tilfældig) brug af de bedste tyre, der samtidig har gode egenskaber for f.eks. hunlig frugtbarhed, vil det genetiske niveau i populationen løftes. Når der samtidig er flere aktuelle insemineringstyre med særdeles gode avlsværdital, fortsætter løftet af hele populationen. For SDM - Dansk Holsteins vedkommende tyder det ligeledes på, at det genetiske niveau for de afprøvede og de kommende tyre vil fortsætte løftet, og selv om vi ikke kan sige at ”missionen ” er afsluttet, så er vi kommet nogle store skridt i den rigtige retning. Det forstår de udenlandske kvægbrugere, - gid deres organisationer kunne se de samme muligheder og handle derefter.

”Hvis alle lande gør en indsats – helhjertet – vil problemet løses rimelig hurtigt”

En lang række emner er der dog især i EHRC god vilje til at forbedre i fællesskab. Stambogsregler, harmonisering af dyrskuedommere, bedre grundlag for beregning af avlsværdital m.v. er emner, hvor arbejdsgrupper gør fremskridt. Når emner som harmonisering af afkomsinspektører på verdensplan diskuteres, bliver det straks sværere, for en række lande, ikke mindst USA, - har en noget anden opfattelse af malkepræg og dets betydning for den holdbare ko. Det europæiske pres har dog slået små sprækker i den klippefaste tro på egne synspunkter hos amerikanerne.

Kvægavlsforeningerne og deres avlsprogrammer

I mange kvægavlsforeninger bruges stort set de samme tyrefædre, - eller i det mindste en stor part af dem. Derfor ligner resultaterne hinanden en del, men det gælder jo stadig, at den bedste tyr i Tyskland, Holland eller Frankrig ikke nødvendigvis er den bedste i Danmark. Derfor behøver tyrefadervalget ikke at være det samme i alle avlsprogrammer.

"Der vil i andre lande ske fusioner, - måske ikke så meget med hjertet som af nødvendige økonomiske årsager"

At forvente større fusioner i en række lande, således at der kun vil være enkelte eller ganske få kvægavlsforeninger, er nok ikke realistisk foreløbig. I Norden har vi den holdning, at med et fælles avlsmål og en størrelse, der hurtigt gør os til en svagere partner i det fremtidige arbejde, har vi søgt sammenholdet og givetvis fusionen. Der vil i andre lande ske fusioner, - måske ikke så meget med hjertet som af nødvendige økonomiske årsager, og de første eksempler viser, at foreningerne måske består og blot flytter avlsarbejdet til en fælles avlsorganisation som en paraply over to eller flere foreninger.

Den ideelle situation

"Derfor er det vigtigt, at ikke alt for "smarte" løsninger tages i brug"

Ja, det ville være, hvis alle kvægavlsforeninger og øvrige avlsorganisation over hele verden kun arbejdede for kvægbrugerens bedste og ikke i konkurrencens hellige navn på at erobre markedsandele: det vigtigste er, at vi ærligt og redeligt fremlægger de resultater tyrene kan bidrage med til næste generation af malkekøer. Derfor er det vigtigt, at ikke alt for "smarte" løsninger tages i brug ved både beregning af avlsværdital samt publicering af disse ved markedsføring af de enkelte tyre. Der kendes eksempler på, at sælgere i dag har nyere oplysninger, som de ikke ønsker at fortælle kvægbrugerne, og senest har vi eksempler på kvægavlsforeningernes eller deres salgsfirmaers store indflydelse på beregningsterminer for avlsværdital, så de ikke behøver at sende ny information så ofte. Samtidig beregnes på nationalt plan væsentlig flere avlsværdital, som således ikke kommer Interbull og os andre til gavn. Det er ikke den ideelle situation for kvægbrugerne.

Der er mange ting vi kan gøre bedre i fællesskab, - det er ikke ideelt i et system med kun én partner, og her må Holsteinorganisationernes indflydelse på avlsværdiurdering og stambogsforhold holdes klarere adskilt fra den kommercielle side i kvægavlen.

Årets Avlsko

År	Ko	Far	Morfar	Ejer	Bosted
2006	51260-00807	Lukas	Mountain	Aslundgaard	Bevtoft
2006	24412-01100	Winchester	Dannix	Tirsvad-Anderstrup	Lyngby
2006	57259-01813	Ked Juror	R Leadman	I/S Volsgård	Nautrup
2005	40934-00706	Lord Lily	E Celcius	I/S Døssing Enggård	Kjellerup
2005	41783-01667	T Burma	HJ Vogd	Anders Kr Lassen	Svingelbjerg
2005	34320-01223	Ked Juror	Sunny Boy	Nyeng Holstein	Mygdal
2005	55813-01036	T Eberhard	SB Mascot	Laurits	Katborg Idom
2004	51260-00650	Blakstar	Starbuck	Aslundgaard	Bevtoft
2003	56093-01072	M Bellwood	SB Mascot	Kr Sloth	Lomborg
2002	37115-01102	M Aerostar	T Blakstar	Niels Hansen	Skovsgårde
2002	29814-00958	M Aerostar	R Promise	Sv.O. Lykke Andersen	Tolstrup
2002	27917-00740	Southwind	Mandingo	Kr. Olesen	Snæbum
2001	38700-00932	S B Mascot	Starbuck	Kr. O. Dahlgard	Harring
2001	55813-00844	S B Mascot	Chairman	Laurits Katborg	Idom
2000	40934-00541	R Leadman	JY Wilow	Døssing Enggård	Kjellerup
2000	25995-00530	R Leadman	JY Wilow	Verner Pedersen	Hauge
2000	24412-00728	N Luke	Emp Elton	Tirsvad Holstein	Tirsvad
1999	41181-00656	R Leadman	Starbuck	Jens Pedersen	Kokholm
1999	74850-00092	T Blakstar	Ned Boy	Tirsvad Holstein	Tirsvad
1999	73380-00151	SB Mascot	B Cleitus	Tirsvad Holstein	Tirsvad
1998	27917-00605	Mandingo	Chairman	Kr. Olesen	Snæbum
1998	34242-00714	B Cleitus	Chief Mark	Kaj Ole Pedersen	Tronsmark
1997	39846-00931	B Cleitus	NJY Aron	Viggo Jensen	Østerild
1997	39235-00530	JY Wilow	Bell	Eyvind Knudsen	Skinnerup
1996	55813-00538	Chairman	Bell	Laurits Katborg	Idom
1996	30974-00735	B Cleitus	JY Wilow	Bent H Iversen	Sønderby
1996	32338-00447	Bert	JY Wilow	Kjær Simonsen	Ø. Vase
1995	51260-00408	Starbuck	SDJ Jim	Svend Nørgård	Bevtoft
1995	41978-00433	Chief Mark	Glendell	Kaj Ole Pedersen	Tronsmark
1995	27917-00417	Chairman	Triple	Kr. Olesen	Snæbum
1994	30437-00356	Citamatt	A R Lester	Jens Simensen	Barmer
1994	41941-00487	Bell	Kingway EV	Verner Pedersen	Hauge
1993	30974-00461	JY Wilow	P S Sheik	Vagn Bech	Vive
1993	59136-00372	JY Wilow	Ivan A1	Burgård Andersen	Vinding
1993	45706-00505	Bell	Kingway EV	Frede Lauridsen	Outrup

Just Funkis Aliset fra Vågn Bech, Vive, vandt titlen "Guldkoen" på Landsskuet 2006. Guldkoen skal være en økonomisk vinderko.

År	Mælk	Fedt		Protein		Kg F+P	Kontrollerede køer		1. insemi- neringer
	kg	%	kg	%	kg		Antal	%	Antal
1950	3.872	3,92	152	-	-	-	94.294	11,5	93.430
1960	4.484	4,02	180	-	-	-	110.336	12,9	432.164
1970	4.927	3,98	198	-	-	-	241.785	40,3	632.392
1980	5.528	3,98	220	-	-	-	402.624	56,2	718.537
1985	6.430	4,05	260	3,32	213	472	384.713	59,3	685.046
1990	7.143	4,21	301	3,30	235	536	369.610	63,2	577.432
1995	7.384	4,22	311	3,35	247	558	402.462	67,3	550.623
2000	8.075	4,10	331	3,37	272	603	399.245	69,5	530.995
2001	8.257	4,13	341	3,35	277	618	391.328	70,0	500.385
2002	8.405	4,09	344	3,36	282	626	390.832	71,3	487.414
2003	8.694	4,12	358	3,37	293	651	390.508	71,6	477.699
2004	8.900	4,12	367	3,38	301	668	375.305	71,9	472.859
2005	9.122	4,12	376	3,38	308	684	366.767	72,2	475.642

SDM's udvikling i ydelse, antal køer og insemineringer siden 1950.

Raunhøj Nixon Pretty blev Miss Holstein på Landsskuet 2006. Ejer er Per Therkildsen, Spørring.

Nyeng Starleader Ane tog på Landsskuet 2005 titlerne Miss Holstein og Danmarks smukkeste malkeko med til Nyeng Holstein ved Mygdal.

